

EGYÜTT

IRODALOM - MŰVÉSZET - KULTÚRA

2008

4

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA

AZ 1965–67 KÖZÖTT UNGVÁRON MEGJELENT SZAMIZDAT KIADVÁNY JOGUTÓDJA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Vári Fábián László

Főszerkesztő: Nagy Zoltán Mihály

Tagok: Bakos Kiss Károly, Barzsó Tibor (olvasószerkesztő), S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965–67), Botlik József, Dupka György (lapi-gazgató), Fodor Géza, Füzesi Magda, Horváth Sándor, Ivaskovics József (művészeti szerkesztő), Penckófer János, Pomogáts Béla

Megjelenik negyedévente az Intermix Kiadó, a Szülőföld Alap
és a Credo Alapítvány támogatásával

Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás,
tel.: 06 70 231 72 20; +38 096 465 5624

e-mail: egyutt@e-ctn.net; n.zoltanmihaly@freemail.hu

Versrovat: Vári Fábián László, 90255 Mezővári, Városderék u. 28., Beregszászi járás,

vez. tel.: 8 241 73 2 01, mobil: 06 20 334 34 69; e-mail: varifabian@freemail.hu

A szerkesztőbizottság ungvári címe: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a,

tel.: 00 380 312 643-737, fax: 00 380 312 613-898

<http://www.hhrf.org/mekk/egyutt>,

<http://epa.oszk.hu/00500/00595>

Felelős kiadó: Dupka György

Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a

e-mail: titkarsag@mekk.uz.ua

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió.

Készült a Borneo Kft.-ben.

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, dr. Kovács Elemér és Kovács Katalin.

Tel./fax: 8 243 214 54, Nagyszőlős, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti a Kárpátaljai Szövetség, Magyarok Háza,
1052 Budapest, Semmelweis u. 1/3.

Lapengedély száma: 3 T No 188

A folyóiraton nyereség nem képződik.

TARTALOM

- 3** BAKOS KISS KÁROLY: Júdás kötéllel; Tűztöredékek (versek)
- 4** PENCKÓFER JÁNOS: Fényfolyam (regényrészlet)
- 21** VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Ha leszállván a nap (vers)
- 22** NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: A kudarc árnyéka (jegyzet)
- 23** CZÉBELY LAJOS: a paroxista hite; Magántörténelem kéréssel (versek)
- 25** POMOGÁTS BÉLA: Kultúránk egysége (előadás)
- 30** BECSKE JÓZSEF LAJOS: N-hez; Mint a dallam; Így vagyok (versek)
- 31** VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tábori posta (regényrészlet)
- 38** TÁRCZY ANDOR: Virágfiú (vers)
- 40** BARTHA GUSZTÁV: Gödör (jegyzet)
- 42** NYILAS ATTILA: AZ ÁLMOSKÖNYVBŐL: A Freud-kakas;
Sziszüphosz (versek)
- 43** LENGYEL TAMÁS: Lump úr és a közlekedő regény; Egyirányú hal
(versek)
- 44** LENGYEL JÁNOS–LENGYEL TAMÁS „...önerőből maradtam Senki”
(interjú)
- 50** FELHŐS SZABOLCS: Visszapillantás a *Partium* folyóirat 15 évére
(tanulmány)
- 54** DUSA LAJOS: Protestáns madonna (vers)
- 55** MOGYORÓSI LÁSZLÓ: Arany háromszög; Inkarnáció;
Aphrodité Panzió; Asztronauta (kisprózák)
- 56** OLÁH ANDRÁS: utószezon (vers)
- 57** KÜRTI LÁSZLÓ: Ballada a zsarnoki nőkhez (vers)
- 58** FELHŐS SZABOLCS: Krizantém hava (lírai jegyzet)

- 59** ÓSZABÓ ISTVÁN: Égi fű (vers)
- 59** SZABÓ PÁL: Zsoltár, tavasszal... (vers)
- 60** FELHŐS SZABOLCS–SZIRMAI PÉTER: Hagyománytisztelet és nyitottság az újra (interjú)
- 61** MÁTYUS ATTILA: viharkapu (vers)
- 62** SZIRMAI PÉTER: Nyugtalanító ikonok (novella)
- 68** Ruszin népballada VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordításában: A szeretet próbája.
- 69** S. BENEDEK ANDRÁS: A ruszin néprajz kutatástörténetéből (tanulmány)
- 76** BERTHA ZOLTÁN: Kisebbségiség és modernség (előadás)
- 79** BAKOS KISS KÁROLY: Átkozott szerepben (recenzió)
- 84** BECSKE JÓZSEF LAJOS: Egy hiánypótló kötet (recenzió)
- 86** BECSKE MELINDA: „Jól csak a szívével lát az ember” (recenzió)
- 89** FERENCZI IMRE: Amatőrök és profik (tanulmány)
- 94** D. GY.: Művelődési életünk krónikája
- 96** Új könyvek
- 96** Szerzőink
- LENGYEL JÁNOS–IVASKOVICS JÓZSEF: mivé lettél (megzenésített vers)
- NAGY LÁSZLÓ: Elhúllt bolondok nyomán (vers)

BAKOS KISS KÁROLY

JÚDÁS KÖTÉLLEL

„n”

*Himbálódik a hold is immár
Fénykötélén lóg a csillag*

*Álomi táj lep
Fura képek fátylai szállnak
Már lúggal kinzott keserű koponyám
Befutotta a versláb*

*Szó szakad át az agyon
Tűzzel hajszolt ló szalad át
Jártán valló daktilusok
Kikövezték lába nyomát*

„Csók”

*Iszonyú iszonyú patazaj van
Anapsztus jambus te segíts*

*Látom a Semmit
Látom a Mindent
S egy beomló
Parányi
Semmise-percig
Fekete trónján látom az Istent*

Innen fekete

*Csavarodnak a poklok
Az indák
Szörnyek zubogása
Zavaros tudatom kicsavart tudatom
Kárpit-hasadása*

TÚZTÖREDÉKEK

*Tekintet korbácsa nyaldos
Izzó vörös csík a testem*

*

*Vérfolt izzadt gyűrt lepedőn
– Te ölelj gyönyörű szomorú
szeretőm
– Te ölelj s dobom el szakadó
eszemet*

*Amiként tüzekem remegő levelek
– Amiként heverünk kovaszín
avaron
– Kereső kezedet amiként akarom
– Rebegő szemedet amiként
szeretem
– Szerelem...szerelem...szerelem...
szerelem*

*

*Öleléstől karmos háta
Lágya kéjtől illatos
Harmatokkal telt az ágya
Gyertya fáradt fénye mos*

*

*(Ténye olymód emberi
Hogy kifejezni sem meri.)*

PENCKÓFER JÁNOS

FÉNYFOLYAM

(Folytatás)

Vannak reggelek, amikor tévetegek a lélek

1

Nyolc óra vagy nyolc perc? Ez, vagy az a több, hogy – más és pontosabb szavakkal – vajon nyolc óra tömörít önmagába bővebb tapasztalatot, vagy nyolc percben is elérhet és megmutatkozhat Az igen gazdag észlelet, élmény-tudás – amint azt Pflumm Gábor vetette fel a Kozma Tivadarnak, s így az egész társaságnak. Mindez akként merült fel A két világtalanban és az őket segítő, ellátó Koleszár és Kiss házaspár beszélgetésében Még e hosszára nyúlt sötét szerda éjjelen, és Olyanformán merült fel egy kicsit később is – egészen pontosan: csütörtök délelőtt, Amikor Makkosjánosi felé haladt a buszunk –, ez itt olyanformán merült fel a többiekben is, amikor csatlakozhattak hozzájuk: A hatokhoz, hogy most akkor nyolc órányi eseményzuhatagot nehezebb elviselni, ez a terhesebb, vagy Egy bizonyos nyolc percen át tartó emlékéradás is Jelenthet és nyomhat ugyanannyit – amint Kozma mondta. Melyik idő kimerítőbb, így is kérdezhetnék: Ez a mi nyolc óránk, amely néhol Rejtett összefüggésekkel incselkedett, néhol pedig – Pflumm Gáborral mondván –: Nyílt kapcsolódásokkal is megtévesztő történéssorozatként mutatkozott előttünk – szóval: nyolc órányi ilyen anyagot nehezebb vajon húszévesen, meg hát harminc, negyven, ötven, sőt – Te bitang Tunyogi Albert, te nőimádó örökifjú! – hatvan s itt-ott hetven éves szívvel, ésszel bírni, avagy ama emléktobzódással szembenézni jelent nagyobb gondot, megbirkózni azzal a bizonyos emlékéradással, amely szintén nyolc, csak nem órát, ó, dehogyis, korántsem órát, hanem nyolc rövidke percet foglalt le magának Teszéden, a Falukútján, mikor Kristofóri Zoltán negyvenhat esztendő szívét-eszét eluralta –: Márja néni szerint: Mikor szegény Zotyink egész múltja, jelene és picikét jövője megjelent előtte. De hát ki tudná ezt eldönteni, édes Istenem, hát ki tudná azt eldönteni, hogy e kétféle idő közül melyik a kiadósabb avagy fontosabb, hogy Most az elmúlt nyolc órányi történéssorozat, ez a jelentősebb-e, vagy az a nyolc percnyi idő, Mióta Pekártsik Erika kikapcsolta a busz mikrofonját, és a Magyar Nova Futura haladt, majd Szép lassacskán beért oda, ahol tényleg nagyon várták már e harminchatokat: E kedves társaságot. Csernyáki szavait idevonva: Melyik nyolcas ólmosabb, ha már az események, történések gondja,

aggodalma, érthetlensége, hogyha Ez az egész, amit életnek nevezünk, hogyha ennek komor és nyomasztó nyűge-bonyodalma kisajátít valakit magának, hogy hát akkor Tessék: kezdjél velem valamit, ha annyira szeretsz, s ha annyira félsz, rettesz a haláltól. És hogy mindez nem csak úgy, a semmiből jött elő, bizonyítja az, hogy igenis eléggé sokan emlegettek valamilyen baljóságot, Ickával mondvá: Semmi sem véletlen, ami megesett e szerdai napon, E sötét szerdán, nagyon is emlegettek valamiféle baljóságot, amely – Hála szállásadóinknak – éjszakára csillapodni látszott, pedig – És ezt ne szégyelljük bevallani – ez az Isten hozott hát mindenkit, Isten hozott mindenkit e tájon: ez a Pekárcsik Erika mosolyával felszállt jókívánság: Ez a végszó, ez még ott lebegett, glóriázott sokáig. Még elalvás előtt is éreztük a jelenlétét, igen, ott lebegett A mi szegény fejünk fölött, ott körözött, mintha nem is jókívánságokat foglalt volna önmagába, hanem egyebet, az ellenkezőjét: mintha csak vészjós beharangozása lenne annak, ami itt, ezen a tájon fogja fogadni majd őket, úgyhogy egyre inkább lehervadt a molyosuk, a bázsalygásuk abbamaradt: Vártuk, mire érkezünk meg. De hát, ami felfejthetetlen és megérthetetlen, mi kibeszélhetetlen, megoldhatatlan, hát annak megválaszolása után kutakodni – Szedlákovics szerint: S ezt én tapasztalatból is mondhatom – Az nem hoz semmi jót, hisz Látható volt – Példának okáért –, milyen is az, amikor a szívek és a fejek fölött súlyos mázsákká adódik össze valami, amint az megesett a határátkelőnél, ott, a sürvedés ideje alatt, vagyis éppen ez az: nem volt ott, a határátkelőnél sem volt semmi látható, és mégis az a láthatatlan súly, az csaknem agyonnyomta, aki titkát szőlígtatta. Ott, vagyis hát Itt, az ukrán oldalon már szinte Fájt nekünk az élet, hiába hogy nem volt semmi, sehol semmi, csak az est megérkezése, csak az, amit sürvedésnek mondott Kobály Miklós buszvezető és aztán a Takáts-Kis Zsolt úgy felkapott, hogy már szinte menekülni kellett tőle, menekülni minden elől, ami kéregető gyerkőcök, azazhogy: pulyák alakjában, ami Viktorék meg pénzváltók, meg csencselők, száguldó Mercedesek, százméteres kocsisorok, meg hát tényleg csak az Isten tudja hányféle más, egyéb formában öltött alakot, testet, hogy aztán akkora nagy teherként – Láttuk mekkora teherként! – nehezeden ezekre a harminchatokra, vagy legalábbis Közülünk egynéhányunkra, mintha tényleg azt szeretné: agyonnyomni; agyonnyomorítani, aki a Láthatatlan Súlyok Titkait firtatja – ahogy Takáts-Kis Zsolt mondta. Nem kell tehát válaszolni: Ne kezdjen ki senki fölöslegesen a kibeszélhetetlenséggel – mondta Kozma Tivadar. Nem muszáj azt feltétlenül megválaszolni, hogy súlyosabb-e, ami több, és

nem muszáj azt eldönteni, szűkösebb vagy szegényebb-e, ami rövidebb idő, egyszóval: Ne válasszunk se nyolc órát, se nyolc percet, inkább arra érdemes figyelni, mit a Pflumm Gábor mond, aki szerint: Összeölelkezünk, hogy ő sejtette, amikor meghallotta Kristofóri Zoltán nevét, már-már tudta: összeérnek, hogy a harminchatok élménye és terhe összetalálkozik Kristofóri Zoltán életével, ami – Tudjuk! – súly is, meg hát könnyűség is, és csak nagyon ritkán mindkettő egyszerre.

Így van. Régről tudja mindenki: Az összefüggések útjain járni: ez az igazi, hogy Azokon kéne minékünk járnunk, amiként azt Somogyiék: Kálmán és Eleonóra ösztönösen megérezték, még egy kicsit Krisztina is csatlakozott hozzájuk, s amiként azt a szállásadó vendéglátóik, a szuglyosi Bekecs Melinda s öreg édesanyja: Márja néni tette. Nagyon megérne egy misét – Suttogta a Márja néni Olyan tizenegy óra körül –, nagyon-nagyon megérné kibeszélni, ami Kristofóri Zoltánban szakadt fel, míg az utasok, ameddig ők a Magyar Nova Futurában várták, hogy elmúljon, ami melléjük szegődött, Amíg mi angyaljárás előtt, alatt s után is titokban csak azt vártuk, lenne vége már ennek a – fiataljainkkal szólva –: Baromi hosszúra nyúló napnak. Kristofóri, ő a fontos – Mondta Márja néni, s másutt Mások ugyanígy meséltek ugyanarról –: Így ismerkedtünk meg mindennel és mindenkivel: Kilenc helyen kilencféleképpen, kilenc szálláshelyen kilencféleképpen, s mégis nagyon hasonlóan, hogy hát tudniillik ő az, vagyis, ami vele: Zoltánnal és benne történt, az hozhatja közelebb A Hosszúszerdánk megértését, Főként az a nyolc percen át szakadatlanul tobzódó emlék- s indulatözön a fontos, amely akkor, abban a szent minutumban indult el, amikor Pekárcsik Erika száján kirepült az Isten hozott hát mindenkit, Isten hozott mindenkit e tájon, mikor Láthatóan begyakorolt kézmozdulatokkal kicserélte mobilján a Sim kártyát, s az immár ukránná lett maroktelefonján Pötyögtetett egyet-kettőt, hogy még azzal a mosolyával, amellyel befejezte mondandóját, mindjárt Cseverészni kezdjen –: Figyelj, Zotyi, most már ne variálatok semmit, még vagy nyolc perc, és már ott vagyunk, de legyen minden úgy, ahogyan eddig mindig, maradjatok mindannyian ott, a Falukútján, minden úgy lesz, ahogy máskor, csak a gyerekek bemutatója, meg az ünnepi rész marad el, de nagyon rendes, kedves vendégeket hozok, aranyszívű cukipofák, meglátjátok, nem fogjátok tudni elengedni őket, Neked meg elég, ha annyit mondok: Hiába volt ez a rettenetes zűrzavar, amit valakik megrendeztek nekünk, hiába volt minden, ez a szerda, ez még éppen olyan szép lehet, mint hajdan valamelyik Mozikeddünk volt, ha emlékszel még azokra a főként

tavaszi napokra. És hogy ezt mondta az Erika, hát ezzel kapcsolatban nemcsak Márja néni s az a kilenc szállásadó-mesélő, hanem az egész környék tudhatta, és Aztán tudta is, Miféle egek szakadtak rá Zoltán barátunkra, miféle emlékek törhettek föl benne. Tehát az a nyolc perc, amely ekkor vette kezdetét, a nyolc percen át tartó emléközön, az Érne meg egy misét, igenis az, mi ezek után, Pekárcsik Erika szavai után szakadt fel Kristofóriban, Teszédén, Ott, a Falukútján, ez az, ami lényeges, mert ide vezetnek a Hosszúszerda szálai, mert ide vezet minden, Amit érdemes külön-külön is megvizsgálni, összefonni, kinek, hogyan tetszik, kinek, hogyan válik valamennyire, legalább valamennyire is érthetővé ez a nagyon sokak által megfont, ám legalább olyan nagyon sokak által bogozgatott szövevény.

Pontosan sejtette-látta, Kristofóri már az első néhány szó után felfogta, Halálpontosan éreztem – Hogy szokta e fiú ezt a szót használni, sóhajtott fel Márja néni –, Halálpontosan érezte, kinek szól a Nagyon kedves, rendes vendégeket hozok, meglátjátok, nem fogjátok tudni elengedni őket, mindjárt megérezte – Ide a nyakamra azt a rozsdás micsodát, ha nincs igazam! –, kinek szól e felettébb ügyesen elhelyezett üzenet, hogy azt az Aranyszívű cukipofákat már meg se említse, mert ettől nemcsak ő, ettől a testvére is, Teszéd, azaz Bükkösteszéd polgármestere, még ő maga is, Szpivák József is, még ő is néha le szokott zsibbadni egy-egy pillanatra, hogyha rá úgyszintén ráömlik, ha ráfröccsen a kishúg ilyen szirupos beszéde, hogyha magához ragasztja néha ez a negédesség, őt is megreszketteti az idegessége, Az én hugicám vibrálása. Szinte látta, amint kicsit félrefordul Pekárcsik Erika, Látom, amint szokása szerint egy kicsit bal oldalra billenti a fejét: Haja, hosszú fekete, helyenként ezüst csíkkal Meg-megbolondított hajzata, az omlik, s úgy mondja a hírt, hogy Még vagy nyolc perc, hiszen így szokott mondani mindent, mikor sokan vannak körülötte, hogy az hír is legyen, hogy az, amit hírnek szán, az elsősorban hír is legyen, ám akik mellette és körötte felfigyelnek rá, akik ezt hallják, azok számára úgyszintén üzenjen valamit: Ez a nő egész egyszerűen nem viseli el, ha nem foglalkoztatja, hogyha nem vonhatja be a maga érdekeltségi körébe mindazokat, akik körülötte vannak, akik neki Potenciális – régebben lépten-nyomon ezt a szót használta, igen gyakran mondogatta –, lehetséges hallgatóivá is válhatnak, akik beszélgetőtársaivá szintén előléphetnének. De hát ezt a vadidegenek, szerinte ezt még azok is eléggé hamar észre szokták venni, nemhogy mások, akik közelebbről: Hétköznapi közelségből figyelhetik meg, hogy

mit miért tesz ez a Tsi-Tsás nővé lett Erika, na, hát szóval: őszerinte megneszelték már a buszban ülők is, ekkorra bizonyára láttak már valamit az igazi Pekárcsikból, megorrontották, hogy honnan fúj a szél, hiszen az ilyen Aranyszívű cukipofákból, az ilyen és efféle túlzottan szirupos kedvességéből ki az, aki nem hallja ki a hamis, a direkt megtevesztő hangot. Több, mint sejtés, hogy szerinte, Zotyi szerint most is túljátszotta, nemhogy megformálta volna, hanem túljátszotta azt, amit, ha sugalmaz csupán – az ő igen nagy szeretetét meg segítőkészségét –, akkor sokkal valószínűbb, hogy az utasok előbb-utóbb, de mégis megkeresik – Bocsáss meg, hogy megzavarlak, Erikám, de van egy nagy-nagy gondom, azt se tudom, elmesélhetem-e, mégis úgy érzem, te tudnál segíteni, valami azt súgja: forduljak csak bizalommal hozzád –, s ekkor ő már ezek szerint – ahogyan a lelki pókháló megrezdül –, ő már ezek szerint közelíthet áldozatahoz, mert biztos lehet: kimeríthetetlen kincsesbányát talál rokon szálak és jól befutott, fellendült vállalkozások, most is elfojtott szerelmek, élő, szenvedélyes testi kapcsolatok, megvalósulásra váró átkok, gyűlölt házasságok, fogadalmak, pénzek átcsoportosíthatósága, meg bajkeverés, hírbehozás, megrontás, előre nem látható lehetőségek között – egyszerűen kitérül előtte a világ, a valódi – merthogy az mindig rejtett –, igenis a valódi világ.

Olyan zuhatagot, emlékéradást kell tehát elképzelni, olyan szó-, gondolat-, s érzelemzuhatagot kell elgondolni, melyet igazi kavargó képfoszlányok villódzása kísér – magyarázott valami ehhez hasonlót Márja néni, s másutt mások másként, ámde mégis efféléket mondtak –: Erről hamarosan megbizonyosodtunk. Mindenütt a két fivért beszélték, hogy hát Annak idején, amikor kicsik voltak, mikor Zotyi még Valamiféle Grisához szeretett volna hasonlítani, hogy ő is hős lesz, magyarázta lázasan az egyik orosz filmet, ő is minden titkot meg tud őrizni, akár a Grisa, amikor még Ennivalóan kis nyitott szívű gyerek volt a Zoltán. Annak idején, Mikor még oroszok is, szovjetek is voltunk, ennek a két fiúgyereknek a szülei igencsak magas polcon ültek Tiszaújlakon, a határőrség mellett működő valamiféle Vámirodán, vagy micsodán, s mégis szemmel láthatóan mindig azon voltak, rosszat ne tegyenek – Hogyha jót már nincs alkalmunk cselekedni, Márja néni, Hát akkor legalább rosszat ne tegyünk, s a fiainkat: Dánielt és Zoltánt szintén így neveljük, ahogy mondogatták –, és ez bizony nagy szó volt az akkori időkben, sőt, szerintük most is az, Ezek a vándiak különös-irigyféle népek, ám a Kristofóri család mintha nem is közülük való lett volna. Mert még így is,

annyi pusztulás és pusztítás után, hogy szinte mindenüket elvesztették, csak a Tyúkszaros kis életük maradt meg – Már bocsánat, de mi erre felé ezt így mondjuk –, szóval: ennyi év után is meglátszott a viselkedésükön, Még a két fiún is az a tartás ígérkezett, Amely felmenőiket, az őseiket jellemezte, hogy hát aztán, Ugye, az legyen, ami lett: Hazaárulás meg kémkedés, Hát borzalom volt az A szovjet marhanagy igazság – mondta Márja néni és megintcsak bocsánatot kért. Így és ehhez hasonló Kis apró mozaikkockákból kezdett összerakódni valami, ekkor legesleginkább E mai reggel, amely Zoltán számára is mindenféle jelekkel érkezett meg, Már kora reggel Volt valami baljós üzenet a szélben. Ahogy támadt is meg el-ellanyhult, volt abban valami szokatlanul furcsa –: ez alakította Kristofóri Zoltán, A mi turizmuszervezőnk jó kedélyét, amint állítólag mondta: Nagyon korán, már ahogyan virradt, Amint ez a reggel rám virradt, már ekkor nem tetszett neki valami, az, Ahogyan neki-nekilódulva támadt a szél, és csapkodott valami csúnya esőféle is, s az ázott-barna falevelekkel egészen beverte a küszöbét: A gyékény lábtörlőmet – Vannak ilyen reggelek, amikor – Bátyám szavaival – minden, szinte minden megkérdőjeleződik, amikor Téveteg a lélek –, no, ez semmi kellemeset nem ígért. Pedig Kristofóri Zoltán ezt az időt, ő még ezt az időt is kedveli – Természetsodáló ember vagyok, nem is természetszerető –, ő a szelet, esőt, ködöt meg a ragyogást, a napsütést, ő mindezeket egyaránt magához közelinek érzi, de most mégis olyan más volt, amint kilépett, hogy szokása szerint egy mélyet szippantson a friss reggeli levegőből, valamiért mégis elkedvetlenedett, inkább gyorsan visszahúzódott, Az ajtómat is bekulcsoltam, ahogy visszaléptem, olyan bizonytalan vagy milyen, elesett-féle lettem. Na és aztán az a hír, amivel beköszönt hozzá a tejesasszony, Berta mama, hát az a hír mindjárt Megerősített a sejtésemben, hogy e szerdai nap nem akármilyen nap, mert a hír, na hát az Valósággal feketére festette a habzó tejet, Vérző szederdarabokká változtatta azt a mindig édes, Berta mama mindig sárga túróját, a hír, amellyel megjött hozzá ez a kortalan – egyesek szerint Ezeréves – öregasszony, hát az egészen megrázta, felkavarta őt. Márpedig önmagában az, hogy egy kis kutyus, hogy A Gajdos Janiék kutyája, Lelkem-fiam, ne ijedj meg, de hát elpusztult, az önmagában semmit, az az égvilágon semmi rosszat nem kellene hogy jelentsen, persze azon túl, hogy megdöbben az ember – és ez tán még akkor is igaz, ha állítólag Morzsival is úgy esett meg ez a szerencsétlenség, ha olyan szokatlan módon érte utol szegényt a vég, amint már arra volt példa erre felé, ugyanis náluk: Tiszaváándon, Itt, a szomszéd kisközségben:

Kristofóriéknál is Valami ehhez hasonlóan érkezhettek meg az A sokat emlegetett réges-régi hajnal. Igen, tán még akkor se kellett volna, hogy így, ennyire felzaklassa Zotyit ez a hír, ha ennek a Morzsának ez a szomorú esete, majdhogynem a pontos megismétlődése, úgy érezte: csaknem pontos mása annak a bizonyos nagyon régi borzalmasságnak, ami az ő családi életüket teljesen megváltoztatta, Amit én már nem felejték el, amit én nem felejtetek el soha, soha, amíg élek. Mert ahogyan – édes Istenem! – amint a tiszavándi családi házuk előtt, Az utcai kapunkon, kívülről, az utca felől ott lógott, ahogyan ott csüngött a szerencsétlen Vápa kutya, ez A csupaszív teremtmény, ahogy ott volt felakasztva, ki- és megnyúlva, a saját nyakörvén és láncán lógva ott volt kimeredve, kihűlve, a szeme félig fennakadva, félig kidülledve, nyelve kicsit oldalra fordulva, elkékülten ott lógott az akasztott kutya, és várta, így fogadta, ezzel a tetteivel várta vissza a gazdáját – Zoltán bátyját –, Így várta a Vápa kutyánk ezt a napfelkeltét, hogy aztán e reggel, vagyis inkább hajnal, hogy e napfelkelte után minden, de az égvilágon minden-minden megváltozzon, átalakuljon és kezdetét vegye, igen, a remegéssel és a borzongással kezdetét vegye az ő elmondhatatlan sorsfordulatuk, ha szabad ezt a fennkölt, komoly szót erre Az isten háta mögötti esetre rámondani, hogyha szabad a Mi privát életünkre alkalmazni azt, hogy sorsfordulat, Meg hát ugye szembesülés Ezzel az egésszel, amit életnek szokás nevezni.

2

Remegésen s borzongáson túl Valami Csuda zagyva dolgot emlegetett ez a két fivér, azazhogy: Csak a Zoltán, ugyanis a Dániel e napfelkelte, Ezen reggel után Szemmel láthatóan egyre zárkózottabb, egyre inkább magának való lett, Alig lehetett már szavát venni, ami persze Igazolta azokat a híreszteléseket, amelyek főleg a férfiak szájából kerültek elő, hogy Hát a Dániellel sok a gond, Ez látszott már korábban is, hisz Nem normális az, ha fiúgyerek sose veszkődik a lányok után, Hogyha nem nyúlkal a szoknyák alá, Hogyha nem hajtja a vére: nem erőszakoskodik egy cseppet. Márpedig a Dani-gyereket, azt szinte sose kapták ők ilyesmin, Nem azért, de hát a Krsitofóriék fiai közül – mondogatták – sokkal inkább Zoltán lesz A normálisabb, meg a nők bolondja, Lám, ő ebben a bizonyos kutyahalálban is, ezen furcsa események mögött is a lányokat, a nőket sejtí megjelenni, hiába hogy nem kívánja részletezni, mire gondol, mit vett észre Dánielen, Ott, a felkarján, hogy mire kellett rádöbbsennie ezen a nem szokványos hajnalon. S ha Idevesszük Heé

Malvinka néni Biztosan tudom kezdetű megszólalásait, hogyha jobban figyelünk erre A szomszédasszonyunkra, aki Kristofóriék szerint – persze az öregek szerint – talán még azt is tudja, Milyen színű gatyát készít ki a menyem a fiamnak, vagyis: az urának késő este – ahogyan azt Lägerjárta Öreg Dani szokta volt mondani-emlegetni –, szóval: Heé Malvinka szavai ebben a dologban – mint mindig – Most ugyanúgy meghatározták még azok gondolatait is, akik ezt tagadták, Tán még most is letagadják. Az pedig, hogy még a tisztelendő úr is, hogy még Zákány Vince tisztelendő úr is hozzászólt E furcsa és szomorú eseményhez, hát az Olaj volt a tűzre, hisz ő nyíltan megbírálta Heé Malvinkát, Ezeréves Berta mamát pedig állítólag Majdnem elátkozta, olyan nekiveselkedve szólt bele az ügybe, mondván: Ne engedjenek az ördög incselkedésének, ne higgyenek már el semmiféle égi jelet: muslicafelleget, efféléket, hogyha mindenképp a Vápa kutya halála körüli történéseket kívánják megérteni, hát már akkor sokkal inkább hallgassák meg, mit mesél a gyerek Zoltán, ha már az a felnőtt Dániel sehogy sem kíván hozzászólni – Egyébként meg okosan teszi! –, ha nem szól hozzá ehhez a, Bocsánat, de hát ezt kell mondania, Ehhez a bolond beszédhez, szóval: jobb, ha Zoltánra figyelnek. Így aztán A mi Zoltánunk kiteljesedett, és tizenöt éves létére Néha úgy beszélt, akár egy hétesztendős, épp a mesék világából kikerült fiúcska, Néha pedig nem is úgy, akár egy Siheder – amiként Heé Malvinka néni megjegyezte –, nem bizony, hanem egészen akként, Mint egy felnőtt tudós-csemete, sőt, néha aszerint szólt, mintha Dánielünk legeslegbensőbb titkának ismerője, mintha kicsit ő maga is Dánielünk lenne. Legtovább a Sötétség és világosság keveréke adja a homályt, igenis ez, még legtovább a Zoltán ezen mesekezdetete tartotta fenn magát, mi sokak szerint bármennyire gyerekes is, Kiválóan kiegészítette Heé Malvinkát s Berta mamát, meg hát végső soron ő, a Zoltán volt ott, azon a bizonyos hajnalon, hát rajta kívül ki tudhatná jobban elmondani, mit tett, mit mondott a Dániel, és egyáltalán mi történt abban a különös órában.

Tehát Sötétség és világosság keveréke adja a homályt – amiként Zoltán kezdte sokadszor is mondandóját –, mert ami a Dánielnek megmutatkozott azon a hajnalon, szerinte, Zoltán szerint ahhoz ezzel: Ezzel a homállyal: keverékkel lehet valamelyest hozzáférni, közelebb kerülni. Bátyja aznap este még a Röntgenezéssel, valami ilyesmivel próbálgatta kimagyarázni, hogy mi tárulkozott fel neki, mi juttatta teljes félelembe, igen, Bátyám ezt a műveletet, ezt az átvilágítást, E röggönyözést, ezt a belelátást hozta elő példaként, hogy mi is történt körülötte, mi az, ami megmutatkozott

előtte, amikor a kapujukhoz odaért, amikor észrevette, mi homálylik rajta, mi az, ami ott lóg a kapura ki- vagy felakasztva. Ugyanis ő Ekkor nemcsak szemlélője lett, amiben felismerte magát: abban a bizonyos Megszokott homályban, abban a bizonyos fény és sötét keverékben: hajnali homályban, pirkadatban, Nem, én nem a pitymallatot, derengést figyeltem, nem, ő nem a napkezdetet látta, melynek párjaként a napvéget, az alkonyt, ezt az Égi szűrőn áteresztett, megtört fényt, vagy azt, ami e kettőt Egyetlen hálóban képes kifogni és felmutatni, amit legszebben Az esthajnal fejez ki, nem, ő állíthatja: Én ekkor valahogy nemcsak kívülálló voltam, hanem ő e homály része lett – Én magam voltam ez a homály, ami szétterülőben volt ekkor –, így vette észre a Vápa kuya Felakasztva kitérített – Hogyha lehetne ezt így mondani – testét, ezt az áldozatfelmutatást, ő – Így bizony –, valami Különös törésű szürkületben, tompa vibrálásban, ennek a rezgésnek avagy inkább remegésnek részeként látta magát, meg mindent. Mintha még a levegő is alakot, valamiféle rezgő vagy remegő formát kapott volna ebben az érdekes létezésben, mintha láthatóvá lett volna a lég is, ámde ugyanolyan minőségben, akárcsak a kerítés lécei, bodzalevelek, az aranyesőbokor, házvakolat, hullámpala, bőrnyakörv, a Vápus nyaki, hosszú szőre, árvacsalán-terjeszkedés, a kis vérehulló fecskefű a lépcsőnél, a felébredt és labodalevelet csipegető tyúkok a ketreben, vagy a kútkáva, a málló aszfalt, de még csak a Heé Malvinka néniék eresze alól ki-kikandikáló fecskefejek is, még azok is – Vagyis hát mindent fel kéne sorolni, ami körülöttem megtalálható volt! – hiszen mindazt, amit eddig előre és élettelenre választott szét a gondolata, azt most egyetlenegy tulajdonság, talán állapot, igenis, Ez az, ami egységesített, igenis eszerint mutatkozott előtte, körülötte s ilyen volt ő maga is, Na és ezt elviselni, ezt az iszonyatos terhet elviselni nem bírta. A Dániel egészen úgy érezte, menten megőrül, ha nem osztja meg valakivel ezt a borzadályt, ha nem beszélhet valakivel erről, ezért aztán úgy rohant be Zoltánért – Malvinka néni szerint – Mint akinek megjelent a túlvilág csodája, és amiként azt a férfinép lefordította: Mint akit legalább három meztelen bombázó démon üldöz.

Zotyi, gyere már, Zoli, az istenit, a Vápa kutyánk, gyere már, ez nem játék, majd ráérsz ébredezni, Mi van, mi lelt, Ébresztő, Zotyim, de ébredj már, na, gyere már velem, Te hagyd békén, hajnal van, és be vagy rúgva, Nem vagyok berúgva, ébredj már fel, Engem ne rángass, Dani, te részeg vagy, De nem rángatlak, hanem kérlek, részeg sem vagyok, Akkor meg agyadra ment a szerelem meg a nőd, ha tied egyáltalán az a

hamvábahótt, Elég már, na, jól van, na, csak gyere már ki, Ne rángass, Dani, mert tényleg beléd rúgok, hadd vegyek magamra valamit, Na jól van, na, hát nem nyúlok én hozzád, csak gyere már, Mit beszélsz, hogy mi van a kutyánkkal, Azt, hogy nincs már, nincs, na gyere már és látni fogod, nincs többé kutyánk, vagyis hát kutyánk lehet még, de már a Vápa, Mi van vele?, Mondom: nincsen többé, csak nehogy már megijedj nekem, na, gyere, gyere csak ide, de ide állj, A kurva mindenit, Most hagyjad, Zoltán, neki, szegénynek már annyi, régen kihűlt, megmeredt, A kurva mindenit, hát mit csináltál, mit csináltatok az istenit annak a megszédült, a kótyagos fejednek, azt a kibaszott világát, valaki ezt, igen, ezt a kutyát felakasztotta valaki, Zoltán, hát te nem látod, hogy mi történt, hogy maga akadt fenn, hogy átbillent a kerítésen, és aztán már nem bírt vissza-, nem bírt felkapaszkodni, ez véletlen, Te nekem ne beszélj, te ne dumálj már annyit: le kell venni, nem szégyelled magad, hogy még mindig nem emelted le, én nem értem, hogy miért nem vetted le mindjárt, Jól van, na, várjál, kicsit, megemelem, jól van, enged, Tegyük le, Jó, tegyük le, ide, De mégse, nem, azonnal vigyük be, Most ne még, várjál még egy picit, Zotyi, figyelj már rám, nézz már ide, rám, és erre az egészre, ami körülvesz, na, kistestvérem, mit látsz, mit tapasztalsz, érzel valamit, te érzed, amit én, hogy milyen furcsaságban állunk, érzed, hogy magába foglal ez a tompa remegés, e reszkető valami, ez a vibrálás vagy mi a csuda, érzed, Zotyi, látod, mi van körülöttünk, s bennünk, látod, mi van itt, na, látsz valamit, mit érzel, na most mondjál valamit, bármit, most kellene megszólalni, hogy hát mi ez az egész, amibe most már te is belekeveredtél –: Ám a Zoltán-gyerek ekkor már a bátyja felkarját kezdte figyelni, tapogatni – amint Heé Malvinka néni mondta –, egészen megbabonázva nézett azon valamit – Tán valami harapásnyomot –, Mintha valami két kis mélyedést és közöttük egy kisebb duzzanatot talált volna, úgy húzogatta az ujjait a Dániel felkarján – s aztán Szinte elájult, egészen Elsápadt szegénykém.

Be is lehetett volna zavarodni, nemcsak belekeveredni abba, Ami szegény Zoltánunkat – Meg ugye a Dánielt is –, ami kettejüket ekkor érte, és ezt mind a Bükkösteszediek, mind a Tiszavándiak egyformán hangsúlyozták. De hogy aztán ez adta volna a végső lökést, hogy az emberek, hogy hát e két kis község népe szerfelett sokat, és behatóan kezdett foglalkozni mindenféle időjárási jelekkel, nos, ez egyáltalán nem állítható, ám annyi mégis bizonyos, hogy mindaz, amit köréje, E különös eset köré E népek összehordtak, Amit mi a Vápa kutya különös halála köré összebeszéltünk, hát Az az emberekben így vagy úgy, de megmaradt, az

igenis, hogy alakított némileg Az égi jelek keresésében és értelmezésében – amint a Berta mama gondolatai nyomán azt Márja néni mondta –, hogy hát elsősorban Ez a táj s az emberek öröktől fogva egyek, és ha Megerősödhetnek ilyesféle égi jeleket mutató gyökereikben – ahogyan Berta mama s Márja néni gondolatait a lánya, Melinda foglalta össze –, hogyha ebben megerősödnek, az bizony nagyon sokat számít. Itt tehát a természeti jelenségek, a szél, a felhővonulás, a napsütés, az ilyen-olyan csapadék, a pirkadat vagy sűrvedés, egyszóval: mindez nemcsak része az ő testi-lelki hangulataiknak, nemcsak ott munkál A gondolatainkban, hanem tudják: Egyek vagyunk mindennel és mindenkivel ezen a világon: élet s halál nem különbözik egymástól, előre és élettelenre sem szabad szétbontani semmit –: És a Szugoly, Bükkösteszéd gyönyörűsége kis hegye, dombja – Kinek hogyan tetszik –, hogy a Szugoly boldogsággal tölti fel a körülötte élőket, de már az idelátogatókat is, s Erről most már tudományos cikkeket is írtak, Ide hamarosan ezek fognak özönlöni, mert a Szugoly erő, élet, szeretet, és ebben nincsen semmi kuruzslás, vagy mágia, ilyesmi.

Egészen bizonyos, hogy ez így volt – Foganatja volt, amit e két fivér, azazhogy Zoltán, Amit ez a Zotyi-gyerek nekünk összehordott –, hiszen egyenesen szembeötlő volt, hogy hát a Teszédiék közül többen is a leglényegesebb dolgokhoz tartozókként hozták fel a Vápa kutyát, Ezt a régi-régi esetet, sőt, úgy boncolgatták A Kristofóriék a szerencsétlen Zoltán életét, mintha a legbensőbb ügyükről beszélnének. S nemcsak akkor, Azokban az órákban, amikor úgymond Illett beszélni a Zoltán életéről, hanem később is, meg sokkal később is, mikor már talán ennek a bizonyos nyolc percnak az összes lehetséges másodpercnyi töredékét szemrevételezték, mikor szállásadóikkal, vendéglátóikkal vacsora utáni beszélgetésükbe, borozgatásukba belekezdtek, s mind a harminchatok, mind a teszédiék, s közvetve a vándiak egészen élővé tették a múltat. Ekkor már a Magyar Nova Futurások úgy érezték, Elengedhetjük magunkat, úgy érezték, úgy Láttuk, hogy lassan tényleg befejeződik a Hosszúszerda, s ekkor, iddogálás közben szóba került: ki, hogyan, az itteniek közül ki, hogyan emlékszik vissza, milyennek mutatkozott az ég s a lég Bükkösteszéd és környéke: Boga, azazhogy Kisboga, Vettes meg Tiszavánd és Alsóepse fölött, vagyis, hogy milyennek érezték a szállásadók, vendéglátók, milyen volt az ég s a lég Közvetlenül a fejünk, Itt, a fejünk felett, meg amott, egy kicsit távolabb, ahol Salánkot, Tiszaújlakot és Benét is lehetett sejteni, és Jóval mögöttük pedig a városokat: innen

Beregszászt, onnan meg Nagyszőlőst, Munkácsot s Ungvárt olvasztotta magába e huszonkilencedikei reggel, ez az október végének nevezhető Különös jelekkel beköszöntött őszi napfelkelte, melyhez Takáts-Kis Zsolt – A mi Takáts-Kisünk! – később Egy-az-egyben hozzáillesztette azt, ami A mi almásunk felett megmutatkozott, Hát titkok tudói lettek a futurások, titkok tudói a teszédiek, titkok tudója a meleg szoba, minden. De korántsem egy magányos fecske, nem egy különc alak volt az, aki ezt a furcaságot, ezt a meglehetősen ködös és zűrzavaros – Kristofóriék szavával: hajnalestet vagy homályt – e tényleg nagyon furcsa kutyahalállal is összefüggő, remegő-borzongó élményt szóvá tette, hanem többen voltak, akik bátran előhozakodtak ezzel. Hamarosan kiderült, hogy valamennyi, nincs kivétel: valamennyi vendéglátó, házigazda boncolgatta őelőttük, különös hangsúllyal ecsetelte, mit vettek észre az égen, mi volt az a különleges képződmény délelőtt vagy dél körül az égen, na és kérdezgették, hogy a Magyar Nova Futurások, hogy a Kedves idelátogató vendégeink is hasonló, őhozzájuk hasonlatos módon látták-e és érezték e Mai felhővonulást, hogy azután kisvártatva – Vagy miféle kisvártatva: rögvest – röpködjön a Hát ez fantasztikus, Hát ez hátborzongató is, szép is, Különös egy vidék ez itt, annyi biztos, Eszméletlen, Sok mindent beszéltek erről a vidékről, na de ilyet – és ehhez hasonlókat.

3

Üres, tiszta, fehér Vászonzélek ez A mi Zoltánunk – ahogyan azt Szanyi Katiék meg Teszlecskó Irénék, Kézdiék és Halmosiék, Stecz Juliék, Lahota Anették mondták –, igen, így, még hozzá mindannyian használták a vászonlelket, merthogy Mennyit, Ó, Istenem, mennyit mesélt ez a gyerek az ő mozikalandjairól, a filmes élményeiről, és ők, a harminchatok Ekkor mindjárt értettünk valamit abból is, ahogyan Pekárcsik Erika azt a Mozikeddet emlegette –: Tisztán láttuk, amint ez a Magyar Nova Futura a Nyolcra taksált percét – ahogy Dodi mondta –, elkezdte lassacskán elhasználni, s tisztán látták később azt is, ami Kristofóri Zoltán Vászonzéleken végigpergett s végigzakatolt e nyolcra taksált perc alatt Bükkösteszéden, ott, a Falukútján. Tisztán látták, tudták – Láttuk, tudtuk –, mi történik, mi történhetett, hisz Most már negyedik éve mindig csak ugyanaz, hogy Ülök a kocsimban – Vagyis: most a Dánielében: Az enyém nem akart indulni –, s várja, mikor érkezik meg a csoport, hogy mikor jön meg Erika az új csoporttal, de míg megérkeznek, addig Minden szabad, addig minden újraélhető. De persze mindig filmszakadás van,

Még hozzá kettős, Merthogy látom s számolom a kocsikat, hogy mindenki a helyén van-e, rend van-e ebben a vendégváros hangulatban – Ez az egyik filmszakadás, a másik pedig ama bizonyos, amely még ott, a régi klubban, abban a kis pici moziteremben volt szinte minden alkalommal, ahol mindig tobzódtak a formák, hangok, színek, ahol szinte mindig minden túlszűfoltan pergett, pörgött, hol a legeslegmélyebb érzések legeslegteljesebb módon kibontakozhattak, de aztán egy villanás, És tényleg ott a valóságos filmszakadás: hirtelenjében Csupáncsak hajszálvékony, pici s tovaröppenő kis szöszök, cernák lobbannak fel s alszanak ki, tűnnek el a semmiben, csak Sistergés a szavak, sercegés a mondatok dallamai helyén, Hát én ezt nem fogom, ezt sosem tudom elfelejteni. Mert Minden ilyen nyolc percben a Zoltán ott van, Ott vagyok a régi klubban, abban a bizonyos helyiségben, hol a filmbemutatókat, vetítéseket tartották, s minden más egyebet is, de érdekes, hogy nem a szülőfaluja klubjában, nem a Tiszavándi, szintén szűkös, poros kis helyiség képét látja, hanem ezt, a Teszédit – Nekem már halálomig ilyen marad: Ilyen utolérhetetlen. Látni Ezt a Falukútját, ezt a mindenre alkalmas teret, ezt a kiszélesített, egészen tágra szélesített útszakaszt, ahol valóban kút állt egykor – Itten kút volt hajdanán, egy rövid ideig az egyetlen ebben a faluban, Ez volt az egyetlenegy közös vízforrásunk – nem csoda hát, ha az embereknek most is ez a központ, hiszen ez az egyik legfontosabb tájékozódási pontjuk, ahol Most is látni Szanyikati szürke, kétajtós kis Tavriáját, Steczék zöld Ladáját, Lahota Anették agyonápolt Volgáját, és úgyszintén a Kézdiék, a Halmosiék meg a Teszlecskóké – Moszkvics, Zsiguli és Volkswagen – kocsiját, amelyek közül e két utóbbi nem is Itt, a Falukútján, hanem – Ahogy mondják erre felé –: Élamott, a ma is Klubnak mondott Szórakoztatóközpont előtt áll, És azt vajon honnan lehet tudni, hogy hát ők, mármint e várakozók, hogy ők miként Röhöcskélnek ezekben a kocsikban? Hogy mit beszélnek Ezek a teszédi szállásadók-vendéglátók, A mi szállásadóink, hogy ők miket beszélhetnek össze Zoltánról, no meg a testvéréről, Dánielről, s erről az egész Tsi-Tsáról, amiközben persze Mindenki élvezi, kinek csurran-cseppen ebből a vállalkozásból, amint Lahota Anették nagymamája és Bekecs Melinda édesanyja, Márja néni mondja: Megfogták az Isten lábát, mégám mind a két kezökkel –, merthogy bekerültek ebbe a tirizmus-akármibe, ebbe a vállalkozásba.

Úgy fehéredett ki tehát az a mozivásznon, szakadt meg a Kristofóri Zoltán emlékválogató filmje, Ahogyan az illik, ahogyan az számtalanszor megtörtént a szűkös, poros, kicsi helyiségben, minden varázs

szertefoszlott, minden, Mint annak a rendje! Akként kezdett egymásba olvadni sok-sok élmény: illat, hang és kitapintott forma, no meg persze szín és íz, de akként érte be egymást a sok-sok, százszor, talán ezerszer is lepergetett emlékkép, a legkülönbözőbb időkből való élmény, mintha minden egyszerre, mintha csak minden egyetlenegy pillanatban, Most és Itt szeretne feloldódni, s ebben a formában el is távolodni, mert hát a helyében mintha máris ott kezdene, Máris kezdett volna megelevenedni valami egészen más, valami Előhomályosodó, igen, egy összefüggő, ámde alakatlan akármilyen szeretné megmutatni magát, az emlékezés helyére odaállni, valami olyasmi, nagyon zavaró és emlékidégen, na, itt van: Azt a hétszentségit, elfelejtettem a listáért bemenni – Hát a Zoltán elfelejtett megint valamit. A kutyafáját, azt a lyukas fejét, hát ő erről úgy megfélemedezett, mintha Szpivák Józsi titkárnője nem is telefonált volna be neki a késő délutáni órákban, amikor Pekárcsik Erika biztos lett, hogy mi és hogyan alakul ezzel a turistacsoporttal, de hát ő ezt úgy elfelejtette, mintha Vera azt tudatta volna vele, hogy vegyen magára meleg pulóvert is, ez a szél, mert ez a megveszekedett idő most csontig hatol, mintha ezt közölte volna vele azzal az érdekes hanghordozásával, azzal A kis izgi akcentusommal, ahogyan ő maga, a Vera kérdezett rá párszor, hogy mire is gondol Zoltán, mikor szóvá tette az ő felszabadult, kacagásokkal tarkított beszéd-intézkedéseit, szóval, mintha csak valami efféléről cseverésztek volna, s nem is azt közölte volna vele Verácska: Az utaslista, Zotyi, nehogy megint elfelejtsél, itt van az a névsor, nemrég jött le faxon, gyere vedd el, azt telefonálta be a főnök, nehogy megint elkezdj idétlenkedni, az olyan nagyon ciki, hogyha azt se tudjuk, ki kivel lesz együtt, kiket hová várnak – de hát mit magyarázzak, na: Ki fogok, mert ki kell ugrani most Sárosorosziba, aztán meg onnan Józsival, a polgármester úrral ki a tiszaujlaki határra, itt hagyom, tudod, az asztalomon. Igen, tisztán hallja Vera hangját, azt is látja, amint ő errefel kinyitja a táskáját, a mappáját és megnézi, hogy minden rendben, Itt az előzetes lista, itt az érkezők névsora, Ez pedig az elhelyezés-elszállásolás, ez jól van, majd e mellé fogja betenni, ha bemegy s elveszi a véglegesítettet, na de Most már késő, ennek most már valóban – mondhatja –: annyi. Tudniillik, nyolc perc aztán tényleg semmire se elég – Vagy már csak a fele annak –, úgy se lenne elég, hogyha mondjuk két-három órával hátrébb járna az idő, és úgy döntene, hogyha Zoltán nem habozna – amint szokott –, s úgy döntene, máris beindítja Zsiguliját, vagyis most már az se indul, ezt a Dani sárga Moszkvicát, szerinte úgyse érkezne elvenni. Egyébként

meg Mindig ezt csinálják azzal a vacak névsorral – tényleg el kell venni, ha már így szól a parancs, na szóval: nyolc perc idő – avagy négy-öt pernyi idő – tán még erre a mutatványra is kevés lenne. Különösen, ha egy ilyen emlékezőnek kellene kiszakadnia, hirtelen mással foglalkoznia, merthogy egy ilyen emlékezőben korántsem nyolc, vagy nyolcszor nyolc, de sokkal több emlékkép villanhat föl s állhat össze újabb, ilyenformán értett filmes történeté, hogy az ember, hogy az emlékező és a vágó, ez az egyszemélyes emlékkivitelező művész tán azt sem tudja, melyik valóságban ébresztgetik, avagy ordítóznak rá, ha ébresztgetni fogják őt, vagy hogyha ordítózni fognak rá, mert ez utóbbi immár nem kétséges: Ordítózni fognak, és a Zoltán Igazat fog adni Erikának is meg Józsinak is, akik ekkor, ebben az ordítózásban mindig átvedlenek igazgatóvá, a Tsikeri és Tsa igazgatójává, no meg persze polgármesterré, azonnal Bükkösteszéd polgármesterévé – de azt vajon hogy csinálják, hogy még így is, ekkor is ők testvérek tudnak maradni, előre is látja: egyre testvérebbek lesznek, amint fejlődik és terjeszkedik ez a Tsi-Tsa, amiközben pedig Zoltán egyre inkább magára marad, s legfeljebb arra ébredhet, hogy tényleg ébresztgetik: letelt az idő, ébresztő: föl kellene ébrednie már, mint azon a bizonyos hajnalon, mint azon a bizonyos nyári reggelen, mikor A Vápát leemeltük és bevittük, azt hittük: Ez csak a mi bajunk, hogy ezzel senki sem foglalkozik majd rajtunk kívül.

Lebegett tehát, vagy mit csinált, és egybelátott sokféle emléket. Igaz múltból és egy sosemlesz jövőből formálgatták egymást: Így alakult a várakozós jelen a Falukútján, Így várta a mi Zoltánunk, hogy hát nyolc perc múlva megérkezzenek a kedves vendégek, S velük az Erika is – Tudta, várta – Erika is meg fog jönni. Mindennütt a hajszálvékony, felvillanó szöszök, cérnaszáldarabkák tovaillanása, és a sisterség meg sercegés egykori hangulata, az a több mint harminc évvel ezelőtti klub, s Ezek a most már négy év óta tartó várakozások – Mindannyian tudjuk, mondták Steczék – Zoltánban e várakozások csak egyféleképp történtek, az ő szavával: Nem, az emlékáradásnak nem lehet és nem is szabad ellenállni: Úgyhogy Zoltán előtt mindig megjelenik az a színes por, A régi vetítőteremből kicsapódó fénypásmában az a több mint harminc éves színes por, és ez a mostani alakzat, Ahogy várakoztunk, amint múltattuk a nyolc percünket, amint várakoztak a kocsik a Falukútján, meg amelyek erre is meg arra is letértek, fényreflektoraikkal ahogyan erre is meg arra is végigsöpörtek, végigcsíkozták a sötétséget, őket is, a várakozókat, hát Zoltán ezt a rendezetlenséget s mégis valamilyen rend szerinti alakulást

úgy élte meg, mintha részesedne, Mintha része volna, teremő részesedése volna – Hogy is szokta-volt mesélni – Ennek a szépséges véletlenszerűnek, ennek a szabálytalannak mutatkozó szabályosan gyönyörű életnek, melyhez Csak a szerelem visz igazán közel – Ahogyan annyiszor, de hányszor mondogatta Zoltán, Amikor már elmentek a vendégek: Amikor záróbulit tartott A csapat. Így várakoztak ők ekkor valamennyien a Falukútján, Erikaék pedig Felénk törekednek a Cukipofákkal – és így mindenkinek megvolt a maga nyolc perce. Úgy élte meg Zoltán ezt a kis időt – és ebben minden várakozó egyetértett –, mintha ő is odatartozna ahhoz a magasabban lévő szándékhoz vagy mihez, melyben Előre megírt valóság ez a mindig felújított múlt, amelyben Ez a falu számára veszi a Kristofóriékat, mint amikor, mint miután szegény Vápa elpusztulása körüli észrevételeikről beszélt a Zoltán – Erről a bizonyos előre megírt valóság-féle gondolatokról beszélt a Zoltán fűnek-fának, mindenkinek: merthogy nem gondolt ő semmi rosszra, nem gondolt ő arra, hogy Még kiröhögnek, hogy ezzel komolyan árthat Dánielnek, önmagának, sőt, még Drága szüleimnek is.

Pedig gondolhatott volna! De még mennyire, hogy gondolhatott volna! Azért Zoltán sem volt hétéves, hogy Dánielről ne is beszéljen az ember. Igaz, ez már kicsit összetettebb, mármint hogy a báty, a Dániel esete, ő ugyanis ekkor hiába volt huszonhat esztendő – Te Jó Isten, kimondani is sok! – hiába volt évei száma szerint már régen felnőtt – Meglett ember! – hiába volt bácsi még a Zoltán osztálytársai s a vele egykorúak, pláne meg a még fiatalabbak szemében, ő akkor is gyerek, igazi gyerek volt, valahogy nem tudott felnőni, valahogyan nem és nem tudott a felnőttek dolgába beleszokni. Merthogy tizenegy év, hát az bizony rengeteg idő, ez beláthatatlanul nagy idő ebben a korban, amikor még Zoltán csak a tizenötödik évébe lépett, Most járta a nyolcadik osztályt, addig a bátyja nem hogy leérettségizett, de már valamilyen mezőgazdasági főiskolát is elvégzett, éppen most diplomázott, és ebből nem vonhat le semmit az a tény, hogy levelezőn – Magánúton – tanult, hogy végül is szinte minden idejét, amíg a tanulmányait folytatta, Dani minden idejét itthon, a falujukban töltötte, ő Itt hasznosította, nos, e tény, ez nem vonhat le semmit az ő öregedéséből, nem csökkentheti az ismerősei szemében az évei számát: ő igenis meglett ember, tanult, felnőtt ember lett, aki már el is késett a házassággal –: Ez a Dani-fiú még a végén végleg lemarad a családalapításáról. Elkésett ő, El bizony, még hozzá rendesen, hisz nem titok, hogy Kristofóri Dániel – Na, hogy kéne ezt finoman

mondani – Nem nagyon veszködött, Sohasem veszködött úgy és annyira a lányokért, a nőkért, ahogyan ebben a korban igenis, hogy veszkődni kellett volna értük, merthogy ez a fiú, Mit fiú: fiatalember inkább csak a virágokkal, növényekkel, fákkal, felhőkkel meg mindenféle időjárási frontokkal Bajmólódott, Úgy leste az eget, mint ahogyan más fiúk a miniszoknyás lányokat: Egészen elkábulva, és hiába rejtegette mindezt, hogy az évfolyammunkájához kell, hogy a tanulásához kell, hogy hát mindez kell a mezőgazdaságról kialakuló tudáshoz, Na hát nekünk – az ő falubelijeinek –, Minékünk aztán beszélhetett: Mi is voltunk fiatal férfiak, Ami egyszer hiányzik az emberből, az akkor is hiányzik, hogyha letagadják. Nem csoda tehát, hogy pusmogni kezdtek a háta mögött –: Tán csak nem hibás, Á, hiszen nem úgy néz ki, Sose lehet tudni, Ha én ilyen koromban a felhőket, a felhőátvonulást néztem volna, hogy most akkor Nagyszőlős vagy Beregszász felől támad-e gyakrabban a szél, hogy hát most akkor Kolozsvár vagy Kijev felől jön-e gyakrabban a hóesés, Ha ezt figyeltem volna, akkor az én jányaim s az egyszem fiam még most is a Holdban alhatnának-ücsöröghetnének, ahonnan a Dani szélvihara el szokott indulni, ha-ha, vagy még ennél is messzebb lennének: tán a Göncöl porhavat szállító szekérderekában, aminek az ideérkezését – hogy mondta-volt egyszer, még kisebb korában – hogy ennek a megérkeztét, mármint ezt a havazást, az első hóhullást, A porhavak érkeztét, neki azt előre Jelezni szokták a szelek, a növények, és Ez mindennél nagyobb öröm, merthogy Kétféle boldogság van, és ezek összefüggenek: igen, A földi és az égi boldogság, és ez az ő, a Dani boldogsága – Hú, na ez aztán egy férfiember! Nem csoda tehát, hogy beindult a pusmogás, hogy Sugdolózni kezdtünk, mindenféle rebesgetés szárnyra kapott, s mindez úgy a nyomába szegődött szegény Dánielnek, Úgy nyomasztotta a szegény bátyámat, hogy azt csak én tudom, meg ő, szerintük nagyon-nagyon sokan mások, például az idelátogató vendégek, A turistáink egyáltalán meg sem tudnák érteni – ami már persze nem az ő hibájuk, ami persze nem a sekélységüket mutatja, dehogyis, hanem, hogy városlakók, sőt, még hozzá magyarországi városlakók, és ez már Nagyon nem akármí, Ezek még a fejüket is másként tartják – Amint mondogatják azok, akik végleg kimaradnak ebből a Tsi-Tsából –, Ezek olyan nyápicok, és úgy tesznek, mintha még kerti vécét, olyan jó kis faülőkést, pottyantósat sose láttak volna, Miközben meg táposok, Igazi táposok, az anyjuk kényes istenit – és bocsánat, Hogy pontosan idézünk.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

HA LESZÁLLVÁN A NAP

A magam nótájára

*Ha leszállván a nap
kínok közt nyugszik el,
mit értik azt az asszonyok –
ilyenkor inni kell.*

*A ser is jó ital,
a vodka is vidít,
mégsem szedhetem örökké
a mások kertjeit.*

*Ők másképp mérik ezt,
s tán végzetes hiba –
a palackra is ráteszik:
Tokájszkoje vina.*

*A szamorodni kincs,
ha nincs, kész gyötrelem.
Álmomban nőmnek bájjait
is abban fürdetem.*

*Megszakadhat, szívem, –
de szőlőprés alatt!
Vérem a musttal egybeforr,
s az ördög elragad.*

*Ott ejtem le fejem
a Vénusz-domb tövéén,
szerelmes tettestársaim
leülnek mind körém,*

*és körbelengenek
boszorkány-illatok.
Ereimben régi ritmust
vernek a dobok.*

*Most bódítson a bor!
Szememre szoknya hull,
ágyékomban a tájoló
pörögni kezd vadul.*

*Visszakapván eszem,
jövőmet firtatom.
Nézzétek: lelkem lila láng
a Hajnalcsillagon!*

*Noénak üzenem,
bát nyílj meg, Genézis:
bár furcsa volt és szaggatott,
de bordal volt ez is.*

A KUDARC ÁRNYÉKA

Mozgalmas, eseménydús irodalmi életben egy folyóirat főszerkesztőjének leköszönése nem probléma, kivált ha a (nyugdíjba készülő, életének hátralévő időszakát zavartalan alkotómunkával eltölteni kívánó, egyébként családi- és magántermészetű gondokkal küszködő) szerkesztő egy évvel előre jelzi ebbéli szándékát, elegendő időt adva az érintetteknek az utód kiválasztására.

Nálunk más a helyzet. Szándékom kinyilvánítása és az alkalmasnak vélt utód megnevezése után csaknem egy évvel értetlenséget és érdektelenséget tapasztalok pályatársaim, a szerkesztőbizottság tagjai és a folyóirat szerzői részéről. Az idő elröpült, és még nem tudjuk, a következő évfolyamtól ki jegyzi főszerkesztőként a lapot.

Nyugalanságra ad okot az általam kiszemelt utód etikai szempontból kifogásolható magatartásának változatlansága. A fiatalabb nemzedéket képviselő „kiválasztottam” – nem mellesleg: kiváló költő – emberi gyengeségeit ismertem korábbról, és mielőtt felajánlottam neki a tisztséget, figyelmeztettem: gyökeres magatartásbeli változás, a felelősség vállalása és viselése nélkül nem kaphat bizalmat a tisztség betöltéséhez. Még őrzöm levelét, amelyben többek közt leírta: „Az Együtt szerkesztését annak minden felelősségével vállalom!”

Legfrissebb információim szerint ez a szép ígéret írott malasztnak látszik maradni, mert leendőnek vélt utódom önnön emberi gyarlóságai miatt – a szerkesztőbizottság tagjainak vélekedéséből ítélve – nem tud vagy nem akar hozzámagasodni a feladathoz, tehát aligha kap bizalmat. A jelölt hozzáállását leginkább azért furcsállom, mert másutt, más fiatal alkotók tíz körömmel, akár önfeláldozások árán is megragadnák a lehetőséget egy fórum arculatának alakítására.

A kialakult helyzetre kettős árnyék vetül: a lapcsinálás lehetőségét fiatalok kezére való „átjátszás” többszörösen megfontolt, észérvekkel indokolható szándékának és magán-jövőképem alakításának kudarcáé. Mintha nem lennék eléggé túlterhelt, most már törhetem a fejem azon is, melyik árnyék ad okot nagyobb keserűsége.

Mindenesetre üzenem valamennyi érintettnek: némely pályatársaim korántsem mosolyfakasztóan vicces ötletét – „az lenne a legjobb, ha lemondanál a lemondásodról” – egy évvel ezelőtti elhatározásomhoz ragaszkodva elvetem.

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

2008. november 4.

a paroxista hite

*az utolsó előtti percben
nincs jelentése a képnek
az eget csupán látja
de nem hiszi pedig
közönye éig ér
már csak a szeme áll őrt
míg sátrát nem von fölé
a ronggyá feslett bársony idő*

*de az idő sátrán túl
felragyog a reménytelenség*

MAGÁNTÖRTÉNELEM KÉRÉSSSEL

*Ültem a folyó partján,
hullámozott a vízen tekintetem,
olykor felsötétült a mélyből
egy-egy gonduszony,
de tovatűnt hirtelen,
elkerült a hiány mardosása is.
Nem sértett számkivetettségem
az égből,*

*földi útra vágytam.
Magára hagytam örökölt
éneklő szarvasom,
s a part fűzfasípszó-zöldje sem
csábított.*

*Paták és tankok nyögte utakon
anyanyelvem szavai köré
gyűjtöttem emlékeimet,
de bemeszeltek izmusok,
hiába száradt rám,
s hiába pergett le rólam
idők múltán,
szaga mindhalálíg orromban.*

Ülök az árokparton,
a metropolisz felé lesek,
fürkészem,
mint Jónás Ninivét.

Nagy felelősség újjáépíteni
a várost,
falut, tanyát,
akár hajlékot is,
eltöröljük ezzel a régít örökre,
bagyunk meg legalább egy követ,
faragottat vagy faragatlant,
talán egy téгла- vagy
gondolatsort,
mentsük az ócskából a jót,
ne csak a régít.

Van aki rombolva,
van aki építve épít.

Furcsán néz,
és röbög a publikum.

Szánj meg, Uram, minket!
Ne legyen búvóhely a cselekvés
– létszünet,
fájjon az égből-számkivetettség,
szabaduljanak meg
bínárgyógyóiktól
az égi s földi vizek,
legyen újra igaz jelentése
és sok szép emléke
minden szónak,
legyen az ég ég, a föld föld,
tenger a tenger.
És legyen emberi sorsa
az embernek, ha ember.

KULTÚRÁNK EGYSÉGE *

Nemzet és kultúra

Kultúra nélkül nincs nemzet, és természetesen nemzeti keretek nélkül sincs kultúra – elvégre a kultúra nyelve, hagyománya, identitása és intézményrendszere nemzeti keretekhez kötött. A nemzet és az állam viszonya mindazonáltal korántsem ilyen egyértelmű: léteznek államok tulajdonképpen egységes nemzeti háttér nélkül (ilyen volt például a Szovjetunió, amelyben sohasem alakult ki az úgynevezett „szovjet nemzetnek” az az összefogó lelki és erkölcsi ereje és identitása, amelyre igen sok moszkvai vezető vágyakozott és hivatkozott, vagy jórészt ilyenek a „harmadik világ”, például Fekete-Afrika országai, amelyek több, olykor igen sok törzsi, etnikai, esetleg nemzeti nyelvnek és kultúrának adnak átfogó politikai keretet). És természetesen léteznek népek-nemzetek, amelyeknek nincs saját államuk: a tizenkilencedik században ilyenek voltak a három államban (Poroszországban, az osztrák birodalomban és a cári Oroszországban) élő lengyelek, vagy manapság az ugyancsak több államban (Törökországban, Irakban, Iránban) széttagolt kurdok.

A nemzet és az állam fogalma – már ami a lakóterületet illeti – igen sok esetben egybeesik (például a franciák, a németek, az olaszok, a svédek, a finnek esetében), máskor meg elkülönül egymástól, így a mi esetünkben is: a magyar nemzetnek, amely a Kárpát-medencében nagyjából 12-13 millió lelket számlál, csak négyötöd része él Magyarország területén, a többi Romániában (Erdélyben), Szlovákiában (Felvidéken), Ukrajnában (Kárpátalján) és Szerbiában (Vajdaságban). Mindez az első világháború szerencsétlen kimenetelének, az 1920-as trianoni és az 1947-es párizsi békeszerződésnek a következménye.

Politikai és kulturális nemzet

A modern nemzetfogalomnak két „alaptípusa” létezik: a politikai és a kulturális nemzet elmélete. A politikai nemzet az állampolgárok közösségét jelenti, szemben a kulturális nemzettel, amelyet az anyanyelv, az etnikai identitás, a közös hagyomány és kultúra, kívánatos esetben valamiféle közösségi szolidaritás határoz meg. Az első világháborút megelőző évtizedekben a magyar politikai stratégia a politikai nemzet fogalmakörében határozta meg és kívánta alakítani az állampolgári identitást – ez mindenképpen tévutat jelentett, minthogy a szlovákok, a románok, a szerbek, de az erdélyi szászok sem kívántak a magyar nemzet részei lenni, talán csak a kárpátaljai ruszinok, illetve a dunántúli, a bácskai-bánáti és a szatmári svábok, valamint a szepességi németek „cipszerek” körében terjedt el valamiféle „hungarus” identitás. A korszak hivatalos politikája mindazonáltal a „politikai nemzet” fogalmához ragaszkodott, és sajnos eredménytelenek voltak a demokratikus (például Ady Endre és Jászi Oszkár részéről megnyilvánult) törekvések, amelyek a történelmi Magyarországot egy svájci példát követő, több

*Előadás a kisvárdai óvónőképző nyári egyetemén. Rövidítve közöljük.

nemzet közös történelmi hagyományaira, érdekeire és kulturális kapcsolataira épülő államszerkezetté szerették volna átalakítani.

Az első világháború után a több országban élő magyarság a kulturális nemzet identitásképző elvét elfogadva próbálta megőrizni a maga erőszakosan darabokra tépett nemzeti egységét, pontosabban a kulturális identitás eszmei keretében kívánta a nemzeti egységet újjáépíteni. Ebben a törekvésben együtt tudott működni a politikai és a kulturális elit, hogy csupán néhány példát említsek: Bethlen István és Teleki Pál miniszterelnökök, Klebelsberg Kunó kultuszminiszter, Bajcsy-Zsilinszky Endre, vagy olyan történétírók, mint Szekfű Gyula, és olyan írók, mint Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, Németh László, Kós Károly és Tamási Áron. A kulturális nemzet eszmei kerete azóta is érvényes gondolat, a kelet-közép-európai átalakulásokat követően minden magyar politikai és kulturális tényező úgy határozta meg a magyar nemzeti közösséget, mint kulturális nemzetet.

Kisebbségi autonómiák

A kulturális nemzet természetesen területi és állampolitikai értelemben széttagoltan helyezkedik el, ezt a széttagoltságot testesítik meg a nemzeti kisebbségek, a mi esetünkben az erdélyi, a felvidéki, a kárpátaljai és a vajdasági magyar közösség. Ahogyan ezt annak idején többen is (így az erdélyi költő: Kányádi Sándor) meghatározták, a nemzeti kisebbségek kettős „kötődésben” élnek: egyrészt polgárai annak az államnak, amely életük intézményi kereteit megjelöli, és tagjai a maguk szűkebb nemzeti közösségének, másrészt nyelvi és kulturális elhelyezkedésük, valamint identitástényezőik következtében tagjai a magyar nemzeti közösségnek. Ezt a kettős helyzetet akkor lehet kezelni az emberhez méltó élet, a demokratikus társadalmi berendezkedés és az európai (uniós) jogrend követelményei szerint, ha a nemzeti kisebbségek bizonyos kollektív, illetve közületi jogok birtokában szervezhetik és élhetik életüket. vagyis nem nehezedik rájuk az államhatalom súlya, nincsenek kiszolgáltatva elnemzetietlenítő törekvéseknek, és törvényi garanciákat kapnak abban a tekintetben, hogy megőrizhetik anyanyelvüket, kulturális intézményeiket, iskolaarendszerüket, politikai közösségüket (és ennek eszközeit, például érdekképviselőket, sajtójukat stb.), megőrizhetik nemzeti identitásukat.

A kollektív jogok birtoklása az autonómia valamilyen formáját jelenti: ez lehet területi autonómia (ahol a magyarok nagy tömegben és többségben élnek együtt, így a Székelyföldön, Biharban, Szatmárban, a Felvidék déli peremvidékén, a Bácska északi részén), lehet kulturális autonómia (a kisebbségi területeken és a szórványokban), és lehet mindenekelőtt személyi elvű autonómia (amikor a

nemzetiségi állampolgár maga határozza meg a saját nemzeti hovatartozását, identitását (felől). A kelet-közép-európai régióban igen sok szlovák, román vagy ukrán vezető állítja azt, hogy a kulturális és még inkább a területi autonómia a nyugat-európai államokban ismeretlen dolog: a pozsonyi kormány határozottan elzárkózik a dél-szlovákiai magyar lakosságtól, vagy a bukaresti kormány a székelyföldi magyarok önkormányzatának gondolata elől, ugyanez a helyzet Kárpátalján, ahol újabban bizonyos kijevi politikusok még a magyar nyelvű oktatást is megkérdőjelezzik.

Nos, a nyugat-európai országokban egyáltalán nem ismeretlen a kisebbségi területi vagy kulturális autonómia intézménye. Finnországban nagyjából a lakosság négy százalékát kitevő svédeknek teljes körű autonómiájuk van, például önálló svéd egyetemmel Turku-ban; a spanyolországi katalánok teljes körű önkormányzattal (külön katalán kormánnyal) rendelkeznek; az Itáliához tartozó Dél-Tirol, ahol németek (osztrákok) élnek, és amelyet az első világháború után szerzett meg az olasz állam, ma német nyelvű önkormányzatot élvez; Belgiumnak két teljesen szuverén nemzete van: a (holland nyelvű) flamand és a (francia nyelvű) valloni, de mellettük a néhány határ menti kisváros német lakossága is önálló regionális kormány igazgatása alatt él. Mindez arra utal, hogy a kisebbségi-nemzetiségi autonómiák jogrendje nemhogy ismeretlen a nyugati világban, ellenkezőleg: hagyományos és kötelező norma, amely az Európai Unió viszonyai között még több jogosultsággal és (részleges) szuverenitással jár együtt. Ezeket az európai példákat kellene követnie a közép-európai (Kárpát-medencei) régióknak is.

A magyar kulturális egység intézményei

A magyar kulturális egységnek máris számos intézménye létezik, vannak jogi, kulturális és (mondjuk így) szimbolikus keretei. A jogi keretek közé tartoznak azok a magyarországi kormányzati intézmények, amelyeknek a magyarság kulturális egységét kell szolgálniuk: ilyen volt a korábban (sajnálatos módon) megszüntetett Határon Túli Magyarok Hivatala, az ugyancsak felszámolt Magyar Állandó Értekezlet, ilyenek voltak a korábbi össznemzeti alapítványok, mint az Illyés-, az Új Kézfogás és az Apáczai Közalapítvány, ilyen a helyükbe lépő Szülőföld Alapítvány, a magyar képviselők fóruma és a ma is érvényes státustörvény, amely meglehetősen nagyszabású támogatásokat juttat el a határokon túli magyarokhoz (ezt a támogatást persze növelni kellene).

A magyar kulturális egység szolgálatában számos intézmény végez érdemi munkát, és ez a munka ugyancsak hatalmas eredményeket produkált a mögöttünk álló két évtized során. Olyan intézményekre gondolok, mint a Magyar Tudományos Akadémia, amely külön „elnöki bizottság” keretében kíséri

figyelemmel az egyetemes magyar tudományos kutatás helyzetét és eredményeit, illetve a határokon kívül, például Kolozsváron létesült akadémiai bizottságok, amelyek igen eredményesen tevékenykednek a magyar–magyar tudományos kapcsolatok szervezésében. Ilyen kulturális intézmények a különféle nyári egyetemek, tanfolyamok Magyarországon és a szomszédos országokban, beleértve az Anyanyelvi Konferencia által létrehozott képzéseket, továbbképzéseket is.

Végül a kulturális együvé tartozás erős kötelékeit alakítják ki azok a nemzeti és történelmi szimbólumok, amelyek a magyarság nemzeti összetartozásának és identitásának sokévszázados jelképei és erőforrásai: Kölcsey Ferenc *Himnusa* és Vörösmarty Mihály *Szózata*, a piros-fehér-zöld lobogó, a szentkoronás címer, a nemzeti ünnepek, így március 15-e, augusztus 20-a, október 23-a vagy január 22-e, a Magyar Kultúra Napja, a nagy magyar történelmi személyiségek, így Árpád fejedelem, Szent István, IV. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás király, Dózsa György, Bethlen Gábor, II. Rákóczi Ferenc, Széchenyi István, Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Teleki Pál, Bajcsy-Zsilinszky Endre vagy Nagy Imre miniszterelnök. Ugyancsak jelképeket hordozó szerepet kaptak a magyar irodalom, zene, művészet és tudományosság nagyszerű alakjai: Balassi Bálint, Zrínyi Miklós, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Ady Endre, Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Krúdy Gyula, Illyés Gyula, Németh László, Radnóti Miklós, továbbá Liszt Ferenc, Bartók Béla, Kodály Zoltán, Munkácsy Mihály, Szinyei-Merse Pál, Csontváry Kosztka Tivadar, Semmelweis Ignác, Szent-Györgyi Albert és a többiek. De szimbólum-képző szerepük van a magyar történelem győzedelmes vagy éppen tragikus eseményeinek is: a honfoglalás, az államalapítás, a tatárjárás, a nándorfehérvári diadal, a mohácsi csata, Budavár visszafoglalása, a Rákóczi Ferenc nevéhez fűződő szabadságharc, 1848/1849, Trianon vagy éppen 1956 forradalma is beletartozik abba a történelmi, egyszersmind erkölcsi erőterbe, amelyben a nemzet egységének ki kell alakulnia.

Európai uniós nemzetegyesítés

Az európai integráció, amelynek most már intézményes keretek között is része Magyarország, Szlovákia, Szlovénia és Románia, de még sajnálatosan hiányzik belőle Szerbia, Horvátország és Kárpátalja, igen nagy lehetőségeket ad a nemzeti integráció számára. Különösen az úgynevezett „schengeni övezethez” történő csatlakozás, amely egyelőre Magyarországra, Szlovákiára és Szlovéniára terjed ki, és még hatékonyabb integrációs eszköz lehet az „euró-övezet” történő csatlakozás, ami pillanatnyilag egyedül Szlovákia számára adott (a jövő esztendő elejétől). A „schengeni övezet” mindenesetre azzal az igen nagy előnnyel jár, hogy szabadon, mindenfajta ellenőrzés nélkül lehet átkelni az országhatárokon. (Bár

a szlovák hatóságok máris rátaláltak egy különös eljárásra, hogy megingassák a „Schengenbe” vetett bizalmat, ugyanis alkalmasszerűen a határtól tíz-tizenöt kilométerre ellenőrzik az útleveleket.)

Románia még nem „schengeni”, de már uniós ország, és várhatóan uniós állam lesz Horvátország és az idő haladtával Szerbia is. A legnagyobb problémát Ukrajna, azaz Kárpátalja európai integrációjának jövője jelenti, ezt az integrációt nem lesz könnyű elérni, a javaslatba hozott ukrainai nyelv- és iskolaügyi törvény (amely, mint mondtam, fel akarja számolni a nemzeti kisebbségek, például a magyarok, a románok, a lengyelek és így tovább anyanyelvi iskoláztatását) komoly akadályt jelenthet az ország integrációs törekvései előtt. Éppen ezért a kárpátaljai magyarság iránt vállalt szolidaritásra, helyzetének állandó megfigyelésére, kulturális (és politikai) támogatására szüntelenül szükség lesz az előttünk álló években (évtizedekben) is. Az anyanyelvi mozgalom kétségtelenül kész arra, hogy ebben az ügyben felelősséget és elkötelezettséget vállaljon a kárpátaljai magyarok mellett.

Tanulságok

Egy ilyen nyári egyetemnek, az itt szóba került tapasztalatoknak természetesen vannak (lehetnek) közvetlen és gyakorlati tanulságai. Négy ilyen tanulságot említek:

1. Ne engedjük át mindenben a politikának (a pártpolitikának) a kezdeményezést és a szerepet. A magyar társadalom (az anyaországban és a szomszédos országokban) erősen átpolitizált állapotban van, ez az állapot hektikus következményekkel jár, időnként valóságos politikai „idegrohamok” járnak át a magyar életet.

2. A civil társadalomnak, a nemzeti kultúra képviselőinek (és természetesen közéjük tartoznak a pedagógusok is) erőteljesebben kellene törekedniük arra, hogy a nemzeti élet irányításában stratégiai szerepet kapjanak. Elvégre a jövő nemzedékek sorsa a pedagógusok (és az óvoda-pedagógusok) kezében van: öntudatosabban és erőteljesebben kellene képviselniük álláspontjukat, véleményüket és érdekeiket.

3. Újra (és mondhatnám: naponta) meg kell vívni a kulturális intézmények, a nemzeti kultúra „szabadságharcát”: a politika (a pártpolitika) ugyanis túlságosan rátelepedett a kultúrára, és hovatovább csak az a kulturális intézmény, szervezet, mozgalom képes állami (költségvetési) támogatáshoz jutni, amely valamelyik politikai erőnek kötelezi el magát. Ezzel a méltatlan helyzettel szemben erős és hatékony összefogásra, kezdeményezőkézségre és (bizony) bátorságra van szükség.

4. Ápolni kell a kultúra, az oktatás képviselőinek személyes kapcsolatait, mert a vélemény- és tapasztalatcsere igen hasznos lehet a gyakorlati feladatok megoldásában.

POMOGÁTS BÉLA

BECSKE JÓZSEF LAJOS

N-hez

1

*Feltártad
lakatjaidat
a hétpecsétes
titkok titkáról,
összeölelkeznek
testedben
a csillagok.*

*Létrát
támasztottál
kiszáradt vén kút
és az ég közé,
hogy elkevered-
hessünk egymással,
mint az akvarell.*

*Betakarózik az ég
a bolygók álmával,
hegy a szakadékba,
kő a vizekbe rohan,
bát zuhanok én is
ölelésed legigazibb
rabságába!*

2

*Dalom neked szól most;
illatos a bőröd,
gyermekesen csókolsz...*

*Szép vagy, jó és kedves;
lásd, rád simul szavam,
s hajadban ékszer lesz.*

MINT A DALLAM

*Bennem rettegett, nagy folyók zúgnak,
harcra önvalómmal harag bevít,
s talán hiszem: vár valahol Isten,
a felmagasztosító genezis.*

*De jaj, az én istenem vak, süket:
rideg kőből faragott zord bálvány.
– Vergődik, elhal arcán az ige,
mint a dallam gitárom hat búrján.*

ÍGY VAGYOK

*Kinyílt a tavasz, kökörcsinek
lilába oldják a tél jegét.
Valaha én ültettem őket,
temetve mindnek gyökerét.*

*Jeges úr borzolja szét agyam
misztikus bűnök vad éjjelén.
Borzadbatok: így vagyok magam
elárvult világok köldökén.*

*Tiszta, világos voltam – vége.
A kint nyomorgó feketeség
itt bent az ember menedéke,
s nem látja senki gyöngy-ékkövét.*

*Mindenképpen a csend eltévedt
foszlányai tépik szét hajóm,
minden egyéb szerteszéledt,
vagy szél rázza egy száraz karón.*

*– Kései, sajgó vallomások
fehér démona, ments meg engem,
s ha várnak még rám állomások,
sok régít engedj elfelednem.*

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

TÁBORI POSTA

(Folytatás)

Az Emba felső szakaszánál, ahol a meder az esztendő nagyobbik felében alig lát vizet, a folyócskáéval azonos nevű helységet jelöl a vasúti térkép. Idáig rohant velünk a vonat, két hét után itt ért véget a néha már végtelennek tűnő vonulás.

A több ezer kilométernyi semmittevésben elgyöngült ember még mindig attól tart, hogy elrobog alóla a föld, s továbbra is a vagonok ritmusához hangolt járastechnikát használná a szilárd talajon. De ami ott szükséges volt és teljesen normális, most nevetséges, hisz semmi okunk már a részegmód való dülöngélésre. Megint a földön vagyunk, és fenemód furcsa, hogy az egyenes testtartást, akárcsak a járást, újból szokni kell. Jó lett volna kipihenni, kiszellőztetni valamennyire a vasúti betegségből eredő bódulatot, de nem üdülni jöttünk, máris hozzá kell fognunk a lerakodáshoz. Kedvetlenül indulunk a parancsra, mint aki a farkát megette, ám negyedóra múlva már élénken mozgunk, ismét a maguk megszokott szálán haladnak a dolgok.

Elsőként a sátrakkal, a hozzájuk való deszkázattal, kötelekkel, tartórudakkal és matracokkal megrakott gépkocsik váza és kerekei alól szedjük ki a méretes huzalbéklyókat, majd hamarosan a guruló tábori konyhákra, a tartós élelmiszerkészletekkel, edényekkel telezsúfolt szállítóeszközökre kerül a sor. Ezzel készen áll a szálláskészítő konvoj, s egy élénk küldött, helyismerettel rendelkező zászlós irányításával indulhatunk a kijelölt táborhelyre.

A csapatszállító UAZ kerekei alatt az elején még szerényen lapul a valaha szebb időket is megért út, ám néhány ezer méter után egyre inkább elégedetlenkedik, ellenáll, mintha csak le akarná rázni hátáról a nehéz járművet. Sofőrünk kezdetben kerülni próbál minden egyes gödört, s még élvezi is, hogy tökéletesen mestere és ura a kormányznak, de hamarosan rájön, hogy hasztalan igyekszik, mert az egyik kotyka után ott a másik, s aztán már csak dülöngélünk előre s vissza, amint a légfék szapora szisszenéseit számolgatjuk. A ponyva alól előre sandítva láthatjuk, csak imitt-amott szürkéllik az úton egy-egy épen maradt betonfolt, hogy emlékeztessen a hajdani jómódra. A többit, mert bizonyára alig látott cementet, elporlasztotta az idő, széthordta a szél. A nap még magasan áll, készségesen megmutatja a tájat, de bármerre fordul a szem, a széles,

valamikor a gondos kezek, de a kiszáradófélben lévő sövény már nagyon foghíjas, s a csoportokból rég kipusztultak az évelőnek szánt virágok. Rajtunk is meglátszik az alig egy órás zötykölődés, poros képünkkel úgy nézünk ki, akár az ördögök. Szerencsére kéznél van a *pilotka*, az ellenző nélküli, laposra csukható tábori sapka, s azzal csapdossuk egymást tisztábbra. Szemem valahogy gépkocsink ponyvafedélére téved, s szinte elképedek, mert a *brezent* hajlataiban soha nem látott vastagságban ül a finom, szürke por. Idegesít. Még jön egy hirtelen fuvalat, s mind a nyakunkba zúdul. Leakasztom övemről a tőrkest, kinézek az amúgy is pusztulásra ítélt élő sövényben egy jó méteres husángot, s mellé guggolva a tövénél nyiszálni kezdem, hogy majd azzal verjem le a ponyvát. De ekkor valaki elém lép, megfogja galléromat, s lassan emelve éreztem velem, hogy fel kell állnom. Felegyenesedek. Civilruhás, széles arccsontú, középkorú kazah férfi áll szemközt velem.

– *Eh, vojin, vojin!* (Ej, harcos, harcos!) – szólít meg sajátos közép-ázsiai akcentussal, hangjában közönséges szemrehányással. – *Otkudá zse ti vzjalszjá? Vegy ti náverno nye znájes, kák zgysz ljugyi trjászutszjá zá kázsdzje gyerevo.* (Hát te honnan vetódtél ide? Bizonyára nem tudod, hogy az itt élők mennyire remegnek minden egyes fáért.)

A kést eltettem, fejemet lehajtottam, mert nem tudtam mit mondani. Bizonygatni, hogy azzal a bottal én jót akartam, úgysem lett volna semmi értelme.

Három nap múlva, az első lögyakorlat közeledtével Pankov őrnagy az alsótiszti állományt és a harci gépek személyzetét a tábor területén felállított tágas konferencia-sátorba rendelte egy utolsó, emlékeztető fejtágításra. Blinov kapitány, a 3. üteg parancsnoka készült előadást tartani, aki köztudottan a rakéta elismert specialistája. Nekem semmi keresnivalóm nem lenne ott, de a fiúkkal tartok, hátha ragad rám is valami érdekes. Az előadó tiszt asztalán színes szemléltető kiterjesztések hevernek, s a térképtartóra is felakasztottak belőlük néhányat. Blinov már elővette kedvenc teleszkópos mutatópalcáját, s tenyerét csapkodva tudtunkra adta, hogy elkezdi az oktatást.

– A minap, még a vonaton, fültanúja voltam két operátor érdekes és tanulságos beszélgetésének. A most előttünk álló hadgyakorlatról, helyesebben annak egyik igen fontos szereplőjéről, a mi rakétafegyverünkéről folyt a szó, amiből csak azért nem kerekedett érdemi vita, mert egyikük sem sajtátította el a szakmát igazán. A valamivel tapasztaltabb specialista azt állította – bizonyára az előképzés során rögzült benne –, hogy a

hullámos pusztaságon kívül alig van látnivaló. Ahol nincs mit rejtegetni, ott fölöslegesen az erdők, ligetek, a dús növényzettel, sziklahasadékokkal, csobogó vizekkel büszkélkedő hegyek. Életnek azonban itt is lennie kell. Mutatja a homokból sarjadt gyér növénytakaró, s ezt hirdetik az egymástól jó kőhajításnyira emelkedő ritkalombú szakszaulbozótok, az előbbieknél egy valamivel fejlettebb növényi életforma szigetei. Mégis úgy érezzük, erre a gyámoltalanul küszködő vegetációra tán azt a néhány öszvért is vétek volt kicsapni, melyek méltóbb legelő híján tyúkok módjára kaparnak, szedegetnek, s a közeledő motorzajra kérdőn emelgetik nehéz, oktalan fejüket. Néhol épületfélék, emberkéztől eredő nyomorúságos tákolmányok teszik még szálnalmasabbá az amúgy sem festői tájat, másutt meg régen félbehagyott építkezések falai között dül az enyészet, de emberek, ha egyáltalán lakják ezt a földet, egyelőre nem mutatkoznak. Meleg van? Vagy nem kíváncsiak az errefelé hosszú távra berendezkedett, hatalmi helyzetbe került hadi népre? Mindenképpen igazuk lehet.

Az út fokozatosan emelkedik, homokból hordott lankák közt erőlködik tovább, majd közülük kitörve sík területre visz. A távolban összefüggő, kopár dombvidék tűnik fel. Kalauzunk, a gyakorlóteret működtető katonai egység továbbszolgáló altisztje a kabin letekert ablakából visszafordulva, a motorzajt túlteljesítve tudtunkra adja, hogy a Mugaldzsar hegységbe akadt a szemünk. Kaukázusi származása jogán azonban hozzáfűzi, hogy csak erős jóindulattal minősítendő hegységnek, valójában puszta dombok és magaslatok vonulata, átlagos magassága nem haladja meg a 400-500 métert. Hamarosan feltűnnek a katonás rendbe állított sátrak. Közöttük fűrészfog alakban egymáshoz pászított, félig a laza talajba süllyesztett, fehérre meszelt téglákkal szegélyezett ösvények vezetnek, mert a sztyeppén is rend a lelke mindennek. De továbbhaladunk, s még két ehhez hasonló tábort hagyunk el, míg cseréppel fedett, amolyan rendes kis hosszú, tornácos falusi lakóház-forma elé kanyarodunk.

Semmilyen felirat nem jelzi az épület rendeltetését, de sejthető, hogy valamilyen alacsonyabb rendű hivatalba, talán a gyakorlótér területi felosztásáért felelős gondnokságra érkezünk. Vezetőnk és Silovics zászlós (gazdasági szakaszunk parancsnoka) kiszállnak, és további eligazításért benyitnak az ajtón. Bizonyára várakoznunk kell itt valamennyit. Leugrálunk, körbejáratjuk mi is a szemünket. Az ház előtt két közepes méretű fa, leveléről ítélve talán az akácféléknek valamely tövistelen változata tart egészen tűrhető árnyat. A bejáratnál kétfelől néhány négyzetméteres, élő sövénnel kerített kis parkot vagy virágos részleget próbáltak létesíteni

Egyelőre csend követi a kapitány szavait, majd a sátorban körbenézve Zajcev áll fel, aki párttagsága révén egyenrangú félként, de mindig kellő tiszteletadással közeledik feletteseihez.

– Kapitány elvtárs, mivel az imént megvilágított kérdés tőlem eredt, most a magam és mindazok nevében, akik számára eddig nem volt kellőképpen érthető, köszönöm a világos és pontos magyarázatot, azonban az elhangzottak kapcsán bennem, aki csak néhány hete ismerkedem az operátori feladatokkal, s ismereteim még hiányosak, újabb kérdés vetődött fel, mégpedig az, hogy mi is tulajdonképpen, és milyen elvek alapján működik a torlósugár-hajtómű?

Blinov helyeslőleg bólintott néhányat, majd a lócákon ülőkhöz fordult:

– Hát akkor bizonyítsuk be, fiúk, hogy mégiscsak jó volt valamire az *ucseбка* (fél éves katonai-szakmai előképzés)! Hadd lássam, ki ad érthető és helyes választ Zajcev őrzetű kérdésére?

Bizonytalanul mozdul, tekintget magán körbe két-három ember, amiből mindjárt kitetszik, hogy az elmélet nekik sem erősségük. Határozott válaszadásra végül csak egyvalaki emeli kezét.

– Zsenya Fartukov? Hisz te nem is operátor, te az *SZNR (sztáncijá návegyenyijá ráketi)* – rakétarávezető állomás) vezetője vagy. De ha valóban várhatunk tőled egy értelmes választ, megpróbálhatod, gyere ide a szemléltetőhöz, itt a mutatópálca.

Nem is oly rég őrzetűvé előléptetett kalugai barátunk magabiztosan tart a hosszmetesz színes rajzához, a mutatópálca hegyét körbevezeti az ábrán, s kiselőadását a következőképpen vezeti be:

– A torlósugár-hajtómű valójában nem is igazi hajtómű, hisz mozgó alkatrészei vagy áttételi mechanizmusai nincsenek. Egyik lényeges eleme, amint az ábra mutatja, ez a rakétatestben elhelyezett vastag falú cső. Figyeljük meg, hogy belső átmérője hátrafelé enyhén szűkülve változik. Nos, amennyiben jól emlékszem, ez a változás bizonyos fizikai szabályok szerint, pontosan kiszámított mértékben történik. Végeredményben ennek a speciálisan kialakított keresztmetesznek köszönhetően jön létre az a túlnyomás, amely a beáramló levegő összesűrűsödött, kerozinnal keveredett elegyének égése révén keletkezik, ebből lesz az energia.

Itt egészen rövid szünetet tartva a második színes ábrához lépett, amelyen nyilak mutatták a robbanófej mögötti nyílásokon betóduló levegőt, feketével színezték az egymás mögött elhelyezett gumifalú kerozintartályokat, a vörös különböző árnyalataival az égésternek nevezett pokoli katlant a benne hömpölygő tűzzel, margarétaszíromként

fegyver a kilövést követően is manőverezhető. A másik, aki ezt nem tudta elfogadni, amellet kardoskodott, hogy az indítás pillanatában betáplált röppálya már nem módosítható, mert szerinte nem létezik olyan erő, amely az óriási sebességgel száguldó rakétát a kilövéskor megadott irány korrekciójára kényszeríthetné. Barátcskáim! – fordult Blinov kapitány most az egyik, majd rögtön a másik felé, s ebből már mindenki tudta, hogy a tűzvezérlő radar operátoráról, Abdrahmanov tizedesről és Zajcev őrzetőről, az újdonsült jogászból lett légvédelmi tüzérről van szó. – Akkor szándékosan nem avatkoztam közbe, mert erre az alkalomra vártam, hogy mindenki okulására elmondhassam a most következő, igen fontos tudnivalókat. A 3M8M típusú rakéta az eddigi légelhárító típusoktól eltérően egy kétlépcsős konstrukció, akárcsak a közepes hatótávolságú, taktikai rendeltetésű fegyverek, de ennek a minimális hatótávolságát leszorították öt kilométerre. Konstruktőrei a kezdősebesség jelentős emelése végett iktatták be az első lépcsőnek is nevezhető startfokozatot, amely nélkül a torlósugár-hajtómű nem léphetne működésbe. Így tehát ezt az átlagosnál jóval kövérebb rakétatestet négy darab szilárd tüzelőanyagú gyorsító rakétával látták el, melyeket kiegészük után négy piropatron azonnal leválaszt a testről. Ily módon a fegyver néhány másodperc alatt a hangsebesség fölé, ötszázötven-hatszáz méter per secundumra gyorsul, miközben az iránytartás biztonsága végett hossz tengelye körül lassan forogni kezd.

Az előadó tudja, hogy az eddig elhangzott adatok befogadására kell most néhány másodpercnyi szünet, s ez alatt ő is átgondolja, hogy mivel folytassa.

– *Ták* (Tehát) – néz a hozzá legközelebb ülők szemébe. – Most pedig rátérek az eredeti kérdés megvilágítására. Amint az előbb jeleztem, egy viszonylag közeli, öt kilométeren belüli cél esetében nincs szükség a tűzvezérlő radar által megadott irány módosítására, ám 40-50 km-es távon változhat a helyzet, ugyanis a korszerű repülőgépek műszerei már érzékelik a nyomukban száguldó veszélyt, ezért ők is manőverezni próbálnak. Most kezdődik igazán a macska-egér játék, most kap szerepet a rakéta első harmadánál elhelyezett négy forgatható kormányfelület. Ezek a belépőélek szuronyként meredő antennáival felfogják, majd pedig a szükséges korrekció elvégzésére a robotpilótához továbbítják a célról visszaverődő rádiójeleket, s ettől kezdve a rakéta a repülőgéphez hasonlóan, e kormányások fordulásának megfelelően követi a megsemmisítendő repülő objektumot. Nos – tartott szünetet ismét a kapitány –, elég érthető voltam? Van valakinek ezzel kapcsolatban kérdése?

szétsugárzó nyilakkal az égéstér falaira irányuló rettentő nyomást, s újabb nyilakkal végül a felszabadult, kifelé áramló gázok útját. Ezeket a mozzanatokot a mutatópálca hegye precízen követte, némelyiknél szükség szerint elidőzött, s talán már az eddig elhangzottakból is fény derült a torlósugár titkára, de Fartukovnak volt még számunkra egy kerek összefoglaló mondata:

– Mint látható, az így keletkezett gáztömeg többszörösére növekedett térfogattal, hatalmas erővel torlódik össze, s miután nincs már hova tágnúlia, irtózatoss sebességgel áramlik hátrafelé. Tulajdonképpen ez a tűzvihar a rakéta valódi motorja, amely a fűvónyíláson kiszabadulva hattonnányi tolóerővel lövi a robbanófejet a cél felé. Azt a körülményt azonban, hogy a torlósugár-hajtómű csak a hangsebesség fölött hozható működésbe, nem szabad figyelmen kívül hagyni, de mint Blinov kapitány is említette, erre való a négy gyorsító rakéta.

Utolsó mondata végén Zsenya a teleszkópos mutatópálcát összecsukva jelezte, hogy elmondott minden fontosat. Blinov elégedett mosollyal tette kezét az őrzető vállára, hogy a megérdemelt dicséretben részesítse, de ekkor a háttérből Kede lépett a színre, s átvette rögtön a szót:

– Látjátok, barátaim, ha mindenki így, ilyen őszinte érdeklődéssel viszonyulna bajtársa szakterületéhez, gond nélkül létrejöhetnének az egymás helyettesítésére kölcsönösen kész kezelőegységek, amelyekről már régóta beszélünk. Éles helyzetekben, háborús körülmények között tudnánk csak felfogni valódi jelentőségét, amikor bármi megtörténhet, de ahhoz, hogy akkor ott méltósággal helytálljunk, már most készülnünk kell. Jól van, fiam – veregette meg ő is a fiú vállát –, *mologyec!* Bolsakov kapitány itt van? – kérdezte hirtelen, mintha csak témát váltana, s körülnézett a sátorban.

– Itt vagyok, őrnagy elvtárs! – pattant fel helyéről a törzsparancsnok.

– Nos, akkor jegyezze, hogy Fartukov őrzetőt a szakmai felkészülés terén elért kiváló eredményekért a mai napon tizedessé léptetem elő. Intézkedjen, Bolsakov kapitány, lehetőleg még ma intézkedjen! Van még valakinek érdemleges kérdése? – fordult az őrnagy a katonákhoz, de újabb kéz nem emelkedett a magasba. – Amennyiben nincs több konkrét kérdése senkinek, a tiszt elvtársak itt maradnak a további eligazításra, a katonák pedig az altisztek irányításával a lakósátrakhoz indulnak, hogy környezetükben még ebéd előtt ideális rendet rakjanak.

Lépkedik a laza homokban. Természetét nézve ez is csak olyan, mint valamivel előkelőbb rokona, a sár. Nem annyira ragaszkodó, de bekeríti

a nehézléptű csizmát, s amennyire tőle telhet, vissza is tartja. A hőség is emelkedik, nem árt a gallért meglazítani. Éjszaka viszont vacogtam. Már azt hittem, lázam van, holott csak fagypont alá esett a hőmérséklet, s reggelre a sátrak vásznait belepte a dér. Ma éjszakára, mint hallani, berakjuk a kis vaskályhákat, s kapunk – állítólag – tüzelőt is. Micsoda jó mód! Ennek ellenére azon erőlködöm, hogy legalább gondolatban elszakadjak innen, de hasztalan, most ez sem megy. Az emlékek közül többnyire olyanok jelentkeznek, melyeket az itteni dolgok, az itt évődő gondolatok hívnak elő, ám ennek ellenére megesik, hogy azok valamely régebbi olvasmányélményhez kötődnek.

Az *Első ének* című versantológia bíróját látom, bár le sem hunyom a szemem. Ismerős és ismeretlen nevek váltakozásában most csak egyet keresek: azt a fiatal szerzőt, aki egyik versében a sötétbe öltözött világúrról vizionál. Kozmikus méretű nőstényi organizmust láttat az olvasóval, amint megadva magát a földről indított folytonos ostromnak, kész magába fogadni a feléje száguldó rakétát, „*a kanbatalmak távirányított nemiszervét*”. Ha a 60–70-es évek sajtójának stilizált, CCCP feliratos rakéta-ábrázolásaira gondolok, akár igaza is lehet, mert mi másra tudna asszociálni belőlük az ember, mint egy kihegyezett, farokstabilizátorokkal felszerelt hatalmas falloszra? Csakhogy a fallosz egy fontos életszimbólum! Hát akkor ezek a nyolcméteres légi delfinek hogyan lettek mégis a halál követői? Úgy, hogy áramvonalas koponyájukban másfél mázsa trotillal, hasüregükben kétezer liter kerozinnal indulnak útnak, s teljesen mindegy, hogy a céltávolság öt vagy ötven kilométer, ebből a teherből egy csöppet sem hoznak vissza. Ennyi prima minőségű üzemanyaggal egy traktor tán másfél hónapig is elpöfögne a még mindig feltöresre váró ugaron, s egy kanálisvájó munkagép is több kilométeren húzhatná maga mögött az éltető víznek való medret. Azt mondják, a rakéták darabja nyolcvanezer rubel, tehát nagyjából tíz traktor ára. Tüzérosztályunk most majd elfüstöl a levegőbe vagy harminc-negyven Belaruszt, s mindezt egy röpké hét alatt. Vajon mennyire rúghat ez a pazarlás egy teljes országos idényben? Földi halandó ezt nem tudhatja, s ki sem számolhatja, mert nincsenek hozzá adatai. El van az pedig könyvelve valahol, talán több változatban is, de hogy pazarlás? A lehetséges rovatok közt ilyen biztosan nem olvasható. Csak sejteni tudom, hogy paradicsomkertté lehetne tenni belőle ezt az istentől elorzott földet. Lehetnének ültetvényei, ligetei, s akkor tán nem fájdulna meg az itt lakók szíve, ha valaki kissé meggondolatlanul töben elmetszene egy porolópálcának kiszemelt gyökérsarjat.

TÁRCZY ANDOR

VIRÁGFIÚ

*ahol az egyik padon betöltötték végre
cukormázás rendeltetésüket.*

*Huszonkét „dilinyós” esztendő rajzolt már
virágmintákat a tenyerére, s anyján kívül
más leányt, asszonyt nem érintett, simogatott,
csókolt, efféle gerjedelmei nem is
sarjadtak, éledeztek, mígnem a vesszőkosár
előtt le nem guggolt egy festett fekete
hajú szem-száj-arc-test-csupakacagású
szíromképű, szendénkacér leány, az
ibolyák egyike különlegesen mélylila példánya
után érdeklődő igézet.*

*„Már megvették, de van még otthon, holnap hozok,
ha megint eljönne...” , este lázas válogatás,
három bokr, az ibolyák is ráéreznek a hangulatra,
táncoltatják mélyzöld levelüket, kiválasztottak,
mosdanak, megtisztulnak a fiú tekintetében,
kipompáznak nevelőapjuk szokatlan bevétől,
másnap ünnepélyesen kelletik magukat a kofasoron,
s érkezik a fekete hajú, szem-száj-arc-
test-csupakacagású igézet és veszi-viszi
a leglilábbnál lilábbakat.*

*Harmadnap megint jó a vásár, jó felidézni
a szem-száj-arc-test-csupakacagás igézetet,
jó a friss sütemények cukormáza, édesebb,
jó a pad öble, és jobb a virágos kisvilág,
mindaddig, amíg szomszédos lócán a fekete hajú
őt meg sem látva, mézédés csókokat nem vált
mással, egy ismeretlennel...*

*...Anyja felrohan, feltépi az ajtót a robajra,
minden virágcserep a földön, széttrancsírozva,
megsúfolva, megtiporva, fia is a padlón,
görcsbe dermedve, konfettiként lepik
fakuló, vergődő viráglepkék.*

*Naponta délig szétnyitható ponyvaszéken,
a kofasoron, bagyma- és paprikaillatú
asszonyok között, lenhaja kirítt a főkötők
tarkaságából, a poros-köpetes aszfaltra
az ő újságterítője is ráborult, rajta
fűzfabőrönd, szögletes kosár, fedele
tárva, benne kis cserepekben kék,
lila, sárga, piros virágok tolakodtak:
„Fokföldi ibolyát tessék!”*

*Beleszeretett ezekbe a növényekbe,
kis tetőtéri kuckójában mindent elleptek
a színes, szelíd és szerény virágok,
nevelgette, pátyolgatta őket, még kedves
beceneveket is adott nekik, szíve sírt,
amikor meg kellett válnia tőlük, de
az értük kapott öt-hat pénz volt
az egyetlen keresete, és szórakozása
a kofák zsibongása, még a trógerék
sörszagú ocsmánykodása is.*

*„Dilinyós...” – súgtak össze a háta mögött,
„Nem, csak nem olyan, mint mások” – védték a szülei,
megkönnyezve az utána csörgedező rokkantsági se-
gélyt,
„Csernobili fogantatás” – szólt a diagnózis,
„Kivibetnéd őket árulni” – ötlötte ki az anyja,
s az ibolyák először a templom lépcsőjén kellették
magukat, de a kenetes tekintetű kőszenteken
kívül senki sem pillantott rájuk, az igeszomjazó
népek közül csak a tisztelendő vásárolt kettőt,
azt is inkább könnyörületből.*

*A kofasoron viszont rendre ránevetett
a szerencse, kegyéből gyakran minden cserép
elkelt, ilyenkor útja mindig a szemközti
árudába vezetett, ahol helyben kapkodták ki
a villamos kemencéből a bódító illatú
mákos-lekváros-krémes péksüteményeket,
a virágpenzből több fajtára is futotta,
a kosárban szépen megfértek egészen a folyópartig,*

BARTHA GUSZTÁV

GÖDÖR

*Vagyunk, mint a szalicil nélküli befőtt:
bepénészedünk vagy felpuffadunk.*

(Mondás)

Szidni az életet, elismerni a rossz hatalmát feletted – mi végre?

Maradjon mindenestől idegen a világ. Nem taszíthat ki magából, nem alázhat meg.

De mi marad neked?

A felfedezés öröme. Elég ablakod elé egy fa, nagyobb bokor, bennük rácsodálkozatsz az Univerzumra. Az apró gallyaktól le a törzsig és tovább úgy létezni, hogy nem ártunk vele senkinek. Meghajolni a szélnek, nyújtózni a nap felé – ez a bölcsességek bölcsessége. Szeretni a bizsergető tavaszt, a cirógató nyarat, az ölelő őszt, a hóval betakaró telet, hogy megláthassuk saját arcunkban a mulandóságot. Kell ennél többet akarni?

Azt mondod, a többen is többet?

Mindent?!

A dolgok mögé akarsz látni?

Jó. Nézzük, mi van ott.

Gödör. Kinek-kinek a saját gödre. Mély, meredek falú, amelybe belecsalnak vagy beletévedsz; beleesni könnyű, kikecmeregni belőle annál nehezebb. Nincs segítség. Ki lesz hülye hagyni, hogy magaddal rántsd?! Hiába kiáltasz, Isten is messze van. Különben is: mihez kezdhetsz vele, ha önmagadhoz sincs bizodalmaid.

Meghúzódsz a gödör sarkában – fejedre talajvíz csöpög –, s arra gondolsz: szerelmed volt, feleséged van s gyerekeid; volt biztos egzisztenciád – kenyér a kezeden! –, de a rajtuk hintázó cinkéket észre sem véve átnéztél az ablakod előtti fák ágai közt – többet akartál. Bedőltél a blóddli valóság csábító árnyjátékainak.

Most, a gödörben üvölni és büntetni szeretnél: akasztani, felnégyelni, füstre húzni azokat, akik – szerinted – ide juttattak. De csak hörgésre telik. Karmolhatod a saját melled, s az fáj. Nagyon.

Besötétedik, aztán rád virrad. Gubbasztasz a sarokban csöpögő talajvíz alatt, a nem tudsz kijózanodni. Részegít a düh, a tehetetlenség. Nincs nálad zsebkés, az átkozott gödörfenéken egy vastagabb ágvég – tíz körömmel vájsz kapaszkodókat az agyagfalba.

Miért? Hová? Fent a világ tele hivalkodással, alattomosággal, hazugsággal; véglénnyé zsugorít a pénz szerelme, esztét vesztve lót-fut

mindenki. Itt, a gödörben legalább ülsz, talajvíz csöpög a fejedre, és az jó; jobb, mint zsigereidben érezni a rossz nyomasztó hatalmát.

Istenre gondolsz – áldott az Úr! –, s magadra maradsz önvalóddal, amit az iszamos gödörfenéken nehéz egyensúlyban tartani.

Berendezkedsz: félóránként hol a jobb, hol a bal lábadat nyújtod ki. Órád a fejed, ezernyolcszázig számolsz, aztán újrakezded. Tökéletesen eltompulsz. Nem érzed a tested, az éhséget, a deret lehelő nyirkot; melegség jár át, boldog öntudatlanság.

Váratlanul rivall rád egy hang: küzdésre serkent.

Nem érted. Nem akarod érteni, alkudozol: „Jó itt nekem. Emlékezem, dédelgetem a kis büntudatomat, s rengeteget alszom, szép álmaimban az ablakomnál állok, bámulom a fákat – érteni vélem a rendelésed, Uram, hát ne üldözz el! Ha idehoznád Évát meg a gyerekeket, úgy ellennénk itt, de úgy!...”

És csönd. Félelmetes, fülzúgató csönd.

Nyolcszáznál belezavarodsz a számolásba, bal lábad elzsibbad, s a víz, az átkozott víz már nem csöpög, hanem csurog a nyakadba. Nem maradhatsz! Vissza kell jutnod a külvilágba, ahol idegen leszel, kerülni fognak az emberek, mert melletted ráéreznek önnön törpeségükre.

A sárga agyag tömör, a beléje vájt kapaszkodó elbírja súlyodat. A kékes agyag morzsalékos, mélyebb lyukakat kell vájnod bele: eleven seb mind a tíz ujjadon. Nem baj, hiszen holnap vagy holnapután kint leszel a gödörből!

...Ezt a feljegyzést valaki más nevében írom magamnak. Minden gödörnek van saját tanulsága – az enyémnek részben ez. A többit később, talán együtt fogjuk megírni.

NYILAS ATILLA

AZ ÁLMOSKÖNYVBŐL

A Freud-kakas

Húszas éveim első felében
a szüleimtől független életre
készültem.

Ők azzal próbáltak segíteni,
hogy vásárolnak nekem egy kakast.
A férfi árus a piacon két kézzel

tartotta elénk, szorosan lefogva
szárnyát, nyakát. Néztük,
ahogy csendben vergődik.

Kokas ez?
„Hát tojáást még nem láttam
alatta.”

Kokas, de a baromfiudvarban
mégsem az.

„Kokas” már volt, tehát a másik
nélkülözhetetlen állat, a kutya
következett.

(Kertes házba költöztem, olyasfajta
környékre, mint Rákócscsaba
vagy -keresztúr.)

Kiválasztottak egy bundást,
s nem tudom, miért,

egy rókát is vettek mellé –
„Nem árt, ha van egy
vörösbundás is.”

A továbbiakból csak egyetlen
kép maradt meg:

az új lakhelyemen töltött első estén
földről látom magam
a nappaliban,

egy franciaágy jobb szélén,
középen
a zsemleszínű kutya s a
nyúlánk róka
túloldalt. Mindbármán alszunk,
s mezítelen mellkasomon ott hever
a kiskakas kitekert nyakkal.

Sziszüphosz

Mostanában apáddal szoktam
bét éve! Ő elvigyorodva
mostanában apáddal szoktam

álmodni. Közben időnként
rávágja: Hát úgy nézek én ki?
Álmodni. Közben időnként

bevillan: hogy lehet ez, hisz
mostanában apáddal szoktam
bevillan: hogy lehet ez, hisz

meghaltál, februárban lesz
álmodni. Közben időnként
meghaltál, februárban lesz

bét éve! Ő elvigyorodva
bevillan: hogy lehet ez, hisz
bét éve! Ő elvigyorodva

rávágja: Hát úgy nézek én ki?
Meghaltál, februárban lesz
rávágja: Hát úgy nézek én ki?

LENGYEL TAMÁS

LUMP ÚR ÉS A KÖZLEKEDŐ REGÉNY

<i>van bennem egy regény</i>	<i>alászáll, hogy mutassa, regény</i>
<i>néha csak lóg, mint csók</i>	<i>a talpán</i>
<i>a falon szeretünk portréja</i>	<i>vagyis a talpamon</i>
<i>belyén</i>	
<i>pedig a buta szív-veréb</i>	<i>van bennem egy regény</i>
<i>mellett a mellemben</i>	<i>s lenne rá alkalom,</i>
<i>ugrándozott még az elébb</i>	<i>hogy megírom, majd megírom,</i>
<i>máskor – mint az albán</i>	<i>meg én –</i>
<i>életszínvonal vagy a mienk</i>	
<i>– a zsigerek között</i>	<i>bazáig bozzátok kötözött.</i>

EGYIRÁNYÚ HAL

*A legtöbb koala különböző –
mondta egy napon Lump úr –
persze, vannak olyanok is,
akik hasonlítanak,
nemegyszer megesett már, hogy
azt bittem, egy halott
ismerősöm jön szembe*

az utcán,

*pedig az lebetetlen,
mert halott.*

*Mikor még élt, vergődött,
csapkodott erre-arra,
vagy ha kicsit szerencsésebb volt,
lubickolt színes élvezetekben,
de most már nem.*

*Ugye, mennyivel jobb lett volna
egyszerűnek megmaradni,
vagy egybegyűűnek,
mint a hal?*

„...önerőből maradtam Senki”

Beszélgetés Lengyel Tamással
irodalomról, „kárpátaljiságról”, életről, hazáról

– *Frappáns, formabontó kérdéssel akartam kezdeni, de talán vannak olvasók, akik nem ismernek téged, ezért inkább arra kérlek, előljáróban mutasd be önmagad.*

– Akkor én sem adok frappáns választ: Lengyel Tamás – Nagyszőlős, 1971. Édesanyja: Kurbel Katalin Alice. Édasapja: Lengyel Tamás. Nős – Lengyelné Rakoviczki Erika (2000). Gyermekai: Bátor (2001), Milán (2003), Alma (2006). 1993-ban az ungvári egyetem magyar nyelv- és irodalom szakán szerzett diplomát. 1993-tól 1995-ig a Kárpátaljai Rádió és Televízió magyar adásainak szerkesztője. 1994–95-ben a *Pánsíp* című irodalmi és kulturális folyóirat munkatársa. 1995-ben Budapestre települt. Az ELTE-n angol szakos tanári végzettséget szerzett 1998-ban. 1989-től publikál verset, prózát, később műfordításokat. Alapítója és 2005-ös megszűnéséig szerkesztője a *Véletlen Balett* című irodalmi lapnak. 1998 óta a Véletlen Balett Kulturális Alapítvány elnöke. 2007-től a Palatinus Kiadó szerkesztője. Díjai: Kárpátaljai Magyar Irodalmi Nívódíj (2000), Móricz Zsigmond-ösztöndíj (2004), Keresztury Dezső-jutalom (2005). Könyvei: *S.K.arabeus* (versek, Budapest, Kortárs Kiadó, 1998), *Tamás evangéliuma* (versek, Budapest, Kortárs Kiadó, 2004), *Lump úr & Co.* (versek, Budapest, Parnasszus Könyvek, 2008). Legutóbbi műfordításkötete Jeanette Winterson: *Teher* (kisregény, Budapest, Palatinus Kiadó, 2008).

– *A 79. Ünnepi Könyvbéten a Parnasszus standjánál dedikáltad legújabb kötetedet, amit sajnos még nem állt módomban elolvasni. Beszélj róla: milyen jellegű verseket tartalmaz, hány évet ölel fel?*

– Hogy milyen jellegű verseket tartalmaz? Rövidet és középhosszút, vöröset és kéket. Felölelni meg három hetet és/vagy ötvenöt évet hivatott. De ennél kimerítőbben is beszélek, persze erről a kötetről, hiszen családi kötődések okán is fontos nekem.

Az úgy volt, hogy 1948-ban, pár évvel az után, hogy a vörös lábú törzs bejött Kárpátaljára, nagybátyám a tömegmegmaradás törvénye alapján úgy döntött, hogy ő meg akkor kimegy. Ha mégsem az az elgondolás sarkallta, hogy kell a hely az oroszoknak, talán azért ment, mivel nem jött ki elég jól az apjával, vagy csak azért, mert hallotta, hogy a szovjet bányákban* fürdeni a magyar legfeljebb vérben, izzadságban szokott. Na, jó ez kicsit túl dramatikusan hangzik, belátom. Mindenesetre a szökéshez, amiről beszélek, kellett egy

*A *bánya* szó jelentése oroszul: fürdő (баня).

macska, kutyaeledelnek való, néhány részeg, „győzelem-napi” határór meg jó fizikai kondíció a határon túli gyalogútra. Kurbel István nagybátyám aztán, mint a filmekben, el is jutott egészen Olaszországig. A 20. századi Európának egyben ez volt az utolsó vele kapcsolatos élménye. Anyám később, amikor a rezsim már szemet hunyt az ilyesmi fölött, nyomoztatni kezdett utána, és folytatta ezt évtizedeken át.

Családom már jó ideje Magyarországon élt, mikor 2003-ban egy lelkiismeretes honi vöröskeresztes dolgozó sikerrel járt, és 55 év után megkerült a rokon, akit nekem csak mint 17 esztendő fiatallembert volt szerencsém ismerni a családi ereklyéről, egy keretezett fényképről. A közérthetőség kedvéért itt a család képzelt lelki oltárának főhelyén álló faliképre gondoljunk. Szóval, nagybátyám megkerülésének kisebb médiavisszhangja is kélt.

2005-ig még nem találkozott egymással a két testvér, csak levelezgettek, telefonon beszéltek. Ekkor jött a *Napló* című háttérműsor előtérben rekedt média-lovagja, aki nevét ifjúkorában Vujity Tvrtko-ra magyarosította, és most felajánlotta anyámnak lovagi szolgálatait, helyesebben egy Bécs–Sydney retúr repülőjegyet, cserébe a megindítóan emberi, könnyfakasztó történetért. Anyámmal és a kéttagú stábbal én is repültem, és ennek az útnak meg ennek a múltnak a története a *Lump úr & Co.* című kötet, amiről kérdeztél. Benne ausztrál vagy Ausztráliához köthető emberek, tájak, események és ezekkel kapcsolatos gondolatok. Azok a világi dolgok és úgy, amiken és ahogy az elmém megbicsaklik. Persze a versekből felsejlő történetek első számú szereplői családom tagjai. Köztük is a főhely nagybátyámé, aki pikareszk regénybe illő, bár valamelyest tragikomikus sorsú kalandor. Egyfajta Lump úr, amilyen talán én is lenni szeretnék, ha választani tudnék a sok szerep közül, amiket az én színházamban, a versekben magamra öltök.

– *Számos antológiában jelentek meg verseid. Saját, önálló kötetként a már említett 1998-as S.K.arabeust és a Tamás evangéliumát találtam. Voltaképpen bány önálló köteted van? Mondanál néhány szót a korábbiakról is?*

– Amennyiben az anno divatos kárpátaljai évkönyveket nem vesszük számításba, a *Razzia* című (1993-as) irodalmi antológiában volt az első, „szembeötlőbb” megjelenésem. Ezt a gyűjteményt Pócs Pisti állította össze Balla D. Károly bábáskodása mellett, és szerepelt benne szövegekkel minden leendő *Véletlen Balettes* alapító-szerkesztő, és még több kezdő íróember, akik túlnyomó része aztán nem gazdagította tovább a kárpátaljai irodalom palettáját (sem). Azóta persze kerültek be más válogatásokba verseim, *Az Év Versei* című gyűjteménybe többször is, de tavaly például Czesław Miłosz-versfordításaimat közölte *Az Év Műfordításai* című antológia. Merthogy fordításnak is nagy örömmel szentelem magam, az idén Jeanette Winterson kortárs angol író *Teher* című kisregényét ültettem át magyarrá.

Ami magyarországi verspublikálásom kezdeteit illeti, '95-től a *Szívárvány* című folyóirat szerkesztőségében fordultam elő sűrűn, s ennek szerkesztője, Zalán Tibor unszolt első kötetem összeállítására. A szintén általa szerkesztett *Új Látószög* című, elsőköteteseket bemutató sorozatot még csak útjára bocsátani készült a Kortárs Kiadó, s végül a két nyitódarab közül az *S.K.arabeus* lett az egyik. Ez a kötetem válogatás volt az előző tíz évben írt verseim közül, sőt, még az első, nyolcéves koromban írt „műremek” két átdolgozott változata is szerepelt benne. Maga a kötet megjelenésekor már nem igazán állt közel a szívemhez. Túl voltam már a késő-tizenéves melodramai hangulatingadozásokon éppúgy, mint az azt követő polgárpukkasztási szándékon. Akkoriban már az egész emberiséget akartam váteszi fokon tanítani. Mivel a tanításban éppúgy, mint a versírásban és egyebekben „óvatos duhaj” vagyok – ezt Zalán Tibor mondta egyszer ránk, *Véletlen Balettesekre* – a kötet, mellyel ezt beteljesíthettem, csak hat évvel később jelent meg. A Kortárs Kiadó és a már többször említett költő, szerkesztő barátom vette gondozásába ezt is. Az elsőhöz képest annyi különbséget mégis találok benne, hogy nyilvánvaló hibái mellett a *Tamás evangéliumában* lényegesen több olyan vers van, ami kedves a szívemnek és különösebb röstellnivalóra sem lelek bennük.

– *Azt írod valahol, hogy irodalmi karriered Kárpátalján meredeken emelkedett. Mi késztetett mégis az áttelepülésre?*

– Nem emlékszem erre a sületlen kijelentésemre, de ha ezt olvastad valahol, azt nyilván bohém fiatal koromban nyilatkoztam, amikor az emberfia még izgatottan összpontosít a meredeken emelkedésre. Persze, a *Pánsíp* című irodalmi lapnak belső munkatársa voltam, és rendszeresen publikáltam az akkor létező másik kárpátaljai magyar irodalmi folyóiratban, a *Hatodik Síp*ban, valamint kitelepülésem előtt már magyarországiakban is. Meg persze kedvemre való volt a szerkesztői munkakör a Kárpátaljai Rádió és Televízió magyar adásainál. De ha belegondolok, meddig menetelhettem volna tovább, nem cserélném arra, amit itt, Magyarországon elértem, mert itt legalább önerőből maradtam Senki.

Kitelepülésem oka pedig roppant prózai volt: szüleim, akikkel akkoriban még egy fedél alatt éltem, úgy gondolták, hogy Magyarországon jobb esélyei vannak az érvényesülésnek, és a szóban forgó fedelet eladták a fejem felől. Ekkor én persze, rám nem jellemző módon, még választhattam volna a nehezebb utat: albérlet, kemény munka, honfiúi hűség. Annak, hogy nem így döntöttem, a legnagyobb vesztesége talán – jóllehet szakmai szempontból egy ilyen interjún belül inadekvát megnyilvánulás – egy emberileg mindaddig jól működő kapcsolat volt. Nem égettem fel ugyan magam mögött minden hidat, de ami megmaradt, a mellé ideát még építkezni kellett, rendesen.

– *Életutad eddig szakasza tipikusan „kárpátaljainak” mondható: voltál cipőárus, idegenvezető stb. Hogyan sikerült beilleszkedned az anyaországi irodalmi életbe?*

– Nem akarom folyton tagadni, amit itt vagy ott régebben írtam magamról is akár, de ezt a valóban tőlem származó hangzatos felsorolást kiegészíteném kicsit. Cipőárus diákéveimben, mellékállásban voltam pár hónapig Debrecenben, az idegenvezetés lehetőségével is csak amolyan alkalmi kereseti forrásként éltem, bár erről a képességemről van papírom is. Persze a legtöbb pénzkereső elfoglaltságomat, és volt eddig már pár tucat, leginkább alkalmi jelleggel műveltem, mivel 1995 és 2006 között úgymond szabadúsztam, vagyis leginkább fuldokoltam: dolgoztam nyelviskolának, szinkronstúdióknak, kisebbségkutatási hivatalnak, a Magyar Labdarúgó Szövetségnek, a Magyar Rádiónak, PR-ügynökségnek és csak a jó ég tudja, kinek nem. Persze, több könyvkiadónak is.

Ami a publikálási lehetőségeket illeti, azzal kapcsolatban nem volt ennyire hányatott a sorsom. Hál’ istennek (ha egyáltalán) irodalmi folyóirat van bőséggel Magyarországon, úgyhogy ebben javarészt inkább saját lustaságom szab nekem határt. Nem vagyok az a fajta szerző, aki nyaklód nélkül küldözgeti az írásait fűnek-fának. Magyarországon nagyjából a 90-es évek közepe óta évente úgy 3-4 alkalommal közöltetek verseket, és többször megesett, hogy kedves ismerőseim noszogattak, míg végül rávettem magam, hogy egyik-másik helyre küldjek szövegeket. Szóval, az elmondottakon kívül, arról, hogy miként sikerült beilleszkednem a magyar irodalomba, azt mondhatom: ahogy a magam tempója és az itteni irodalom nyitottsága megengedte. Tűrhetően.

– „Létezik-e Kárpátaljai Irodalom, és ha nem, akkor miért van mégis?” című cikkedben írtad: *„Kárpátaljának is van irodalma a magyarabbik fajtából.” Ma hogy látod ezt a kérdést?*

– Ezt a szövegösszefüggéséből kiragadott félmondatot nem nagyon kommentálnám, de azért egy rövid válasszal megpróbálkozom. A származás, különösen szűkebb környezetben, és pláne ha kisebbségi, feltétlenül integráló erő lehet, melynek jelentőségét igen komolynak gondolom. Ugyanakkor mosolyogtató feltételezés, hogy ugyanez az eredet szerzőket irodalmi egységgé gyűr függetlenül attól, hogy műkedvelőkről, vagy – kicsit lelketlen szóval – képzett szakemberekről van-e szó. Én a mai európai irányvétel és stratégiák, illetve egyéb tényezők okán például Mai Erdélyi Magyar Irodalomról sem nagyon mernék beszélni, az viszont bizonyos, hogy Kárpátalján csak különálló, elismert és/vagy elismerésre méltó magyar írók és költők vannak, de Kárpátaljai Irodalom, ha kezdeményei korábban voltak is, ma nem létezik.

– *Szinte soha nem publikálsz egykori hazádban...*

– Egyrészt: dehogynem; másrészt: hol publikáljak? Az *Együtt*ben többször is jelentek meg írásaim, nem beszélve korábban a két Sípról, amik már nem léteznek. Szóval egy(ütt) maradt, annak pedig nem vagyok híve, hogy egyazon lap minden számába küldjek írást, azért sem, mert nem írok annyit, hogy akkor jutna még másfelé, és azért sem, mivel, ahogy arra már utaltam is, lusta vagyok.

– A Véletlen Balett körüli bábáskodásod ellentmondani látszik lustaságodnak.

– Akkoriban is lusta voltam, de az a lap mégiscsak a saját gyermekem volt (ha nem is csak az enyém), amit/akit az ember nem hagy magára, hacsak nem muszáj. Egyébként, ha már így, direkt módon szóba hoztad a lapunkat, ami mellett persze amúgy se mentem volna el szó nélkül, ez is egy beilleszkedési mód volt. Ha derogál másoknál kilincselni, akkor legyünk önfenntartóak irodalmilag, és ha lehet, tegyük ezt színvonalasan. Egyszerű recept, csak egy-két remek kolléga kell hozzá. Miután az általam felvetett kárpátaljai-budapesti irodalmi lap ötletéhez Cséka Gyuri kitalálta a századforduló legjobb folyóiratcímét és Bagu Laci pazar külsőt varázsolta a *Véletlen Balettn*ek, már csak pénzt és jó írásokat kellett hozzá szerezni. Csupán nyolc lapszámot élt meg hat év alatt, de mindegyikkel nagyon elégedett vagyok, és mind majdnem olyan kedves nekem, mint a saját könyveim.

– A kárpátaljai magyar irodalomhoz visszatérve: szerinted kik azok, akik eddigi teljesítményük okán megbecsülésre méltó alakjai az egyetemes magyar irodalomnak, illetve azaz lehetnek? Mit tudsz az újonnan jelentkező Bakos Kiss Károlyról, Pap Ildikóról, Kovács Gáborról, Becske József Lajosról, Czébely Gabrielláról?

– Összpontosítsunk a ma élőkre. Ha mondjuk a megközelítőleg középkorú, számomra jelentős és tiszteletreméltó magyar költőket sorolnám: Marno János, Zalán Tibor, Háty János, Vári Fábíán László... elengedhetetlenül ott van köztük egy kárpátaljai. Több nem. Nagy Zolit ildomos kor szerint következőként említenem. *A sátán fattya* olyan, valóban kárpátaljai regény, aminek az erényeit mindmáig nem sikerült másnak újrateremtenie, nem véletlen a József Attila-díj. Balla D. Károly kiváló elemző elme, akinél én az értekező műfajt, esszéit, cikkeit, naplóját gondolom a legizgalmasabbnak. Penckőfer János prózáját is nagyra tartom, élén a „*Hamuther*” című kisregénnyel. És ez legalább ennyire igaz Berniczky Éva írásaira, akinek az elbeszéléskötete után megjelent első regényét, a *Mébe nélkül a bábát* még nem olvastam ugyan, de nyilván nem véletlenül ragaszkodik hozzá egy olyan kiadó, amelyet Esterházy vagy Krasznahorkai neve fémjelez. Szerencsére ezek az aktív kárpátaljai szerzők az anyaországban rangos díjakban és egyéb illő elismerésekben részesülnek. Azt meg, hogy ki része az irodalomtörténetnek,

mint tudjuk, mindig az irányadó elmélszerek és aktuális irodalomtörténeti szakkönyvek döntik el.

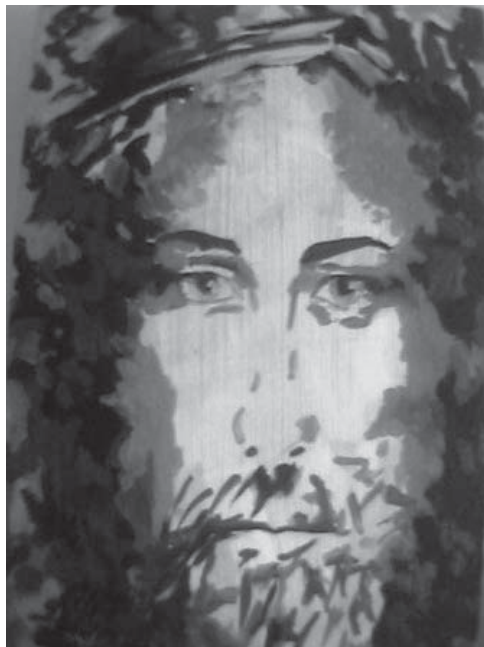
Ami az újonnan jelentkezőket illeti, Kovács Gábor például nem az, még ha kötete csak mostanság jelent is meg. Évtizedek óta ír, a későbbi *Véletlen Balettek* mellett ő is egyik szerzője volt a *Razziának*. Nemcsak azért, mert osztálytársak voltunk, de becsülöm őt, éppúgy, ahogy az írásait. A *Balett*ben annak idején meg is jelent egy színvonalas tanulmánya.

Bakos Kiss Károly néhány versét olvastam már, de sajnos, a szerzőről nem sokat tudok, pedig jó lenne sejteni, hogy húszéves, még kiforrás előtt álló tehetségről van-e szó, vagy negyvenéves emberről, aki már valószínűleg így marad. A többi névvel még nem találkoztam.

– Köszönöm a beszélgetést. Sok sikert kívánok az életben és az irodalomban.

– Én is köszönöm.

Lejegyezte: **LENGYEL JÁNOS**

VISSZAPILLANTÁS A *PARTIUM* FOLYÓIRAT 15 ÉVÉRE

„Az igazság az Isten tisztessége,
emberé csak ha ráél, s aszerint él.”

Ratkó József

**I. A Partium Irodalmi Társaság égisze alatt
Ratkó József szellemében**

A Partium Irodalmi Társaság 1987-ben alakult meg Tokajban, Ratkó József elnökletével. Alapító tagjai a *Jó hazát* című kiadványban mutatkoztak be, majd pályázatokat írtak ki, s a társaság folyamatosan kiadta szerzőinek – Vitéz Ferenc, G. Nagy Ilián, Magyar József, Ószabó István – műveit. Legjobb tíz szerzőjét az *Almák íze* című antológiában mutatta be. *Ratkó József már ekkor szeretett volna orgánumot teremteni a tehetséges, nemzetben gondolkodó, haladó polgári értékeket valló kelet-magyarországi íróknak és költőknek.* Az ő halála után, 1989-ben Ószabó István lett a társaság elnöke. Három év múlva, 1992-ben elindították a régen dédelgetett álmot, a *Partium* című folyóiratot, amelyet negyedévi kiadványnak terveztek, de csak periodika lett belőle, mivel az anyagi források csak csordogáltak, s az új vezetőség nem jól gazdálkodott. Dusa Lajos, az egyik alapító így emlékezik vissza a kezdetekre: „A *Partium* című irodalmi periodika 1988-ban egyfajta tett volt, mivel Ratkó József jelenlétében és személyes instrukciói alapján kezdhettük el a publikálásokat... Ratkó halála után, a zűrzavaros rendszerváltás idején sem kaptuk meg a remélt támogatást... Később még úgy sem. Nem csoda, ha örökösen ingyen közlő író társaink kissé szkeptikusan tették és teszik föl a kérdést: – Legalább most már tudtok egy jelképes honoráriumot fizetni? A periodika hősies, ámde reménytelen küzdelme sikertelen maradt.”

A pénzforrások elapadása, a vezetőség tehetetlensége és hozzá nem értése miatt a Partium Irodalmi Társaság 1994-ben megszűnt. Szerencsére a társaság mellett, a keleti régióban tevékenykedett egy protestáns kör, amelybe az alapító társasági tagok jó része is belépett, ahogy a kör tagjai is a társaságba. Tehát az összeomlás nem volt végzetesen tragikus a társaság vezetőségére. Itt érdemes Balázs Ferenc gondolatait idézni: „A vallás megadja az én életem célját; a tudomány hozzásegít az eléréséhez; a művészet alkalmat ad, hogy benne gyönyörrel elmerüljek. Az én imígy teljessé váló életemben várom Istent, hogy kinyilatkoztassa magát.”

**II. A kelet-magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör kebelén
Balázs Ferenc szellemében**

Az új háttéregyesület 1995-től a szabadelvű protestáns kör lett. A *Partium* szerzőinek és szerkesztőinek egy része a régi maradt, újakkal kiegészülve. Az unitárius és szabadelvű protestáns szellemiség bővítette a lap profilját.

A régiót feszítő belső erők, a protestáns kör alapítóinak unitárius szellemű törekvése és a megújulás vágya hozta létre az előbb Debrecenben, majd Vásárosnaményban szerkesztett *Partium* folyóiratot, amely permanens létbizonytalanságban tükrözte a kelet-magyarországi szerzők szellemiségét és törekvéseit (például Magyar Józsefét Nyírbátorból, Oláh Andrásét Mátészalkáról, Ószabó Istvánét és Dusa Lajosét Debrecenből, Felhős Szabolcsét Vásárosnaményból, Kiss Lajos Andrásét Nyíregyházáról).

A folyóirat sokrétű tematikájában – a régió arcához hasonlóképpen – különösen a szűkebb haza irodalmi hagyományainak, népművészetének figyelése, a szomszédos térségek magyar és nemzetiségi kulturális életének követése, a cigány kisebbség és az unitárius szellemiség bemutatása dominált. A szerkesztőség igyekezett tiszta szellemű energiát sugallni a lapban. Fontos rámutatni az alkotói együttlét szerepére, hiszen a *Partium* Műhely tagjai együttműködésének köszönhető az a szabadelvű unitárius szellemiség, amely tükröződött a folyóirat számaiban. Tudtuk, hogy az unitárius szellemiség társadalmi elkötelezettséget is jelent, s szükségesnek éreztük az ilyen keresztény szellemiséget a közéletbe oltani, hiszen Isten törvénye is a jóra, a szépre és az igazságra tanít. Minden téren a szeretetről és a toleranciáról tanúbizonyságot téve kívántunk hatni a közéletre, mégpedig összmagyarságban gondolkodva, amely magába foglalta a beregi, a partiumi, a kárpátjai és az erdélyi régió kulturális életét.

Az első *Partium*-szám főszerkesztője Ószabó István volt. A szerkesztőbizottság tagjai: Papp András, Vitéz Ferenc, Fátyol Zoltán, Burai István. A szerzők köre: Ratkó József, Utassy József, Magyar József, Dusa Lajos, Ószabó István, Térey János, Papp András, Sz. Kima László, Poós Zoltán.

A második szám szerkesztőbizottsága Dusa Lajossal, G. Nagy Iliánnal és Magyar Józseffel, szerzői köre Kiss Benedekkel, Léka Gézával, Bíró Józseffel, G. Nagy Iliánnal és Fátyol Zoltánnal bővült.

1995-ben az újrainduló *Partium* szerkesztősége megújult. A régiek közül hárman maradtak (Ószabó István, Magyar József és Dusa Lajos), ugyanakkor Bágyoni Szabó István, Felhős Szabolcs, Garamvölgyi Imre, Néző László, Oláh András és Török Levente személyében új tagok kapcsolódtak be a szerkesztőségi munkába. A szerzői kör szintén megújodott, miután igyekeztünk a szellemi élet legkiválóbbjait is bevonni (ők nem vártak honoráriumot): Ratkó József, Ószabó István, Dusa Lajos, Magyar József és Léka Géza mellett Gál Éva Emese, Antal Attila, László Gyula, Újváry Zoltán, Sarusi Mihály, Oláh András, Felhős Szabolcs és Lászlóffy Csaba publikált a folyóiratban..

1997-ben a lap szerkesztősége Vásárosnaményból a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola magyar tanszékére költözött. A szerkesztőbizottság is letisztult, megállapodott, kialakultak az állandó rovatok: Próza (Antal Attila), Líra (Dusa Lajos), Közélet-hitélet (Felhős Szabolcs), Szemle (Oláh András); a képszerkesztő Beregszászi Szabó Tibor volt. 1998-tól bővült a kínálat Kiss Lajos András bölcséleti, Tarczy Péter képzőművészeti és Jánosi Zoltán kritikai rovatával.

A koldulást és a nincstelenséget megunva Tarczy Péter, Oláh András, Dusa Lajos és Antal Attila 2001-ben távozott a szerkesztőbizottságból. A líra-rovat vezetését Ószabó István vette át.

2003-ban Babosi László, 2004-ben Gáspár Ferenc kapcsolódott be a szerkesztőség munkájába. 2005-ben állandósult a szerkesztőbizottság. Ószabó István, az alapító főszerkesztő állandó munkatárs lett, ahogy Demeter Szilárd (Nagyvárad), Lengyel János (Beregszász) és Orbán János Dénes (Kolozsvár) is. A szervezettebb munka érdekében háromfős elnökséget hoztunk létre, tagjai: Bíró Albert (Budapest), Felhős Szabolcs (Vásárosnamény) és Varga János (Nyíregyháza).

2006-ban a lap szellemiségét meghagyva kezdtünk az arculatváltással foglalkozni. Ezt elsősorban egy mátészalkai fiatal csoport szorgalmazta Kürti László költő vezetésével. Ennek eredményeként Filep Anita borítótervével és Bócsi Krisztián fotóművész képeivel sikerült megváltoztatni a lap küllemét. A szerzői kör új tagokkal bővült: a líra rovatban Cseh Károly, Bari Károly, Fecske Csaba, Utassy József, Mogyorósi László, Jónás Tamás, Lackfi János, Kürti László, Payer Imre és Vass Tibor, a prózaiban Székelyhidi Ágoston, Jánosi Zoltán, Orbán János Dénes, Tőkés László, Medvigy Endre, Orbán Viktor, Aniszi Kálmán és Takács Péter jelentkezett.

A *Partium* újraindulása, az 1995-ös újrakezdés hátterében a beregi unitárius szórványgyülekezet lelki-szellemi ébredése húzódik meg, amely 1988-ra tehető. A Beregben működő unitárius szórványgyülekezet valóban kovászként működött a térségben. Belőle nőtt ki a szabadelvű protestáns kör. Ez volt a nagy kibontakozás időszaka. Úgy éreztük, hogy önkifejezésünk egyik igazi formája, ha a közéleti porondra lépünk. A pionírok kockázatával vállaltuk az itteni közélet megújítását. Óriási küldetéstudat hatott át akkor bennünket. Példaképpül nagy szellemi elődünket, Balázs Ferenc mészki unitárius lelkész-író, kultúrmisszionáriust választottuk. 1990-ben Tiszaszalkán, a Beregi Ünnepi Hét keretében életre keltettük a Balázs Ferenc-díjat, amelyben azóta öt munkatársunk részesült: Néző László újságíró, Ószabó István költő, Csizmadia Attila grafikus, Csányi Ottó karnagy és Kürti László költő.

A szabadelvű protestáns kör fontos szerepet vállalt e vidék szellemi életében, a közélet megújításában: a beregi népiskolával karöltve felvilágosító előadásokat tartott a demokráciáról, az érdekképviseletről, a *Partium* hasábjain közreadta a népiskolai előadások anyagát. A szabadelvűség mellett programunk szerves részévé vált az összmagyarságban való gondolkodás szelleme. Ezt a gondolkodásmódot mindenekelőtt a nagy szellemi elődök és példaképek (Ratkó József, Balázs Ferenc) szellemiségének őrzésével, a hagyományok ápolásával, valamint a Kárpátalja és Erdély protestáns köreiből fűződő kapcsolatok kiépítésével kívántuk szolgálni. *A rendszerváltás utáni 15 évben (1989–2004) a szabadelvű protestáns kör valóságos kulturális missziót folytatott folyóiratunkban.. A Partium Műhely ekkor határozta el, hogy régiós lapból nagyrégiós folyóirat lesz. A partiumi területet szélesebb értelemben, Ungvártól Temesvárig értelmeztük. Nyitottak voltunk és maradtunk minden velünk és ügyünkkel szimpatizáló alkotó felé.*

A Partium folyóirat előtt a szabadelvű protestáns kör a *Szabadelvű füzetek* sorozatban hirdette szellemiségét: *Érintsd meg a jövőt!* Kállai Emőd válogatott versei. 1. kötet, 1992; *A hetedik napra*. Antológia a kör alkotóinak munkáiból. 2. k., 1993; *Balázs Ferenc beregi utóélete*. 3. k., 1994.

A Partium Műhely célja: az unitárius szellemiség tükrében megjeleníteni korunk emberét, felmutatni a tiszta, nemes érzelmeket, az igaz emberséget.

III. A kibontakozás lehetséges útjai az UART zászlaja alatt

Az Unitárius Alkotók Társaságának – UART – alapszabálya rögzíti, hogy a beregi unitárius szórvány alkotó tevékenységének kiteljesedéseként a Partium Műhelyből kibontakozó társaság az alkotó unitáriusok és szimpatizánsok műhelye kíván lenni. *Célkitűzésének elérése érdekében felvállalja a Ratkó József és Balázs Ferenc szellemi-lelki örökségét ápoló Partium folyóiratot*. Példaképünk Bartók Béla és Frank Lloyd Wright, akik igazi unitárius alkotók, közös vonásuk a tiszta forrás és az önálló gondolkodás. Ratkó József tiszta magyarságtudata és keménysége, Balázs Ferenc másokért való áldozatos cselekvése, a közösségépítő apostol követése együttgondolkodásra és -munkálkodásra készítet bennünket. A hozzájuk való viszonyulás a *vanból a lehetségesbe* emel.

Az 1990-es években a szabadelvű protestáns kör tömörítette a kelet-magyarországi unitárius atyafiakat és szabadelvű gondolkodókat, majd a Balázs Ferenc Népfőiskola keretében szélesedett a tábor. Most, néhány évvel az ezredforduló után erős magnak ígérkeznek a Partium Műhely köré tömörülő művészcsoport tagjai, akik részben a Partium Műhely alapítói, másrészt szimpatizánsok, szabadelvű alkotók. *Ugyanakkor a háttérben megerősödni látszik egy ütőképes szervezet, amely a szabadelvű protestáns körből fejlődött országos méretűvé – az UART*. A Partium Műhely tehát fordulóponthoz érkezett. Tagjainak egy része (Felhős Szabolcs, Deák József, Dusa Lajos, Ószabó István, Bakos Kiss Károly, Mogyorósi Árpád) unitárius szellemiségű, másik része (Joó Adrián, Kürti László, Kósik Attila) szimpatizáns vagy univerzalista szellemű (az unitárius vallás nyugati ága, a humanizmust állítja középpontba).

Testvéralapunknak tekintjük és építeni kívánjuk a kapcsolatot a partiumi *Várad*, a kárpátaljai *Együtt* és a sárospataki *Zempléni Múzsza* szerkesztőségével. Lelki és szellemi elődeink munkásságából tudjuk, a keresztény magatartás elkötelezettség. Ennek tudatában vagyunk az önszerveződő társadalomépítés hívei, az emberi teljességigény ébrentartói, a mentalitásváltás szükségességének hirdetői. A hit kötelez bennünket tehetségünk kamatoztatására, hivatásunk lelkiismeretes teljesítésére.

Hit, hűség és közéletiség – ebben a hármas jelszóban fogalmazhatjuk meg folyóiratunk szellemiségét.

DUSA LAJOS

PROTESTÁNS MADONNA

*Az én madonnám ahogy jön-megy,
azzal versengni nem lehet.
Két lába összeharangozza
az összes keresztyéneket.*

*Kicsi a templom, nincs harangja,
de ezerszer is van nekem,
s hogyha ő lép rá grádicsomra
hogyan lehetnék istentelen?*

*Az én madonnám ahogy jön-megy,
azzal versengni nem szabad.
Hát ne kérdezz a mennyországról!
Számon puritán nagylakat.*

MOGYORÓSI LÁSZLÓ

Arany háromszög

Ahogy jársz-kelsz közös terünkben, az olyan magától értetődő már, mint az *anyag* jelenléte a szervezetben. Arcod öblös amforáiból kilocszan a gyönyör, ahogy szoptató anya spriccel a csecsemő féltékeny kistestvérenek az áhított anyatejből. Törvények szerint válunk el, mint a kontinensek, feléllek, mint agyam a glükózt, pusztá jelenléted pusztá hiánya jobban gyötör, mint az elmaradt ölelés. Ezek az elvonási tünetek, ez az üresség, amibe belealszom, álomban alakod a morfinista Csáth panthoponja, vénuszdombodról ábrándozom, az arany háromszög végtelen mákültségveiről, szeméremszőrzetedben rejtőzve lennének ujjaim titkos laboratóriumok.

Inkarnáció

A telefon elnyújtott sikolya, egyszerre fájdalmas és kéjes, hátborzongató és gyönyörteli, mikor megérkezik nem remélt sms-ed, üzeneted inkarnációja, ahogyan kiszakadt testedből, mint a Brahmából a lélek, és belecsusszant a készülékbe, ahogyan a nő magába fogadja a férfit, aki mintha először öltözne testbe, és tudata mintha először hunyna ki.

Aphrodité Panzió

Szótlan szeretkezést szerettem volna inkább, a fárasztó beszéd helyett sóhajokkal és érintésekkel kommunikálni, de az álmok úgy tudnak csak testet öltetni, mint egy madár csőréből a földbe hulló mag. Félttem attól a beszélgetéstől, ahogyan a kertben növekvő kajsziarackfától, ami eltakarja majd ablakom előtt a kilátást a rétre, s most itt áll, csupasz ágain millió rózsaszín rügyön csillog briliáns esőcsepp, ilyennek képzeltem mellbimbóidat mikor lepillantottam lopva oda, ahol ültél, és valami mélységtől megszédültem, mert dekoltázsodban megláttam két szárba szökő fehér vonalat, amelyek blúzod takarásában gömbölyödtek érett melleiddé. Elmesélted, hogy mikor a múltkor megszálltál az Aphrodité Panzióban, a szomszéd szobában egy hosszú hajú, szőke prostituált hált három férfival, egész éjszaka sikoltozott. Durva szavakat használtál a sztoriban, és én megkívántam egy percre azt a nőt. Nyers voltál és közönséges, mint

a virágba boruló barackfa, ahogy látómezőből kiszorít mindent saját szépségével. Nem tudtam eldönteni, rekedt nevetésed egy kislányra emlékeztet egy szanatóriumban vagy egy hatalomtól züllött nőszemélyre.

Asztronauta

Tested áramvonalas úrhajó, egy fal túloldalán fiad csókja cuppan arcodon, mozdulataiból kitörölhetetlen az évmilliárdos utazás. A gyorsuló időben szétfolyó arccal belepréselődni öledbe, a szűk kabinban lényünkben ami földi: merev köldökszinőr, méhedben úrsétát teszek, bolygók és csillagok közt a lélek boldog súlytalanság.

OLÁH ANDRÁS

utószezon

*magunkra maradtunk
miként a befagyott szökőkutak*

Isten sztornózta tartozásainkat

*a kiszabott időt föléltük:
a maradékot őrizzük rendületlenül*

*a férgek már átrágták magukat
rajtunk*

*most hurutos őszi hajnalok jönnek
a kertben derékig ér a gaz
egész nap esik – méltón
egy szerelmi utószezonhoz*

belső szobáinkat bezárjuk

*nézzük merőn a hamutartóba
száradt csikkeket
s belopózunk egy utolsó ölelésbe*

KÜRTI LÁSZLÓ

BALLADA A ZSARNOKI NŐKHÖZ

*Ami kísért, démonhoz hasonlő.
Tegnap nő volt, ma csizmaszár.
Mint meteort hatalmas bolygó,
beszippant engem, s kész a kár.
Nyílt Vénuszok meg csizmaszárok
torz pályákon keringenek.
Karnyújtás a tejútnyi távlat.
Nők, démonok, eresszetek!*

*Óvatlan, nagyvonalú férfi,
kibűl a dézsanagy szíved,
ha nő lubickol benne térdig,
elhagy barátod és bited.
Zuhansz, miközben vizsgál, kutat,
alázatosan térdepel.
Írdd kormos homlokodra ujjal:
nők, démonok, eresszetek!*

*Birtok leszel csak, kihűlt csillag,
nem mozdíthat már semmi el.
Fáklyafény helyett karmos szikla,
hálás lehetsz, ha elvisel.
A férfi már csak homlokától
fölfelé nyithat tág teret.
A többi meg korom, füst, kámfor:
játékszerre lett érdekek.*

Ajánlás:

*Hercegnők! Zsarnok teliholdak!
Árnyékokot én nem leszek.
Elbuknak, kik hosszan dalolnak.
Röviden csak: eresszetek.*

FELHŐS SZABOLCS

KRIZANTÉM HAVA

Kinn esőre áll, bennem a csönd motoz, kertemben krizantémok bomlanak. Krizantémfehér szép vasárnap: ez a születésnapom. Krizantémfejekon csöndül a világ. Nyakamban falevelek serege, krizantémfejek közt gyertyalobogás.

Már az advent kopogtat, és ezen az őszi délelőttön csodaváró lelkem vágyaimmal birkózik. Hulltomig álmodik bennem az árva suhanc.

A világ tébolyából mindig ide vágytam, a keleti végekre, a Felső-Tisza vidékére.

Novembervégi délelőtt. Lehullott levelek, feketéllő ágak, a gergelyi határ lába a Tiszába lóg.

Amíg csak tőlem függ, itt maradok: a beregi Tiszaháton, ezen a kis oázison, ahol Isten csöndje átölel.

Rég az őszben járok, túl a hatvanon tél üli már a szívemet, krizantém hava az évszakom.

A kor nehéz bűnjele vagyok. Szolgáltam így-úgy, ahogy lehetett, volt hitem is. Hitttem, amennyire tőlem tellett. Sorsom különös ajándéka a tiszta jézusi hit.

Megcsúfító gyarlóságaim, vétkeim csak Istenre és rám tartoznak.

Mentségemre szóljon, hogy van bennem áhítat, alázat és jó szándék, örökös vágyakozás a szépség után. Az örökkévaló szent szépség bűvöletében élek, holtomiglan hiszek a szépségteremtő emberben.

Mégis fogytokozom. Isten arc-mása lett arcom. Nem téveszthetem szem elől a szépséget és igazságot.

Ami körülvesz, a tengernyi szennyből nem vonulhatok elefántcsonttoronyba. Nem kivonulni, hanem benne maradni, a világot meggyőzni – ez hivatásom. Visszatalálni a spirituális dimenzióba!

Hű maradni eszmémhez mindhalálig – izgalmas feladat az elkövetkezendő időkre, s ha beteljesítem, nyugodt lélekkel mehetek majd Odaátra...

ÓSZABÓ ISTVÁN

ÉGI FŰ

Gáspár Nagy emlékére

*Halálra égi fű való.
Szedtük a lélegzetet,
három ágrulszakadt.
Három megkoronázott.*

*Gáspár! Három Király
közül az első.*

*Bélbaltavár vár.
Sírod vár haza.*

*Jött-ment királyocskák,
gyermeteg személyeim, ti,
bennetek testvéreket kaptam.
S hogy legyen, miben szép binni.*

SZABÓ PÁL

ZSOLTÁR, TAVASSZAL...

„A kikelet künn már bangolja húrját”

A költő 125. születési évfordulójára

Juhász Gyula

*Megtépett zsoltár, fagyos bangú bánat,
zsong, dereng, sír a Tisza-parti csendben.
Szeged lüktet benned, s az emberekben
a városát szerető poétának*

*emléke mélyen él. Emléked márvány.
Lélek-vásznaidon a toll ecsettel
birkózik, az ősztön az értelemmel.
E barna, bús zenét letörve, árván*

*bennünk folytatod, nincs balál biába,
mert lelked az Alföld Itáliája,
felolvad szívünk, feltámad Szegeddel.*

*Felzsong tavasszal derűje-borúja,
bangodtól egyedül hegedül újra,
húrja: magyar bánat, magyar szemekkel.*

HAGYOMÁNYTISZTELET ÉS NYITOTTSÁG AZ ÚJRA

Beszélgetés Szirmai Péterrel

– *Hogyan találtál rá a Partium folyóiratra?*

– Az Internet segített. Fiatal írók publikációs listáiban gyakran előkerült a folyóirat neve, s ez kíváncsivá tett. Megtaláltam a honlapot, letöltöttem a 2006. tavaszi számot. Örömmel láttam, hogy Orbán Viktor írt köszöntőt a lapban a folyóirat 15. születésnapja alkalmából. Magam is keresztény, polgári gondolkodású vagyok, így rögtön szimpátiát éreztem a lap iránt. Az ismert nevek pedig magukért beszéltek: Orbán János Dénes, Kürti László, Lezsák Sándor, Oláh András. Kitűnő írások voltak. Aztán a 2007. évi könyvhéten találkoztam veled, akkor biztattál, hogy küldjek novellákat. A nyári számban *Évgyűrű-kronológia* címmel már meg is jelent rendhagyó, szépirodalmi eszközökkel írt történelmi visszaemlékezésem.

– *Miben látod a Partium igazi értékét?*

– A hagyománytiszteletben és a nyitottságban az új áramlatok felé. A *Partium* mint a beregi, a kelet-magyarországi írók, képzőművészek fóruma, szélesebb körben az UART, felmutatja a táj jellegzetességét: a magyar földhöz való ragaszkodást, az abból teremthető kiemelkedő értékeket. A *Partiumban* fontos szerep jut a magyar hagyományokban gyökerező kereszténység, az unitárius vallás ápolásának. Ez lényeges, hiszen ami az európai ember számára irányt adhat, ami kivezethet a szellemi kiüresedésből: a kereszténység; de lényeges azért is, mert mi, magyarok nem felejthetjük el ősi hagyományainkat, szokásainkat. Mindezek mellett a *Partium* felismerte, hogy az idők során az ember gondolkodása változik – így alakul a nyelv, az írott szöveg szerkezete –, s a Partium Műhely beengedi az új irányzatok képviselőit is maguk közé.

– *Milyennek látnád szívesen a Partium arculatát?*

– Szerintem a folyóirat színvonala és külalakja felveheti a versenyt más magyar nyelvű irodalmi, kulturális kiadványokkal. Esetleg lehetnének meghatározott rovatok, amelyek jobban elkülönítik az azonos tematikájú vagy műfajú írásokat: Szépirodalom, Kritika, Történelem, Beszámoló stb.

– *Szerinted hogyan él tovább a két lelki-szellemi előd, Ratkó József és Balázs Ferenc szellemisége?*

– Amit a nagy elődök megfogalmaztak: keresztény és magyar. Hiba azt gondolni, hogy Európa majd felvirágoztat minket. Nem számíthatunk más népekre, csak magunkra. Ehhez minden adottságunk és lehetőségünk megvan. A magyar föld képes ellátni a magyar embert egészséges élelemmel. Elegendő a víz, jó az éghajlat. A magyar mindig is szoros kapcsolatban állt a földdel, és képes is megművelni. Emellett még Isten közelségére van szüksége az

embernek, mert „szörnyűséges, lehetetlen, hogy senkié vagy emberé az Élet”. Harmóniában Istennel s a természettel az ember képes kimagasló alkotásokban megfogalmazni ezt a bonyolult kapcsolatot. Ahogy Ady írja: „A csillag-szóró éjszakák ma sem engedik feledtetni az ember szépbe-szött hitét.”

– *Tudnád-e gyarapítani a Partiumot unitárius témájú írásokkal?*

– A történelemnek vannak kiemelkedő unitárius kötődésű eseményei és az unitárius vallásnak különösen izgalmas egyéniségei. Most csak egyet-egyet emelnék ki. Jelentős történelmi esemény volt az 1568-as tordai országgyűlés, ahol Európában példa nélküli módon, János Zsigmond fejedelem és az erdélyi rendek jelenlétében törvénybe foglalták a vallásszabadságot. Jelentőségénél fogva ez a szellemi tett máig érvényesen megelőzte korát, hiszen bizonyos vallások között, az emberek fejében a vallásszabadság ma sem valósult meg tökéletesen. Pedig a tolerancia, mások legbensőbb hitének tiszteletben tartása békét teremthetne. Az izgalmas egyéniség, akiről még szólok, Dávid Ferenc vallásalapító, gondolkodó és elsősorban Ember, aki mert kételkedni, mert újat megfogalmazni. Ezekről nemcsak lehet, de kell is írni.

Lejegyezte: FELHŐS SZABOLCS

MÁTYUS ATTILA

viharkapu

*színházat játszik most az ég
fekete felbők tanyáznak
villámok szórják szertesztét
e haragvó bémult alázat
porba vert emlékeit
s nevet mivélünk majd az Isten
szívünkre olvad a bánat
rajtunk ima már nem segít
magányunk vérző vadállat.*

SZIRMAI PÉTER

NYUGTALANÍTÓ IKONOK

1

A reneszánsz festészet XVI. századi kanonizált alakjai közé nehéz beférközni. Sőt, valójában lehetetlen. Legalábbis így gondoltam addig a napig, amikor az *egész* elkezdődött.

Aznap kifejezetten elfáradtunk a Louvre végeláthatatlan útvesztőiben, de megállapodtunk, hogy még megnézzük az itáliai festészetet bemutató két termet. Leültünk a középen található ülőhelyre, s vártuk, hogy az idegenvezető befejezze előadását a japán csoportnak a Raffaello-kép előtt. Pár perc után kiderült, hosszabb várakozásra kell felkészülnünk. Mivel ragaszkodtunk a képek időrendjéhez, megadtuk magunkat a fáradt izmok és az angolul szónokló nő terrorjának. Mindketten beszéljük a nyelvet, hát belehallgattunk a korabeli festészet ismertetésébe. Elégedetten nyugtáztuk a korai reneszánszból Andrea Mantegna, Domenico Ghirlandaio és a többiek nevét, de egyszer csak egy idegen név ütötte meg a fülem. Idegesen megrándult az arcomon egy izom. K.-ra néztem. Ő nem vett észre semmit. A japánok is egykedvűen hallgattak. Valószínűleg nem figyeltek, vagy...?

Igyekszem ébren tartani ismereteimet a festészet kultúrtörténetéről, ami persze nem okoz nehézséget a tárgy szeretete miatt, olykor mégis akad egy-egy név, ami az adott pillanatban ismeretlenül cseng egykori figyelmetlenségem miatt. Ilyenkor utána nézek apám régi könyvtárában, s bepótolom a hiányt. Ott, akkor, Párizsban, nehezebb helyzetben voltam.

Szóltam K.-nak, aki álmos szemekkel fordult felém. Elmosolyodtam. Mondtam a nevet, láttam, hogy elméláz, majd tagadólag rázza a fejét. Ki lehet ez a festő? – vájkált bennem a bosszantó gondolat.

Tíz perc után a csoport elhagyta a termet. Végre megtekinthettük a Raffaello-képet, de már nem sokáig maradtunk. Az utolsó termet csak felületesen futottuk át, majd távoztunk. K. a vállamra dőlt a metrón. Fáradtan néztem magunkat a tükröződő ablaküvegen. A fejemben szárazon lüktetett az idegen név: *Piero della Graziani*.

2

Másnap a Chatelet-nél, egy internet-kávézóban kezdtünk. Egy órát töltöttünk ott, teljesen feleslegesen. Nem találtam semmit.

A Louvre-ban, a Richelieu-képtár bejáratánál, ahol a szakmai anyagokat árulják, láttam, hogy egy idegenvezető nő cseverészik a biztonsági őrrrel. Odaléptem hozzá, elnézést kértem, és rákérdeztem az itáliai festőre. A nő tágra nyitotta szemeit, aztán ajakbiggyesztve, mögém küldte a tekintetét.

Látszott, hogy az emlékei közt kutat. Pár másodperc után tagadólag rázta meg a fejét. Megemlítettem neki a tegnapi művészettörténészt a japán csoporttal. Leírtam a külsejét. Biztosan külsős, mondta vállvonogatva.

Köszöntem a kedvességét, nagyot sóhajtottam, majd intettem K.-nak, hogy fejezzük be, amit tegnap elkezdtünk. Titokban reménykedtem, hátha valamelyik eldugott teremben kiállítottak pár *Graziani*-képet, de tudtam, hogy ez az óhajom úgysem valósulhat meg. Ismerem a tárlatot, sokszor láttam már. Nincs hely, sem fizikailag, sem szellemileg új festőknek.

Mikor kifelé mentünk, a kijáratnál, a reggeli idegenvezető nő intett nekünk, hogy várjunk. Meglepve pillantottam K.-ra, aki finoman megrázta a fejét, mutatva, hogy fogalma sincs, mit akarhat.

A nő egy ötvenes, ősz hajú, öltönyös férfit tessékelt előre, aki könnyed léptekkel jött elénk. Tekintete kellemetlenül, szinte vájkálóan hatolt belénk, delejes sugaraitól, bármennyire is szerettünk volna, képtelenek voltunk szabadulni. Biztosan nagyon ostobának tűnhettünk, mert tátott szájjal, mereven bámultunk az arcába. Köszönésképpen úgy hajolt meg, hogy egy pillanatra sem engedett minket tekintetének fogságából.

– Kérdésükre egyszerű a válasz – mondta könnyed hangsúllyal. – Ő egy harmadik vonalbeli festő a XVI. századi itáliai reneszánszból. De miért érdekli ez magukat? – kérdezte bal szemöldökét felhúzva.

– Öö... szóval tegnap... szóval az a művészettörténész nő a japánokkal...

– Hogyan?

– Tudja, mi csak... – hebegtem, s K.-ra néztem, majd vissza a férfira.

Ekkor váratlanul közelebb lépett hozzánk, kezét a vállunkra téve félrevont egy csendesebb sarokba. Képtelenek voltunk ellenállni. Először rám nézett, majd tekintetét K. szemébe mélyesztette.

– Ha tényleg meg akarnak tudni valamit *Graziani* művészetéről, akkor ajánlok önöknek egy késő esti programot.

Elhúlve néztünk rá.

– Nálam éppen ma lesz egy kisebb összejevetel. Pont ilyen érdeklődésűek lesznek ott, mint önök.

Színtelen szája hirtelen felgömbült a két szögleténél.

– Rue de Rivoli 29. Első emelet. Tízre jönjenek.

3

Gian Cristoforo de'Medici bíboros puha léptekkel pontosan a megbeszélt időben, az utcai bejárattal szemközi ajtón suhant be a palota korinthuszi oszlopokkal díszített termébe. Piero della *Graziani* mester tekintete az

ismét összezáró ajtónállókra siklott, majd felállva, meghajolva köszöntötte a papi méltóságot.

A bíboros biccentett, majd finom kézmozdulatot téve hellyel kínálta a művészt. Gian Cristoforo herceg – a bíboros hercegi rangban volt, s jobban szerette használni a világi címet a hivatalosnál, hisz úgy érezte, ez jobban áll az egyéniségéhez – a festőhöz hasonlóan harmincas éveinek közepén járt, szép arca, tudatos tekintete rögtön magára irányította a figyelmet. Fejének tartása, ajkainak összepréselése gőgös öntudatról árulkodott.

– Üdvözöllek, fiam. Sajnos, kellemetlen híreket hozok számodra.

A mester viszontagságoktól egyébként is megtépázott arca még komorabbá vált. Egy Civitavecchia melletti kis halászfaluból származott. Nagy nyomorban élő családja nem tudta taníttatni, ezért nagy megkönnyebbülés volt számukra, mikor a fiú tizenkét évesen elszegődött Sandro Botticelli mester házába szolgálonak. A mester hamarosan észrevette a fiú kezűgyességét, és tanítani kezdte. Rendkívül jó rajzoló volt, de nem tűrte a kötött formákat. Egyéni utakat próbált ki, ami nem tetszett mesterének. Miután elhagyta az iskolát, kisebb megbízásokat teljesített, s a siker rögtön meghozta kísérletező kedvét. Különös lényekkel népesítette be festményeit, s az eredmény inkább sokkolóan, mint lenyűgözően hatott. Itáliában ez a stílus teljesen ismeretlen volt. Több munkát is elbukott ezután. Kegyesztett lett.

– Valóban? – kérdezte a mester.

– Nos, igen. A pápa őexcellenciája rendkívül nagy hangsúlyt fektet az auctoritas ecclesiae-nek (az egyház tekintélyének) megerősítésére. Az Isten házában megjelenő művek spettacoli grandiosijának (nagyszerű látványának) vissza kell vezetnie a tévelygőket a hit aklába. Rajztudásod, színhasználatod virtuozitása ismert előttünk, mégis úgy gondoljuk, hogy ilyen formátumú oltárképek esetében nincs helye a kísérletezésnek. A vázlatként előzetesen készített festményeden ábrázolt furcsa, képzelt lények meglehetősen zavarossá teszik az összképet.

A pap mondatai korbácsként csattantak a mester arcán.

– Megbocsásson, excellenciás uram! Ezek a szellemi lények nem a képzelet szüleményei. Ezek bennünk élnek, s a rosszra hajlamosítanak. Az volna a célo...

– A bírálóbizottság természetesen értette a szándékodat, de ez az eszmei vonal félreértésekre adhat okot.

A herceg felállt, jelezve, hogy a meghallgatásnak vége. Megigazította a ruháját, alig láthatóan biccentett, majd sarkon fordult s az ajtónállók tisztelgése mellett elhagyta a termet. Ruházata hidegen suhogott.

Graziani a rideg elutasítástól kővályogva lépett ki az utcára. A nap sugarai kíméletlenül bombázták homlokát. Kezét a szeme elé tartotta, hogy

megszokja az erős nappali fényt. A Via di Bicci zsongott a járókelőktől. Elindult hazafelé. Az odú, ahol szobát bérelt, a külváros szélén volt. Mielőtt belépett volna a házba, benyitott egy italra a szemközti kocsmába.

Estig ivott. Kilenc körül tántorgott haza, s vackára zuhanva rögtön elaludt. Hajnalban ébredt. Minden csontja fájt. Úgy érezte, képtelen bármire is. Kevés aludttejet evett. A hűvös valamelyest észre térítette. A kis koszos ablakon az eget kémelve látta, hogy hamarosan pirkad. Eszébe jutott a tegnapi visszautasítás, s hogy tegnap majd összes pénzét elitta. Ökölbe szorult a keze. A harag vért pumpált elgyötört izmaiba. Fogta a kocsmából lopott gyertyát, s a három napja szerzett fatábla mellé állítva meggyújtotta. Lehunyta a szemét, mélyet lélegzett. Érezte, hogy átjárja testét a pusztító erő, s mikor a fogai ketrecén átszűrt levegőt kifújta, méregpermettel telt meg a szoba.

Akkor éjjel festette az első, rejtett, gyilkos szimbólumokkal telerajzolt képét.

4

Természetesen ujjam tízkor a csengőn volt. Az idegenvezető nyitott ajtót. Most azonban egészen másképp volt öltözve. Elegáns főúri ruha; a gallér azonban éjfekete. A lakás meglehetősen elhanyagoltnak tűnt, a berendezési tárgyak mégsem nélkülözték a XVI. századi pompát.

A társaság a lehető legérdekesebb alakokból állt. Fél szemű, feketeruhás, fiatal nő, a vállán patkánnyal. Rodrigo Borgia, Savonarola és még sokak gyilkosa; fia, Cesare Borgia, a testvérgyilkos, s rajongója, Machiavelli; Lodovico il Moro, a célszerűség jeges mestere; a nápolyi Alfonso Ferrante, a vérengző fenevad, élő vagy holt ellenségeinek begyűjtője; Caterina de' Medici, a véres Szent Bertalan-éjszaka kitervelője, és még sokan mások. Kifejezetten furcsának találtuk viselkedésüket. Barátságosan beszélgettek, társasjátékoztak. Egyesek a földön ültek és piropacsiztak, mások erejüket fitogtatva birkóztak. Egy irtózatosan kövér, középkorú nő – biztosan valamelyik főúr felesége – igyekezett a vendégek figyelmét az asztalokon felhalmozott finomságokra irányítani. Mindenkihez volt egy kedves szava. Vastagon rúzsoszott szájából ömlött a báj és a kellem.

Mikor K.-val félénken megemlítettük Graziani nevét, moraj futott végig a termen, majd néma csönd lett, és minden szem ránk szegeződött.

– Biztosan fel vannak készülve rá, Messire? – kérdezte a patkány a házigazdát.

Megingattam a fejem. Hogy nem ismertem meg eddig?!

– Hát persze! – hangzott a magabiztos válasz. – Azért vannak itt!

– De csakis egyesével...

– Csakis! ... Csakis! – hallatszott mindenhol.

– Hogy lelkesednek! – nézett körbe az ősz hajú házigazda. – Mintha nem tudnák, hogy ők is sorra kerülnek.

A társaság a feddő szó hallatán pár másodpercre elcsendesedett, aztán a vihorászás, sustorgás folytatódott tovább. A házigazda legyintett rájuk, majd hozzám fordult.

– Tehát? – állt mellém a Messire. – Melyikük megy be a szobába előbb? – kérdezte egy nagy fekete ajtóra mutatva, s közben felváltva pásztázta az arcunkat.

Megéreztem, hogy a szobában lehet valami Grazianival kapcsolatos.

– Én! – kiáltottam.

– Én! – kiáltotta K.

– Egyezzenek már meg! – ingatta fejét a Messire. – Jöjjön előbb maga! – intett felém. – Maga az erősebb idegzetű.

Durván megfogta a karom, és a szoba felé vonszolt. Épp csak hátrafordulni volt időm, így még láthattam K. elképedt arcát.

A szoba négy falán egy-egy kép lógott. Idióta mázolványoknak tűntek. Mosolyogva néztem a Messire-re. Bólintott, és ugyanolyan durván, ahogy behozott, ki is rángatott.

K. következett. Miután becsukódott mögötte az ajtó, kisvártatva velőt-rázó üvöltések kezdtek szaggatni az idegeim. A feketeruhás nőre, majd a vállán lévő patkányra néztem, de ők csak a vállukat vonogatták. Kétségbe-esésemben az ajtó felé rohantam, de két féllábú férfi odalépve hozzám, megragadta a karomat, s a macska, igen *az* a fekete macska, akkora pofont adott, hogy az ajtóig röpültem.

5

Másnap reggel a ház előtti padon ébredtem. Pár perc múlva eszembe jutott az egész tegnapi történet. Félelmemet leküzdve behatoltam a lakásba, de teljesen üres volt. Tanácstalanul álltam a lépcsőn, és éreztem, hogy a pánik jeges marka szorítani kezdi a torkomat.

Hol lehet szegény K.? – kérdeztem az ürességtől, s végigsimítottam izzadt homlokomat. És hogyan keveredhettünk bele ebbe az egészbe? Szívem majd kiszakadt a helyéről. Valamit tennem kell, törte át félelmemet a gondolat. A franchba... A rendőrségre kell mennem, jutott eszembe végre a lehető legjobb megoldás. Hát persze... Sehol egy taxi... Egyáltalán van pénzem? Zsebeim üresek. A szemetek! Még ki is raboltak.

Gyalog indultam el a Rue de Rivoli-n, majd a saroknál jobbra fordultam. Tíz perc rohanás után végre megpillantottam a *Police* feliratot. Felindult-ságomat, elhanyagolt öltözetemet öt percig magyaráztam az ajtónállónak, míg végre beengedett.

A karomat markolva elkísért a belső szobáig, ahol pár szóval jellemezte helyzetemet az ügyeletes tisztnek, aki addig az íróasztal mögül, vizslató tekintetével bizalmatlanul méregetett. Mikor az ajtónálló befejezte, a tiszt az asztal másik oldalán egy székre mutatott. Négyszemközt, figyelmesen végighallgatta történetemet, majd összefont ujjait az asztalra helyezte, s közelebb hajolt hozzám.

– Értem. Szokott ön altatót szedni? Esetleg drogot?

– Nem... Miért? – kérdeztem.

– Oké – mondta hátradőlve. – Utánanéznünk a barátnőjének.

Intett egy kollégájának.

– Addig igyon meg egy kávét – mondta. – Ott, a folyosó végén van egy automata.

Húsz perc várakozás után jelent meg a tiszt. Arcán a bizalmatlanság utálattá merevült. Helyet foglalt velem szemben az íróasztalnál, karjait az ölébe ejtette, s kényelmesen hátradőlt. Tekintete a szemembe dőött.

– Utánanéztünk. A Hotelben, amit említett, nincs bejelentve K. kisasszony.

– Hogyan?

– Azt mondta, hogy bejelentkeztek, nem?

– Hát persze.

A tiszt nagyot sóhajtott. A belépő helyettesre pillantott, majd vissza rám. Az asztalban megkapaszkodva, közelebb húzta magát hozzám.

– Szerintem egy pszichológus sokat segíthetne – suttogta a fejét ingatva.

6

Szinte azonnal hazautaztam. Vagy inkább hazamenekültem. A szállodában még szerencsére maradt annyi pénzem, hogy ezt megtegyem. K.-ról azóta sem tudok semmit, de nem merek szólni senkinek, mert még hülyének néznek. Orvoshoz viszont nem akarok menni, mert tudom, hogy normális vagyok.

Próbáltam megfejteni, hogy miért éppen mi... Képtelen vagyok választ találni. De hogy meg vagyok bélyegezve, azt biztosan érzem. Azóta számomra Graziani bevonult a kanonizált festők táborába. Mindennap rettegve várom, hogy *azok* becsöngetnek hozzám, és művészettörténeti kérdésekről faggatnak. Egészen pontosan a XVI. századi itáliai reneszánszról.

RUSZIN NÉPBALLADA

A SZERETET PRÓBÁJA

*Búg a gerle bánatosan
már kora hajnalban,
könnyes szemmel áll az újonc
a regrutasorban.*

*Kertek fölött szárnyra kelve
egyre búg a gerle,
jaj, de nagy a menetelő
regruták keserve!*

*– Ej, katonák, testvéreim,
sok derék pajtásom,
mondjátok meg az apámnak,
hogy látni kívánom.
Adja el szürke ökreit,
minden gazdagságát,
annak árán megválthatná
fia szabadságát.*

*– Nem bánom én, hogyha nem lesz
soha hazatérted,
ökreimet az udvarról
le nem hajtom érted.*

*Búg a gerle bánatosan
már kora hajnalban,
könnyes szemmel áll az újonc
a regrutasorban.
Kertek fölött szárnyra kelve
egyre búg a gerle,
jaj, de nagy a menetelő
regruták keserve!*

*– Ej, katonák, testvéreim,
sok derék pajtásom,
mondjátok meg az anyámnak,
hogy látni kívánom.*

*Adja el az udvaráról
sok fejős jószágát,
annak árán megválthatná
fia szabadságát.*

*– Nem bánom én, hogyha nem lesz
soha hazatérted,
tebeneim az udvarról
el nem adom érted.*

*Búg a gerle bánatosan
már kora hajnalban,
könnyes szemmel áll az újonc
a regrutasorban.
Kertek fölött szárnyra kelve
egyre búg a gerle,
jaj, de nagy a menetelő
regruták keserve!*

*– Ej, katonák, testvéreim,
sok derék pajtásom,
mondjátok meg a mátkámnak,
hogy látni kívánom.
Tegye pénzzé keze alól
minden ingóságát,
azzal megválthatná
szeretője szabadságát.*

*– Eladom én mindenemet,
marháim sem szánom,
hogy keblemre ölelhessem,
nagyon régen várom.*

Marko Vovcsok hagyatékából
fordította **VÁRI FABIÁN LÁSZLÓ**

A RUSZIN NÉPRAJZ KUTATÁSTÖRTÉNETÉBŐL

A ruszin néprajzi műfajok gyökereiről, társadalomlélektani alapjairól megjelent néprajztörténeti és fejlődéstani tanulmány (*Együtt* 2004/3.) az összefüggések váratlan invenciójával aratott sikert szakmai körökben is.

Az elmúlt évek során gyakran töprengtem azon, hogy a népköltészeti műfajok évszázadok mélyén és évszázadok során működő kohója miért nem lett néprajzi alapkinccsé. A kérdés megválaszolásához át kell tekintenünk mindazt, amit ma ismerünk, és meg kell próbálnunk rekonstruálni, mit ismerhettek elődeink a néprajzi érdeklődés korábbi időszakában.

A ruszin hitvilág első nyomait javarészt a XVI–XVII. századi, eldugott vidéki falvak pópáinál, templomokban található (a XIX–XX. század fordulóján feltérképezett) naiv népi tudatú kéziratok könyvekben lelhetjük fel. A ruszin néprajz egyik „forrásdokumentációját” ezekben a falusi pópák által átdolgozott, alapvetően csak az őket körülvevő szűkebb világ ismeretére alapozó evangéliummagyarázatokban kell keresnünk. A másfél tucatnyi fennmaradt bibliamagyarázat-átdolgozás hamisítatlan, zamatos népnyelven adja elő az aznapi prédikációhoz illő helyi példázatokot. *Bonkáló Sándor* (1880–1959) szerint ezek a szövegek a népmese színvonalán mozognak.¹ Még több folklóranyagot tartalmaznak az ún. *Zbornikok*. Ezek a kor szinte minden ismeretét összefoglaló gyűjteményes munkák, amelyek prédikációk, apokrif szövegek mellett legendákat, széphistóriákat, népmeséket, néprajzi stb. ismereteket tartalmaznak. Ezek a gazdag forrásgyűjtemények voltak az alapjai a ruszin néprajz mitikus, misztikus elemeinek, s erre épült mintegy két évszázad népies irodalma. Tudnunk kell azonban, hogy e népi irathagyaték korántsem egységes. A *nyagovai posztillákat* az utókor a ruszin irodalom első önálló művének tartja, amelynek tartalmáról és stílusáról számos elemzés, tanulmány született. Több ízben foglalkozott e kéziratos művel *Dezső László*, a ruszin nyelv és kultúra kiváló ismerője, vagy éppen *Káprál Mihály* nyíregyházi főiskolai tanár is. A posztillák szabad fordításban tartalmazzák a nyugati és keleti világ számos szövegét, a ruszin tudatvilág példázatértékű darabjait. A feltehetően ruszin pap-szerző ugyanakkor igen határozott nézeteiben: elítélően szól a Dózsa-felkelést megtorló urakról, a papságról, sőt magáról a pápáról; elítéli a reformációt is, bár annak felvilágosult vívmányait maga is hasznosítja. A *nyagovai posztillák* írója korához képest kiemelkedő műveltségű. Nem véletlen, hogy művét 1564-ben román nyelvre fordítva megjelentették.

E népies irodalom végén ott áll a *huklivai krónika*, amely a falu 1660 és 1760 közti eseményeit örökíti meg egy halotti anyakönyv üres oldalain. Ezt is a helyi papok vezették az anyakönyvhöz hasonlóan. A látszólag száraz adatok az értő kutató előtt megnyitják a harmad ezredévvel ezelőtti, élő népi világot, éppúgy, mint Beregszász városának első fennmaradt református anyakönyve.

A számunkra fontos népi mitológiát e két kézirat közötti kereken tíz, egészben vagy töredékesen fellelt kézirat tartalmazza. Ezek szerzői korántsem a

¹Bonkáló Sándor: *A rutének (ruszinok)*. Franklin Társulat, Budapest, 1939.

legműveltebb papok sorából kerültek ki; egyszerű falusi *batykók* voltak, akik az írás-olvasás tudományát az akkor Lengyelországhoz tartozó Galícia kolostoraiban szerezték, vagy szolgálat fejében műveltebb papoktól. A XV–XVII. század ruszin papságának műveltségéről és mentális állapotáról pusztán látvány alapján, szedett-vedett ruházatukból ítélve a korabeli feljegyzések igen negatív képet festettek. *Hodinka Antal* (1864–1946) mélyebb elemzéseiben mindezt szociális közegbe ágyazta: a ruszin papok ugyanis szinte jobbgáysorban éltek, néhol a helyi földesuraktól kaptak némi engedményeket. Egyenjogúsításuk csak az ungvári unióval (1646) kezdődött és Lipót király 1692-es privilégiumlevelével teljesedett ki. Az azt megelőző közel három évszázadban naiv, csupán a szűkebb közösség által lelki és szellemi vezetőként elfogadott jobbgáypapság volt a hiedelemvilág, a beszivárgó ismeretanyag őrizője, amelynek csak töredékét képezik a ránk maradt feljegyzések. A hozzáférés ezekhez a kéziratokhoz ma nehézkes, némelyikük Szentpéterváron található; az Ungváron őrzött iratok sem hozzáférhetők halandó ember számára, pedig ezek elemzésével lehetne teljes a majdani ruszin néprajzos, művelődéstörténész összehasonlító és elemző munkája.

A XVIII. század végére a papság ungvári, nagyszombati és római tanulmányai, a terjedő közműveltség háttérbe szorította ezt a naiv szépségű kultúrát. Megkezdődött a ruszin múlt emlékeinek enciklopedikus feldolgozása, ugyanakkor a babonás hiedelmekkel, fétiszekkel és szellemekkel benépesített népi tudatban tovább élt és folyamatosan fejlődött, átalakult az előző évszázadok rögzült hitvilága.

Ha más tudományok anyagára is támaszkodunk, áttételesen rálelhetünk e tudati állapot lenyomataira. A felvilágosodás korában a munkácsi püspökség vitatott jogi státusából fakadóan igen gazdag a kéziratok másolatok, kivonatok és nyomtatott közlemények száma. Ezek közül a legjelentősebb *Bazilovics (Basiloviits) Joannicus* munkája, amelynek egyben szövegkritikai felülvizsgálatát is nyújtotta *Hodinka Antal*.² A XIX. század első negyedében *Lucskay (Papp) Mihály*, a püspöki iroda könyv- és levéltárnoka szerkesztette egybe nagyrészt forrásközlő és -magyarázó négykötetes összeállítását, amelynek kéziratát az ungvári püspöki könyvtárban őrizték, ahonnan a második világháború után a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárba került. Az Ungvári Állami Egyetem 1960-ban magángyűjtőtől jutott hozzá egy addig kallódó hiteles másolathoz. A mű kiadását Eperjesen kezdte meg a Svidniki (Felsővízköz) Múzeum. Ezek az írások gyakran néprajzi vonatkozásban lényegében a történelmi legendák, folklorizálódott események megőrkítői.

A néprajz, népelet iránti intenzív érdeklődést a romantika kora hozta magával, amelynek amúgy is egyik legkedveltebb műfaja a táj- és népleírás volt. E sajátos műfaj művelőire érdemes komolyabb figyelmet fordítani. Ettől az időtől kezdve a gyűjtők, feldolgozók impozáns névsora már-már lenyűgöző. Gyűjtött és publikált folklór- vagy folklorizálódott anyagot *Benczur János* reformkori ügyvéd, közíró és műfordító,

²Hodinka Antal: *A munkácsi görög katolikus püspökség története*. Budapest, 1910.

Dovhovics Vazul (1783–1849), a reformkor görög katolikus értelmiségének egyik legjelentősebb alakja, *Duliskovics János* (1815–1883) és *Duliskovics Mihály* (1813–1873), *Mészáros Károly* (1821–1890), *Zombory Gusztáv* országgyűlési hivatalnok, mai kifejezéssel „profi tájleíró”, *P. Szathmáry Károly* (1831–1891) bölcsészdoktor, *Lehoczky Tivadar* megyemónográfus, *Fincický Mihály* (1842–1916) ungvári ügyvéd, majd hosszú ideig a város polgármestere, *Zlocky Teodor* (1846–1926) görög katolikus lelkész, költő és néprajzgyűjtő, a Magyar Néprajzi Társaság tagja, *Zsatkovics György Kálmán* (1855–1920) ruszin helytörténész, *Sztripszky Hiador* (1875–1946), a ruszin írásbeliség egyik legsokoldalúbb képviselője, *Bilak Szipor* (a Károlyi-kormány idején Ruszka Krajna iskolaügyi biztosa), valamint *Hodinka Antal*, a ruszin történelem, nyelvészet és néprajz mindmáig legkiemelkedőbb alakja.

A kárpátaljai történetírás egyik legfelkészültebb képviselője érdekes módon egy szentpétervári egyetemi tanár, *Alekszej Petrov* (1859–1932) volt. Egész életét a ruszin etnikum történelmének szentelte, egyúttal természetesen a néprajz kérdéseivel is foglalkozott. A sorban fontos helyett foglal el *Vrábely Mihály* (1866–1923) etnográfus, *Volodimir Hnatyuk* (1871–1926) galíciai néprajzkutató és nem utolsósorban *Nemes Mihály*, aki egyszerre volt a ruszin folklór gyűjtője és tolmácsolója, és munkásságában legközelebb jutott a ruszin néprajz mitikus elemeihez. Meg kell említenünk a galíciai *Jakov Holovackijt* (1814–1888), aki *Narodnije pesznyi Galickoj i Ugorszkaj ruszi* című négykötetes, 1878-ban Moszkvában megjelent kiadványában saját gyűjtésén kívül 12 kárpátukrán gyűjtő 15 gyűjteményt is felhasználta. Jelentős a bécsi orosz konzul, *De Vollan Grigorij* (1847–1916) néprajzi gyűjtőmunkája is, aki saját és mások gyűjtésének felhasználásával jelentette meg az *Ugorusszkija narodnija* (így!) *pesznyi* című kötetét 1885-ben. Fontos néprajzi anyagokat tett közzé *Szémán István* ungvári tanítóképző-intézeti, majd eperjesi főgimnáziumi tanár. Érdekességként megemlíthetjük, hogy *Krúdy Gyulát* (1878–1933) is foglalkoztatta a ruszin néphit. A *Havasi Kürt* (Ruszka Krajna kiskatéja) egészében írói szociográfiaként értékelhető, a leírás egy része azonban egyértelműen néprajzi.

A két világháború közötti időszak néprajzi munkája már túlhaladt azon a rácsodálkozáson, amellyel korábban a ruszin népköltészet alkotásait fogadták. Azt is mondhatnánk, hogy a felgyorsult politikai fordulatok és nemzeti-nemzetközi viták háttérbe szorították a néprajzi érdeklődést. Ugyanakkor az áthúzódó életművek produktumai lényeges részét képezik Ruszinszko kulturális önszerveződésének. Ebben az időszakban is aktívan dolgozott a századelő néhány kiemelkedő kutatója, köztük Sztripszky Hiador, Alekszej Petrov és *Hrabár Sándor*. Ami a népi közösség kollektív tudatát, az azt elemző monografikus munkákat illeti, meg kell jegyeznünk, hogy Hodinka Antal néhány publikációja is átnyúlik erre az időszakra, de meghatározó érvennyel ekkoriban már tanítványa, Bonkáló Sándor a ruszin kérdéskör legismertebb kutatója, aki a néprajzi világképet is a társadalom fejlődésének tükrében értékeli. Munkássága átvél a visszacsatolás időszakába is. Méltó társa *Konratovics Irén* (*Iréneusz*) (1878–1957), a

ruszin azonosságtudat kevés számú híveinek egyike a két világháború közti időszakban. A Kárpátalja történetét összefoglaló kismonográfiája három kiadásban is napvilágot látott.³ Szűkebb témánk szempontjából a *huklivai krónika* foglalkoztatta.⁴ Mivel a visszacsatolás időszakában a Kárpátaljai Tudományos Társaság aktív tagja volt, joggal tartott a szovjet megszállóktól. Elhurcolt, kivégzett társai példáján okulva nem vállalta a mártíromságot, aposztata lett és élete utolsó éveiben a pravoszláv egyház szolgálatába állt.

A két világháború közti időszak jellemző tendenciája, hogy az addig főleg csak egyházi téren tevékenykedő görög katolikus lelkészek az új feladatokkal szembesülve a közélettel és az érveiket alátámasztó szaktudományos munkával is intenzívebben foglalkoztak. *Hadzsega Bazil* (*Vaszilij*, néhol *Miklós*, 1864–1938) életének első szakasza a kiegyezés időszakát íveli át. Hazai és külföldi tanulmányai után a püspöki irodába kerül, titkár és egyben teológiai tanár, majd Ungvár plébánosa. A világháborút követő viharos korban toleranciájával tűnt ki. A helytörténet szempontjából fontos az általa szerkesztett *Naukovij zbirnik* (*Tudományos gyűjtemény*), valamint az a monografikus tanulmányosorozat, amit 1922 és 1937 között tett közzé.

Jelentős szerepet töltöttek be a két világháború közötti kulturális életben a Szovjetunióból menekült ukrán és orosz emigránsok. Közülük a leghírhedtebb *Ivan Panykevics* (1887–1958), aki Podkarpatszka Rusz iskolaügyi referenseként a nagyukrán nyelv erőszakos terjesztésével vívta ki a helyi lakosság haragját, számunkra azonban fontosabb, hogy kiváló folklorista is volt. A *Podkarpatszka Rusz* című lapban 1924 és 1936 között tucatnyi néprajzi írást tett közzé a drótosokról, a vízimalmokról, a hegyvidéki szánfajtákról, az évkör szokásairól stb. Publikált az *Ucsitel* című pedagógiai lapban, valamint a leMBERGI Hnatyuk-émlékkönyvben (*Velikodnyi igri i pisznyi Zakarpattya*. Lvov, 1929.). A dialektológia és a néprajz az a két terület, ahol Kárpátalja kultúrája számára Panykevics maradandót alkotott. Ezen a két területen hiteles gyűjtés esetén ugyanis nem nyílt mód a nagyukrán ideológia érvényesítésére.

Különös életpálya tette Kárpátalja kutatójává *Jevgenyij Julianovics Perfeckij* (1888–1947). Az ukrán–lengyel etnikai határvidéken született, Szentpéterváron és Bécsben tanult. Korai, kezdetben egy-egy kérdéskörrel a meglévő irodalom alapján csak áttekintést nyújtó írásai az első világháború éveiben jelentek meg. 1919-ben a kijevei egyetem docense lett, s 1921-ben, amikor a szovjethatalom megszüntette az intézményt, Csehszlovákiába emigrált. A pozsonyi egyetemen többek közt Podkarpatszka Rusz történelmét tanította. Tovább folytatta Kárpátalja történetének kutatását a legrégibb időktől a XVIII. századig. *Přehled djin Podkarpatské Rusi* című tanulmánya a *Podkarpatska Rus* című prágai monográfiában látott napvilágot 1923-ban. Foglalkozott az egyházi unió történetével és a tájegység középkori gazdaságtörténetével. Számos írása jelent meg ungvári lapokban és folyóiratokban. Az ő munkásságát is megalapozó műként tarthatjuk számon a folklórvonatkozások viszonylatában.

³Istoriija Podkarpatszkoi Ruszi. Proszveta, Ungvár, 1924, 1925, 1930.

⁴Görög Katolikus Szemle, Ungvár, 1910.

Fenczik István (Sztefan) (1892–1945), a Kárpátalja ruszin művelődésében komoly szerepet játszó családból származó tehetséges fiatalember Budapesten, Bécsben és Párizsban végzett teológiai, bölcsészeti és jogi tanulmányokat. 1918-ban Bécsben és Budapesten a zeneakadémián szerzett oklevelet. Mintegy másfél tucat könyv formában megjelent művéből témánk szempontjából a legfontosabb: *Pisznyi podkarpatszkih ruszinov (A kárpátaljai ruszinok dalai)*, amelynek első része 1921-ben, második része 1923-ban jelent meg Prágában. Fenczik Istvánt a szovjet hatóságok 1945 márciusában halálra ítélték és kivégezték.

Hadzssega Gyula (Julij, álnéven: Ivan Ruszak, 1879–1947) esztergomi és budapesti teológiai tanulmányai után elsősorban egyházi területen tevékenykedett az államfordulatig. *Gdi nasi literaturni pamjatniki (Hol vannak irodalmi emlékeink, Uzsgorod, 1935)* című könyve érdeklődési körében visszanyúl a kéziratos irodalomig, így a rendkívül színes mitikus anyagig is. 1945–47 között ismét teológiai tanár Ungváron, ekkor koncepciós perben a szovjet hatóságok kényszermunkára ítélték. Útban a GULAG felé, Lembergben ismeretlen körülmények közt vesztette életét.

Csupán származása szerint említhető az orosz irányzat képviselői közt Pjotr Grigorjevics Bogatirjev (1893–1971). A neves nyelvész egykori vöröskatona volta elfogadottá tette a szovjet hatóságok szemében. A szaratovi egyetem tanára volt, amikor a prágai szovjet misszióhoz nevezték ki fordítónak. Két évtizedig tartózkodott Csehszlovákiában, részt vett a világhírű prágai nyelvészeti iskola megalapításában. Az itt kialakított strukturalista megközelítési módszereket alkalmazta az etnográfiában is. 1923-tól rendszeres gyűjtőutakat szervezett Kárpátaljára. Ez a néprajzi anyag jelenleg Moszkvában található az Irodalom és Művészet Állami Levéltárában, illetve részben az Állami Irodalmi Múzeumban. Gyűjtési eredményeiről rendszeresen beszámolt a *Česky lid* hasábjain (1924–1925). A későbbiekben tanulmányai prágai, pozsonyi és párizsi lapokban láttak napvilágot. Néprajzi gyűjtéseinek fő témái: az évkör ünnepei, népi gyógyászat, babonák, a családi élet fordulói. 1924-ben a szláv etnográfusok első prágai kongresszusán tartott beszámolójában új, szinkronikus tanulmányozási módszert hirdetett meg. 1929-ben jelent meg Párizsban *Actes magiques rites et croyances en Russie Subcarpathique* (oroszul: *Magicszeszkije gveysztvija, obrjadi i verovanja Zakarpatyja*, magyarul: *Kárpátalja mágikus eljárásai, rítusai és hiedelmei*) című könyve.⁵

A fiatalabb régészek, néprajzkutatók közül ki kell emelnünk a filozófiával is foglalkozó Fegyir Potusnyakot (1910–1960). Tanulmányait a beregszászi gimnáziumban kezdte, majd a prágai Károly Egyetemen folytatta. A fél tucat nyelvet ismerő, rendkívül felkészült fiatal tudós kezdetben az ukranofilekhez tartozott, 1939-ben el is menekült Prágába, de látva, hogy a megtorlások elmaradnak, hazatért és a Kárpátaljai Tudományos Társaság egyik legaktívabb munkatársa lett. A *Zorja–Hajnalban* publikálta *Tűz a ruszin néphitben* (1941, 1-2.), *A ruszin népviselet* (1943, 1-4.) és a *Voda, zemlja i vozduh v narodnom virovanji (A víz, a föld és a levegő a népi hitvilágban, 1942, 3-4.)* című munkáit. A társaság *Literaturna Negvilja* című hetilapjában tette közzé *Korotkij narisz*

⁵ In: Voproszi teoriii narodnovo iszkussztva, Moszkva, 1971.

filozofiai Podkarpattyja (A kárpátaljai filozófia rövid leírása) című tanulmányát (1943, folytatásokban). A *Kárpáti Vasárnapban* és annak irodalmi-tudományos mellékletében közel negyven népköltészeti forrásközlése jelent meg. A ruszin hegyvidéken együtt kutatott *Gunda Bélával* és *Sáfáry Györggyel*. Az említett művek címei önmagukban is jól érzékeltetik mitikus érdeklődését. Még a ruszin népviseletről szóló, alapvetően leíró munkájában is rátalálunk mágikus, fetisista hiedelmek nyomaira (*A ruszin népviselet, Zorja–Hajnal*, 1943., 1-4. sz.). A háború utolsó hónapjaiban bevonult és fogságba esett. 1945-ben már egy más országba tért haza, ahol tevékenységi körét eléggé szűkre szabták és folkloristikával lényegében nem foglalkozhatott.

Zádor Dezső (1912–1985), a kiváló zenész és karmester a ruszin népköltészet kolomejkáiról tett közzé egy tanulmányt a *Zorja–Hajnalban*. Ez az írása a társaság irodalmi és tudományos kiadványainak egyikeként önálló kötetben is megjelent. P. Miloszlavszkijjal és J. Kosztyoval együtt kiadta a *Narodnije pesznyi podkarpatszkij ruszinov* című gyűjteményt (1944). Zádor tehetségét, tudását a szovjethatalom is hasznosította saját elképzeléseinek alátámasztására.

P. Miloszlavszkij (1896–1954) Zádor Dezsővel együtt a zenei élet szervezésével foglalkozott és népköltészeti tanulmányokat tett közzé. A *Zorja–Hajnalban* jelent meg *Vojna v ruszkoj narodnoj pesznyi (A háború [témája] a ruszin népdalokban*, 1943, 1–4. sz.). A második világháborút követően a Kárpátontúli Állami Népi Énekkar vezetője volt.

Nem tisztán néprajzi témájú, de mindenképpen a ruszin–magyar együttélés és az összehasonlító folklorikustások példája *Ortutay Gyula Rákóczi két népe* (MEFHOSZ, Budapest, é. n.) című könyve. Ortutay érdeklődését a tájegység iránt ruszin származású mesemondója, *Fedics Mihály* motiválta, s e könyvön kívül is több cikket, tanulmányt tett közzé szakmai lapokban és monográfiákban (l.: *Ungvár és Ung vármegye*), valamint részt vett az 1941-ben megalakult Kárpátaljai Tudományos Társaság irodalmi-tudományos szakosztályának munkájában

1944 októbere után a ruszin nyelvet rendeletileg betiltották, a ruszin fogalom közel fél évszázadig nem létezett. Érthető, hogy ilyen körülmények közt a helytörténeti munka fél szünetelt, vagy csak áttételesen, nagyukrán „álruhában” jelentkezhetett. A Kárpátaljai Tudományos Társaság egyik legaktívabb tagja, *Lelekács Mikolaj (Miklós)* kimondottan Galilei szerepére kényszerült: vissza kellett vonnia minden addigi „autonomista” elképzelését és az Ungvári Állami Egyetem tanáráként megíraták vele azokat az „alapvető” tanulmányokat, amelyek a nagyukrán jelenlét több mint ezeréves folyamatosságát támasztották alá.

Ilyen körülmények közt elismerés illeti *Petro Lintur* (1909–1969) nagyszabású néprajzi gyűjtőmunkáját. Fontosabb művei: *Narodni baladi Zakarpattyja (Kárpátaljai népballadái*, 1966); *Kazki od novo szela (Egy falu meséi*, 1979); *Zacsarovani kazkoju (A mese bűvöletében*, 1984). Fontos elméleti munkája a *Narodnije balladi Zakarpattyja i ih szlavianzkije szvjazi (Kárpátaljai népballadái és szláv kötődéseik*, 1963). Elemző, feldolgozó munkájában találkozott a mitikus elemekkel, felismerte az animista világkép jelenlétét, de a történeti folklor mélyebb rétegeibe nem ereszkedett le.

Mélyebb elemzést igényelne *Vlagyimir Gosovszkij* (1922–1996) népzenekutató munkássága, aki nagyszabású monográfiáját (*Ukrajinszkije pesznyi Zakarpattyja*, 1968)

csak Moszkvában tudta megjelentetni. Ez a könyv a legkorszerűbb megközelítési módszerekkel dolgozza fel a különböző népdaltípusokat, különös tekintettel a zenei motívumok nemzetközi kapcsolatrendszerére. Különös értéke a monográfiának a népzenei dialektusok területi behatárolása és azoknak megjelenítése térképen. Gyűjtött anyagának igazi megismerésére csak egy interdiszciplináris kutatás adna lehetőséget, ennek azonban sem személyi, sem anyagi feltételei jelenleg nem adóttak.

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy különösen a néprajz területén komoly teljesítményt nyújtottak azok, akiket szakmai feladat kötött Kárpátaljához. Közülük elsőként kell említenünk *I. Szimonyenko* nevét, aki tucatnyi fontos publikációval járult hozzá a tájegység néprajzi megismeréséhez. Fontos szerepet vállalt a kárpátaljai történeti-néprajzi régiók behatárolásában, a hegyvidéki juhászat szakszerű leírásában, a kézművesség és a rítusok tanulmányozásában.

Vaszil Lazarevics Mikitasz (1924–1999) az Ukrán Tudományos Akadémia munkatársaként járt többször is Kárpátalján, majd az itteni egyetem tanára lett. Tanulmányoz(hat)ta az Ungvári Állami Egyetem Könyvtárának az egykori görög katolikus püspöki könyvtárból származó ősnymtatványait és kéziratait, valamint a Kárpátaljai Honismereti Múzeum ritkaságait. Az előbbiről kétkötetes jegyzéket készített (*Davnyi rukopiszi i sztarodruki. Opisz i katalog, I.-II.* Uzsgorod–Lvov, 1961–1964). A múzeumi anyagról is készített összefoglalót (*Davnyi knihi Zakarpatszkohe Derzsavnoho Krajeznavcsoho Muzeju.* Lviv, 1964). Foglalkozott a kárpátaljai folklórkutatás történetével (*Z isztoriji folklorisztiki na Zakapattyi u XIX szt. Narodna tvorcsiszy ta etnografija,* 1984. V. sz., 29–35. o.).

Az utóbbi két évtizedben a magyar gyűjtő- és feldolgozó munka újraindulásával, elsősorban a XIX. század első felében még ingadozó nyelvi állapotú ugcasai görög katolikus falvakban a felkészült kutatók (*Kovács Katalin, Pilipkó Erzsébet, Kész Margit*) gyakran találkoznak olyan hiedelmekkel, amelyeknek a ruszin hitvilágból való eredeztetése legalábbis indokolt. Immár magyar anyagból, Lintur gyűjtésének *Vári Fábián László* által készített fordításaiából is jól érzékelhető az eredeti mitikus világkép néprajzi műfajokká alakulása, fejlődése. A hét évig erdőn bolyongó lány alakja egy mitikus mondából származhat. Párhuzamaként felemlíthetjük az ukrán *divicát* (hogy helytörténeti érdekessége legyen, ebből konstruálták Szováék a *Gyivicsnoje* falunevet!). A beszélő növények és állatok egy animista, antropomorf világkép kései jelenlétére utalnak s beépülnek a mesék és balladák alaprétégébe. Mindezek ellenére kezdeti kérdésünkre – miért nem tárták fel és hasznosították ezt a különösen gazdag anyagot – a gátló tényezők felsorolásán túl nem vagyunk képesek válaszolni. Elmondhatjuk azonban hogy a történelem roncsoló, romboló munkájának ellenére még mindig gazdag az az archív, illetve szinkron anyag, amelyből rekonstruálható a ruszin hitvilág katedrális. A ma identitásáért küzdő testvérnép ebben találhat támaszt, szellemi fogódzót kollektív tudatának újraépítéséhez.

S. BENEDEK ANDRÁS

KISEBBSÉGISÉG ÉS MODERNSÉG*

Brasnyó Istvánig. Az összetéveszthetetlenül kelet- és közép-európai groteszk, abszurd dráma mértékadó, sőt kiemelkedő darabjai Páskándi Gézánál, Sütő Andrásnál, Kányádi Sándornál, Tolnai Ottónál, Lászlóffy Csabánál, Szöcs Gézánál, a historizáló-klasszicizáló parabolikus esszédráma és -próza, a jelentéssokszorozó bölcséleti tragédia mesterművei Sütőtől Székely Jánosig, Kocsis Istvánig. A neoavantgárd, a protest-hangvétel, a beat-költészeti intonáció megnyilatkozásai például Szilágyi Domokosnál, a tovább gyűrűző avantgárdizmus jellegadó szövegalakítási stratégiái Cselényi Lászlónál, Tözsér Árpádnál, Tóth Lászlónál, a posztmodern nyelv- és szubjektumfelfogásból eredő szövegjáték előzményei és kiteljesedései Lászlóffy Aladártól Szöcs Gézáig és Kovács András Ferencig, Domonkos Istvántól Sziveri Jánosig; Erdélyben a Forrás harmadik nemzedékéig és tovább, s persze erőteljesen a hetvenes-nyolcvanas években fellépő vajdasági és felvidéki generációkban is tehát.

Csak a modernség immanens alakulástörténeti szempontjai felől nézve sem hanyagolhatók el vagy hagyhatók figyelmen kívül a kisebbségi magyar irodalmaknak ezek a jelzésszerűen felemlegetett teljesítményei.

De tévedés azt hinni, hogy világirodalmi összefüggésekben csupán az ilyen alapvetően meghatározó modern művészeti folyamatokhoz való illeszkedés lehet releváns. A Nyugatot, a világot nemritkán a szignifikáns másfésülés, az eltérés, a sehol máshol fel nem lelhető specifikum és kulturális színezet is érdekli. A többféle markáns újabb irodalomelméleti irányzat körében – amelyek közül nálunk inkább csak a posztkoloniális kritikai diskurzus vált ismertté és befolyásossá – nem idegen a tematikai, etikai, történelmi-historicista, identitásfilozófiai, kollektív önismereti aspektusok érvényesítése sem az irodalmi interpretációban és értékelésben. (Vincent B. Leitch, a posztstrukturális kulturális tudományok egyik vezető kortárs amerikai elméletirója szerint: „Az esztétika nincs elvága az etikától vagy a politikától. Ekképpen az irodalomtudomány feladata nem egyszerűen az olyan esztétikai vizsgálódás, amely az értékelést és a kifinomultságot célozza meg, hanem az olyan kulturális elemzés, amelyet a társadalmi megértés és az emberi emancipáció érdekel” /„Aesthetics is not severed from ethics or politics. Thus, the task of literary study is not simply aesthetic scrutiny in the pursuit of appreciation and refinement but cultural analysis in the interest of social understanding and human emancipation”). Ebből a nézőszögből

*Elhangzott a Magyar Írószövetség és a Magyar Művészeti Akadémia *Irodalom a történelemben – irodalomtörténet* című konferenciáján.

„Hol keresse méltóságát egy (...) kisebbségi sors? A kevesebb joga az élethez az, hogy különb” – szögezte le Németh László a kisebbségi kérdésben. „Az erdélyi magyar szellem arra van hivatva, hogy kicsiny lehetőségek között, nagy erőfeszítéssel egyetemesen emberi szellemmé legyen. Erdély legkiválóbb fiai mindig érezték, hogy olyan magaslatokra kell emelkedniök és emelniök népüket, honnan ők is megláthassák a nyugati kultúra palotáinak és bástyáinak ormait, de őket is megláthassák onnan azok, akik az emberi szellem haladásának határvonalát figyelik”; s „az lenne a kívánatos, ha erdélyi magyar szellemről csak azért lehetne és kellene külön beszélni az egyetemes magyar szellemiségen belül, hogy ezzel a névvel az egészséges, életrevaló és modern magyar szellem mintaképét jelölhessék meg” – hirdette Makkai Sándor is. Vagyis az ideált, amely a sajátos kisebbségiséget közvetlenül kapcsolja össze a modern európaisággal és az emberi szellem egyetemességével, az alapjaiban, lényegében egységes és oszthatatlan nemzeti kultúra feltétlen lét- és értékközegeiben. S ez az eszmény nemcsak vezette, hanem kezdettől máig igen gyakran annak megvalósítására is képesítette a kisebbségi magyar irodalmak legjobbbbjait.

A klasszikus modernség és az avantgárd modernizmus különös változataiban, expresszionista és szürrealista vonások érvényesítésével olyan szemlélet- és stílusirányok jelentek meg például a húszas évek elejétől Erdélyben, amelyek egyszersmind új folklorizáló és mitologizáló tendenciák bevezetésével vagy megelőlegezésével világirodalmi kontextusban is számottevő eredményekre jutottak. Azok a modern pikareszk, mesei-mitikus, lírai, balladai elbeszélőformák, amelyek Kós Károly, Karácsony Benő, Nyirő József, Tamási Áron művészetében bontakoztak ki, sok vonatkozásban a nagy huszadik századi mágikus realista áramlat bizonyos korai változatainak is tekinthetők. Tamási szimbolikus népi színjátékai az archaizáló rituális mítoszdráma yeatsi, lorcai alakzataival rokoníthatók. Dsida keresztény mitológikus új klasszicizmusa egyben egy újfajta európai szakrális-spirituális költészet különleges kezdeményezése. Az új tárgyiasság objektivista és példázatteremtő vonulatában pedig külön hely illeti meg akár Kuncz Aladár dokumentatív naplóregényét, akár az erdélyi (és a felvidéki, délvidéki) szociográfia (és népi realizmus) egyéni alkotó műfajtypusait.

És aztán szinte vég nélkül sorolhatók a mágikus realizmus vagy az ahhoz köthető írásmód fő hullámával együtt értelmezhető fejlemények az utóbbi évtizedekben, gyakran a naturalisztikus vagy éppen a misztikus epikai abszurd káfkai, orwelli módozataihoz kapcsolhatóan – Bodor Ádámától Gion Nándorig, Bálint Tibortól, Szilágyi Istvántól Pusztai Jánosig, Sigmond Istvánig, vagy Vári Attilától, Csiki Lászlótól Bogdán Lászlóig, Mózes Attiláig, Grendel Lajosig,

méltó jelentőségre tehetnek szert azok a művek és életművek is, amelyek referenciális értéktartományában és akár egyfajta újtradicionalista művészi megalkotottságában elsődleges közösségi és nemzeti sorsproblematikák, személyes és térségi egzisztenciális krízis-kérdések kerülnek nyomatókosan a színre. A névsor az erdélyi Sütőtől, Kányáditól, Beke Györgytől, Szabó Gyulától Farkas Árpádig, Király Lászlóig, a felvidéki Dobos Lászlótól, Duba Gyulától Gál Sándorig, a kárpátaljai Vári Fábián Lászlótól Nagy Zoltán Mihályig, a délvidéki Dudás Károlytól Tari Istvánig természetesen bősséggel árasztatható.

Ha pedig mindez – vagyis sorsvonatkozás és művészi modernség – együtt és egyszerre, s kisebbségi sorban és helyzetben pedig kiváltképpen megteremtődő egyeztetési, szintetizáló esélyek, szellemi, erkölcsi és esztétikai kondíciók szerint tud szervesülni, akkor az a magyar irodalomnak a világkultúra szempontjából is különleges és becses sajátossága, jellegzetessége lesz. Csak nálunk vált egyfajta babonává például az a feltételezés, hogy a posztmodern nyelvjáték referenciátartománya eleve ki kell hogy szorítsa a közösségi létélmények és sorstapasztalatok jelentésmezőit. Vannak művek, amelyekben a szövegvirtuozitás varázslai és katarzislai történelmi és lélektani mélységtávlatokat bolygatnak fel, s a szövegvilág halmozódó jelrétegei éppen nem leszűkülve kizárják, hanem kibővülve átfogják az emberi sorsértelmezés ismert és ismeretlen lehetőségeit. Vagy miképpen másként lehetne felfogni az olyan ironikus-fölényesen leleplező gegparádét, amely mondjuk Szöcs Gézának csak néhány sorából is sziporkázik: „Libát vettem Libanonban / haj, haj, haj. / El is lopták Trianonban / baj, baj, baj. / Non, non, non. / Liba / non / non / non.”

Összegezve tehát: akár a modernség, akár a nemzeti paradigma, akár pedig a kettő sajátos vegyülékére érzéketlenül aligha lehet érvényes irodalomtörténetet, irodalomtörténeteket írni. Ha az irodalmi folyamatok szukcesszív és lineáris elbeszélhetősége problematikusá vált is, a teljes szinképében és teljes körű értékrendjében, illetve „sajátosságainak méltóságában” létesülő magyar irodalmiság felfogásának, megértésének és megbecsülésének az igényjogosultsága sohasem válhat kétségesé. Egyetérthetünk Makkai Sándorral is: nem Európáért, „az ő kedvéért, hanem önmagunkért kell európai nemzetnek lennünk. Ez, éppen ebből kifolyólag, valami egészen mást jelent, mint Európa utánzójának, szolgájának, vagy éppen majmolójának lenni. Nincs szükségünk Európa bűneire, igazságtalanságaira, szeszélyeire, képmutatására, felfuvalkodottságára. Saját magyar jellemünk és szellemiségünk kifejtésére van szükségünk az európai kultúra valódi és örök értékeinek érvényesítése által. A mi európai feladatunk: embernek lenni – magyarul.”

BERTHA ZOLTÁN

ÁTKOZOTT SZEREPBEN

„...ha a tradíció, a költői hagyományozás egyetlen formája abban állna, hogy a közvetlen előttünk élő generáció útján járunk tovább, vakon és gyáván imitálva megoldásaikat: ez esetben a 'hagyományt' be kellene tiltani.”

T. S. Eliot

Becske József Lajos három verskötettel van jelen a kárpátaljai magyar irodalomban. Három könyvvel, annak ellenére, hogy a nemrég megjelent *Új vetés* című antológia szerkesztői által fiatal tollforgatóként határozott meg, és annak ellenére is, hogy a jelző ez esetben nem az emberi életkorral jellemezhető nemzedékiség fogalmát takarja. Egy művész, egy író születése, kamasz- és felnőttkora ugyanis ritkán esik egybe a hasonló nevű biológiai stációkkal. A marxista költészetbölcselet itt a politikai gazdaságtan szókészletéből kölcsönzött fogalommal az egyenlőtlen fejlődés elvét említi, s már csak a „termelőerők” fejlettségének állapotát kellene tisztázni. Ebben adott a százötvenezer fős kárpátaljai magyarság sok évtizedes kiszolgáltatottsága; sokáig (részben ma is) bicegő irodalma a líra nyomasztó túlsúlyával; az egykori Forrás, az autentikus értékközlés vállalásának nem vitatható sikere; végül a jelenlegi feltételrendszer, a schengeni vasfüggönyön-túltság, létükben veszélyeztetett magyar iskolákkal, és a tágabb közeg posztmodern relativizmusa. A Kárpátalján művelt magyar irodalom tehát soha nem volt „csak irodalom”. Bár direkt módon az autonóm művészet nem bírhat olyan társadalomra ható jelentőséggel, amellyel a letűnt rendszer esztétikai ideológiája felruházta, de lényegi „feladata” a *condition humaine*, az emberi állapot teljes feltérképezése. És ebben akarva-akaratlanul, látenszen vagy explicite, valami mellett vagy ellen állást foglal.

Ezzel próbálkozik kötetekben Becske József Lajos is, akinek költészetéről korábbi publikációinak tükrében kevés hozzáértéssel is megállapítható, hogy a fejlődés folyamatában leledzik, és nemcsak mindenkre érvényes értelemben, hanem elsősorban lineárisan, az értékképződés függőlegesén. Azon a félegyenesen, melynek talppontja az önkifejezés szűk szándékával művelt közhely- és kliséologató, gyakran a ritmikai érzék teljes hiányával társuló dilettantizmus, de amelynek felső régiója a tulajdonképpeni költészet. Ki-ki tehetsége szerint foglal helyet és mozog ebben a virtuális koordináta-rendszerben, melynek x tengelye itt az idő. És bizonyosságul arra, hogy „a líra logika, de nem tudomány”, ez a geometriai hasonlat abban sántít leginkább, hogy sem az alkotói életművek, sem az egyes produktumok megítélt helye nem teljesen állandó. Hogy Becske József Lajos „elég magasan” is jegyezte már nevét ebben a mátrixban, azt jelzi, hogy jelenlétére a neves kritikus, Alföldy Jenő is figyelt.

Első kötete, az *Indián szívek a kövön* egyetlen költőnek mutatta. Erre nem a hevenyészett szerkesztés utalt elsősorban, hanem a versanyag minőségbeli heterogenitása: igen figyelemreméltó művek fértek meg gyenge utánérzésekkel,

szerzőnkél, és gyakran megfeythetetlen, mit akar mondani általa. Ebben a műben viszonylag szerencsések vagyunk. Bár: ha az űr elmét borzolhat, a csend foszlányai is téphetik az ember lélek-hajóját. Legitimálhatja használatát a szép ritmusú mondat is, a spondeusok közé ékelt daktilus dallamával. S a záró versszak jól megoldott kadenciája: – *Kései, sajgó vallomások / fehér démona, ments meg engem, / s ha várnak még rám állomások, / sok régit engedj elfelednem.*

Az *Emlék* című versben újra a csend: *Nem sejtette még, hogy minden / pusztá csend, és csal a szó.* Talán a hangvezető közeg hiánya vetül itt a társadalomra, s determinálja kommunikációképtelenné az egzisztencialista értelemben világba vetett embert, az „anyag” ugyanis a térfogateloszlást tekintve jobbra csak a szubatomi részecskék közötti, azok méreteihez képest óriási interkorpuszkuláris vákuum, bár minden ponton erőterekkel áthatott. Becske József Lajos csöndje tehát – ha nem misztikusan elvont hangulat teremtésére, de tulajdonképpen töltelék-kifejezésként használja – a Tóth Árpád-i *Lélektől lélekig* távolságaival rokon. Ebben a nehéz, súlyos és sötét fogalmakkal zsúfolt versvilágban csak ez indokolhatja gyakori jelenlétét. Ennek igazolásaképp említhető a *Fáklyák* zárata: *...a szellem kihül, a világ tágul. / — Így lehetünk egymás oltalmául / mindörökké világoló fáklyák.* De ugyanúgy a Szárszói Halott is jelen van: „Fáj a szívem, a szó kihül. / De hát kinek is szólnék –”

A Mester kapcsán pedig a szeretetehség, s abban az önfelmutatás vágya is megjelenik: *Szeretni, hogy / meg ne mutátnám / magam / – én boldogtalan —, / nem tudok. S akinek / fülebe súgnám / titkom, / elhagyna örökre. / Hát szavam emelem / égi tág körökbe. (Szavam emelem)* Szép ez a vers, csak tele áthallásokkal, amelyekhez úgy hozzászoklik az olvasó, hogy szinte keresi: *Meg kell találnom / belső hazámat.* („Íme, hát megeltem hazámat”); *megalkotja önvilágát* („Külön világot alkotok magam.”) Ugyanakkor olyan érzékletesen szép képek emelik, mint: *Belép az ősz az ablakon* – hibátlan jambikus sor. Az időmértékes verselés nem követel kötött szótagszámot, egyenetlen hosszúságú sorok esetén is érezhető a ritmus, s ha a monometria zátonyát sikerül elkerülnie, a kellő tehetséggel és hallással megáldott poeta natus verstani tanulmányok nélkül is tudja, mit kell tennie. Mint ahogy szerzőnk sokszor tudja is, de sokszor nem. A ciklus címadó költeménye páros rímű, kétsoronként tagolt vers. Ütemhangsúlyos akarna lenni, jól indul, aztán prozódiaílag szétesik. Különösen az ötödik versszak sorpáránál feltűnő az ütem szétkalimpálása, annak ellenére, hogy a szótagszámra itt ügyel a költő. Az ütemhangsúlyos verselés lényege azonban nem a szótagszám azonosságában rejlik – az csak automatikus következmény –, hanem a hangsúlyviszonyokban. Hiába emelkedik a befejező strófa már formailag is nagy magasságba: *s elmondhassam nektek: csillagok / büszke ragyogásából vagyok!* – a vers egésze nem hitelesíti a zárómondat szép igazságát.

A Becske-líra említett buktatónak jellegzetes példája *Az utcán* című szerzemény. Itt a példakövetés szándéka az alcímbe (*Józsefáttilásan*) egyértelműen megfogalmazódik. Háttérében a Mester *Születésnapomra* című, játékoságában is ironikusan keserű remeke áll. Ami azonban ott zsenialitás, itt a mondanivaló hálátlan belekényszerítésének tűnik egy végső soron előnytelen ritmikai háló, a mintától

technikai gyakorlatlansággal. Ez a kettősség gyakran ugyanazon versen belül érvényesült. Ez az ambivalencia – bár kisebb mértékben – felrémlt második, *Barlangok mélyén* című kötetében is, az összképet tekintve azzal a lényeges különbséggel, hogy a válogatás és összeállítás tudatosabb volt; egészében véve az első kötet átfésült, javított változatának érzetét keltette, mindenképp a költő javára.

Pozitív várakozással közelíthetünk tehát az *átkozott szerepben* című gyűjteményhez. Ami első olvasatra nyilvánvaló: hagyománykövető szerzővel állunk szemben. A költemények érthetőek, strófásan tagoltak, uralkodó versrendszerük az ütemhangsúlyos, s ha időmértékes, akkor jobbára jambikus lejtésű, ritkán trochaikus. Szerzőjük gyakran erősebben ritmizál, ilyenkor az ütemek szótagszáma alacsony, így könnyen skandálható versszöveget teremt. Mindez azonban épphogy nagy technikai gyakorlatlanságot igényel, fokozottan fennáll ugyanis az indokolatlan monotónia veszélye, ráadásul ez a prozódiai eljárás az esetleges ritmushibákat bántóan kiemeli. Ebbeli félelmünket szerencsére enyhíti, hogy ilyen esetekben Becske József Lajos többször alkalmaz enjabement-t, és egyéb eszközökkel is igyekszik gazdagítani a formakultúrát, elkerülni az együteműséget.

Ha nem szűken értelmezett hagyományt követ, leginkább a strófaszerkezetekkel való variációs játékokat kedveli. A már említett monotóniával szemben itt zavaró tényező a versendszerek és azok ritmikai elemeinek következetlen keveredése egyazon verstesten belül, miáltal a szövegrész vagy a vers egésze az összedobáltság érzetét kelti. Gyengébb szerzeményeiben feltűnően problematikus jelenség a mesterkélttség hatását okozó előnytelen szörend. Igaz, nyelvünk ebben a vonatkozásban jelentős szabadságot biztosít a kifejezés árnyalásához, van azonban egy pont, amelyen túl ez az eszköz ellenirányban hat, a mondat durván magyartalanná, tehát kerülendővé válik.

A kérdésre, hogy a fenti buktatókat mennyire sikerült a költőnek átlépnie, és milyen mértékben került feljebb azon a képzeletbeli félegyenesen, az egyes költemények részletesebb vizsgálata ad választ.

Az *átkozott szerepben* című kötet négyosztatú, bár a ciklusbeosztás szempontjai nem teljesen tisztázottak. Tematikailag a *Bilincsben* költeménycsoportja tűnik a legspecifikusabbnak. Erre talán az a magyarázat, hogy Becske József Lajos költészetének gondolatisága meglehetősen homogén, és ehhez részben a tartalmi vetület is igazodik. Az olvasó úgy érzi, hogy a szerző minden költeményében egyazon jelenség más-más aspektusú művészi megjelenítésére vállalkozik. Az első ciklus, a *Belső csillagok* darabjai igazolják ezt: a gondolati egylényegűség itt is egyenletlen esztétikai szinten ölt kifejezési formát. Heterogén külsőn, homogén belsőn, gyakran egy versen belül.

És mindenütt József Attila hatása. Már a kötet nyitóversének (*Így vagyok*) első mondatába: *Kinyílt a tavasz, kökötcsinek / lilába oldják a tél jegét* – ami egyébként konvencionálisan szép versmondat – beleérezzük az ég vizében kékítő oldó Mamát. De nem sokáig lebeghetünk a megszépült szomorúság éterében, Becske József Lajos világa sokkal komorabb. A keresztrímű négy soros strófák megtelnek nyomorgó feketeséggel. Már is találkozhatunk a csend motívumával, ami nagyon gyakori

eltérő 6-2-6-2 szótagtördelés Prokrusztész-ágyába. Az első versszak még hibátlanul megejtő: *Az utcán por pereg / lazán. / Este van, szendereg / hazám.* Ha így folytatódna, a vállalt allúzió mellett is remeket kapnánk. De lassan lejt: *Hazát ki emleget, / talán / a múltba révedett, / az ám!* A felkiáltás már disszonáns a révedés rezignációjával, arról árulkodik, hogy csupán a rím és a két szótagú ütemes jambus szüksége miatt került ide. Ez a kényszeredettség rávetül a következő, egyébként szép, szürreális ércpaták-képre is. Hol van már az indítás tiszta muzsikája! A tördelődés miatt igen nehezen értelmezhető mondat következik: *Messziről ragadtál / hasadt / önmagad (ami fáj) / alatt.* Honnan is? Micsoda? *A magadból kitéptél / falat* mondat kitekert szórendje, a nyelv „regulába kényszerítése” – egy rím miatt – visszatetszést vált ki. Azt azonban jól megéreztette a szerző, hogy nagyjaink közül József Attila terhelte meg az ilyen játékot a legsúlyosabb tartalommal.

A Nincs bocsánat hasonló aggodalmakat kelt, tetézte rossz rímekkel: *ez ki volt – megbotlott; keverednek – áldott a neved; mentsége – messzire* stb.

Sajátosan játékos hangulatával kéri a ciklus többi darabja közül a *Malacságok*. Itt a költő nem komolykodik, nem akar többet, mint amit a kifejezendő és a kifejezésre hivatott eszközrendszer igényel.

A Bilincsen címmel keretbe fogott versek a Becske József Lajos névvel fémjelzett létállapotnak a Másikhoz (N-hez) viszonyuló aspektusát mutatja meg. Már a ciklus címét adó költemény sokat elárul ezen attitűd természetéről – a vágy szintjén. Kár, hogy kevésbé eredeti, javarészt elkoptatott hasonlatokat mozgósít. De nem is ez a lényeges. Az olvasó a *Te lennél Én magam helyett?* kérdésre kapja fel a fejét, annak ellenére, hogy a szerző nem jut el a Szabó Lőrinc-féle totalitás ellentétéig.

A Kívánságokban, nagyon helyesen, lemond a formába szorítottságról. Szabad sodrású örvényt ír. A *meghalni szorításodban*, vagy a *hajad borom erjedése* mondatok ritmikai szabadságukban közvetítik leginkább jelentésüket. A *Mesén*ben aztán újra előkerül a *Születésnapomra* kaptafája, a *kolibri madár fénye* momentum avantgárd jellege olyan élesen elüt a korábbi konvencionális és konform hasonlatoktól, hogy értékelhetetlen. Nem így az *N-hez* című költemény, amely a ciklus legjobb darabja. Érthető és modern, közegében még az ismerős metaforák sem tűnnek elhasznált sablonnak. Úgy marad eredeti, hogy közben megőrzi természetességét: *Létrát / támasztottál / kiszáradt vén kút / és az ég közé, / hogy elkevered- / hessünk egymással, / mint az akvarell.*

A fennmaradó ciklusbeli versekben is akadnak figyelemreméltó csemegék: *Júliám szeret és meghal értem. / Vasárnapi ruhát ölt, ha vár; / és kiállatosítja magát, hogy a / galambok mind vállamra szállnak / az úton hozzáfelé. (Adaléksorok a Rómeó és Júliához); Nem vagy te ám / gyöngyöm, nádból, / bármi szélben / hajolásból. (Sejtjeimben)*

Nem véletlenül vált a következő ciklus (*Iszonyat*) nyitóakkordjává, s az egész kötet címadó versévé az *átkozott szerepben* című költemény, amely tartalmában és formájában is kiemelkedő teljesítmény Becske József Lajos lírájában. A vers maga a dörgedelem, az átkozottak átka. A magyarság XX. századi kálváriájának lírai kicsapódása. Tartalmához hűen sodró erejű, rendkívül dinamikus költemény.

Az *Íjjal, virággal, borral* kissé nemzeti-rockos slágerszöveg-ízű, a *Hazudni, elégni* azonban meglepően nagyfeszültségű, ízig-vérig modern költemény. Tárgyi oldalról tekintve ugyanis a költészet esztétikuma a társadalmi embernek világához fűződő konfliktus–harmonia viszonya. Amikor a humánus egy alapvetően embertelen társadalmi szerkezet szorításában sínylődik, a költészet viszonya a valósághoz diszharmonikus: a költői tárgyválasztást a rút életminőség alapul vétele jellemzi, s ha a humánus integritását védelmezi, az alkotót konfliktusos viszony fűzi az ábrázolandó világhoz. A *Hazudni, elégni* című vers első soraiban erre láthatunk konkrét és érzéletes példát: *Hazudni bölcs, / hazudni jó, / hazudni igaz! / Hazug a csönd, / hazug a szó, / hazug a vigasz.* A minőségek etikai oximoron-szerűségükkel, önmaguk ellentéteinek való megfeleltetésével is erre fókuszálják a befogadói érdeklődést. Majd a repülés, mint pozitív színezetű, az ember által őszileg vágyott cselekvés következik *szép-kell-varázs* párokban, s egy remek megoldás: *repül a szél, / s repül a, sej, / repül a darázs.* Bizony a darázs, a rovarvilág gyilkos fosztogatója. Elég csak a mester, József Attila *Nyár* című művére gondolnunk, s a „mérgező rózsák meghajol”. Az indulatszó, a *sej* közbeiktatása itt ritmikailag is telitalálat, késleltetés, kegyetlen játékoság egy kegyetlen versben. A költemény talán egyetlen hibája a hallgatás kapcsán ismétlődő csönd motívuma, amely ez esetben is töltelékyszerű (Becske-i fogalompanel), annak ellenére, hogy a strófázáró sorral paralel.

Az Eliot-i alapvetésre utalva: tudni és túllépní. Azaz nem is túl, hiszen ez bizonyos szempontból lehetetlen: már soha senki sem lesz képes Homérosznál jobb görög hőseposzt írni. De nem is kell, ma minden ilyen próbálkozás hiteltelen lenne. A költészetben mindig a cél szentesíti az eszközt, és mindig az magyarázza meg. A rossz rím csak a mű egésze felől lehet pozitív esztétikai kategória. Egyes esztéták az alliteráció bizonyos formáit tartották pusztán ornamentikának.

Az igazán szépre éhes befogadó öntudatlanul érzi azt a többletet, amit később az irodalom tudósai majd egzaktabban kimutatnak. Mert nem véletlenül választotta Radnóti Vogelweide formáját súlyos mondandójához, s a villoni ballada is jócskán átszíneződött József Attila proletártémáin.

Wordsworth szerint a költészet „nyugalomban összegyűjtött érzelmek”. Az arisztotelészi miméziselmélet és a költészet mint kifejezés doktrínája között kell tehát keresnünk az igazságot. Az időtlen értéket kell megírunk a mának. A jelennek az örökre szólót.

Szerencsére sok jel mutat arra, hogy van más út is, és Becske József Lajos már járt ezen az úton, csak valamilyen okból gyakran le-letér róla. Az olyan versindítás, mint a *Viharban* első két sora: *Őrjöng az ég, mennydörög az átok, / kalapálnak az égi kovácsok* – a recenziót és minden versolvasót követelőzővé teszi mind a folytatást, mind a költő más verseit illetően. (*Becske József Lajos: átkozott szerepben. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2007.*)

EGY HIÁNYPÓTLÓ KÖTET

Egy név. Mögötte egy ember. Egy kárpátaljai. Vannak szép számmal. Fiatal kárpátaljai, a Magyarországon dolgozó vendégmunkások egyike. Számuk változó. Egy kárpátaljai magyar, aki szerencsét próbálni ment a messzi-közel külhonba, az édes-gyülölt Ohazába abból az országból, ahol született. Egy az ezek közül, akinek volt bátorsága túllépni a vendégmunkás-léttel együtt járó tengődésen, szembenézni azzal a szivárvánnyal, ami sokak számára Magyarországot jelent; meglátni és láttatni a hétszínisépségek mögött a lehangoló sivárságot. Ezt kellett tennie, mert Odaát falak állták útját az arcából sugárzó bizalomnak, legszebb szándékainak; mert le akarta rombolni ezeket a falakat, hogy újakat rakjon helyettük, ajtókkal és ablakokkal, amelyek közt lakni lehet. Ahogy az egy építőmunkáshoz illik. Egy melós valahol Magyarhonban, egyetlen a sokaságból, akinek a neve fennmarad: Lengyel János.

*

Ezek a gondolatok kezdtek kavarni bennem a *Fallal az arcnak* című kötet olvasásakor, amely különösen megkapott, hiszen magam is több évig kuliztam vendégmunkásként Magyarországon. Akár találkozhattam volna a szerzővel, hiszen például a Kunigunda úti munkásszállón én is laktam. Mindaz, amit könyvében ábrázol – a helyszínek, az alakok, a sorshelyzetek – maga a póre valóság. Az értetlenség, a közöny falával szembefordulva Lengyel János tükröt tart egy egész társadalom elé, amelyben háborzongató hitelességgel rajzolódik ki az anyaország társadalmának mai mentalitása a beidegződöttségektől a hibákon át az elvétve megcsillanó erényig – ha az utóbbi fogalmát egyáltalán ismeri még a mai magyar társadalom.

A kötet naplóbejegyzéseknek is tekinthető írásaiban felvetett problémákkal már régen szembesíteni kellett volna a köztudatot, ám hamis szemérmességből évtizedekig mindenki hallgatott róluk, pedig a legtöbb kárpátaljai családot érintik. Számunkra ugyanis a magyar vendégmunkás-státus sokáig szinte az egyetlen megélhetési módot jelentette. A forint büvöletében forgott a világ, ez a pénz nem biztosította a megélhetéshez szükséges vérkeringést. Hogy milyen áron jutott hozzá az ember, mindegy volt. Gyakran magas végzettségű szakemberek – mérnökök, tanárok, orvosok – vállaltak bármilyen kulimunkát: betonoztak, maltart kevertek vagy cipeltek, utcát söpörtek, szóval bármit elvégeztek, amiért forinttal fizettek. Cakhogy mindennek ára van: emberek züllöttek el, családok mentek tönkre, és aki munkavállalási engedély nélkül dolgozott, előbb-utóbb elérte végzete: évekre kitoloncolták hazájából, mint egy bűnözőt. És ők eltűntek minden vérlázító sértést; hallgattak és dolgoztak a forintért, ami jó néhány esetben talán még aznap kocsmába vagy pénznyelő játékgépek gyomrába vándorolt. Kevesen gazdagodtak meg ebből az életmódból: a munkavállalók – vállalkozók –, akik fényes Merciken, Audikon jártak brigádról

brigádra, hogy felvegyék a sarcot és felügyeljék, nehogy valamiképpen elviselhető legyen a melós élete. Egyik bevált módszerük volt az utolsó havi munkabér visszatartása, ezzel biztosítva, hogy az emberük kényszerből újra visszatérjen – hiszen senki sem szeret ingyen dolgozni. Ha mégse tért vissza, még jobban jártak, mert munkaerő volt elég, a ki nem fizetett bér pedig az ő zsebüket gazdagította. (Mint a mi járandóságunk, amikor nyolcadmagammal a kemény téli idő és az elviselhetetlen, fűtetlen szálláshely arra kényszerített, hogy csapat-papot odahagyva, szinte menekülésszerűen, egy fillér nélkül lépünk le. Igaz, ez volt mindannyiunk hattyúdala Magyarországon, azóta egyikünk se lépte át a határt, és nincs is szándékunkban. Hogy a kísértést is elkerüljem, az útlevelem érvényességét sem hosszabbítottam meg. Inkább Ukrajnában próbálkoztunk tovább, ahol legalább tiszteltek minket, ahol magyarok voltunk, míg Magyarországon „ukránok”... Közben megjelent első verseskötetem, de erről – biztos, ami biztos – mélyen hallgattam a főnökök előtt, nehogy a szemembe mondják: nekik nem rímfaragóra van szükségük, hanem rabszolgára.)

Lám, a magam „élményeit” kezdtem sorolni, mert Lengyel János könyve mindezeket a problémákat annyira plasztikusan ábrázolja, hogy óhatatlanul feltolulnak bennem az emlékek.

A *Fallal az arcnak* szórakoztató olvasmány is, ám legfőbb értéke – újra hangsúlyozom – az igazszólás. Nincsenek benne túlzó, kitalációs történetek. Ugyanakkor szociológiai tanulmány is, amely egy adott népréteg adott körülményeit boncolgatja egy bizonyos időzónában, már-már tudományos részletességgel.

Bár humoros történeteket is találunk a kötetben, a szerzőt írás közben a keserűség motiválhatta, hisz a legtöbb történetnek szemtanúja, sőt részese. Külön érénye, hogy keserű élményeit jó érzékkel iróniává oldja, nehogy az olvasó elveszítse minden reményét. Az együttérző szorongás mellett így ad lehetőséget a görcsoldó nevetésre is, hogy végül bevallja: mindezek ellenére a hazájának tekinti Magyarországot, mert ő is magyar. Íme, a belülről fakadó haza- és nemzetszeretet ékes példája.

Ezt a könyvet mindenkinek szíves figyelmébe ajánlom, sőt, elolvasását a magyar állampolgárok számára kötelezővé tenném, hogy szembesülhessenek saját énjükkel; de honfitársaim számára is, akik most készülnek külföldi munkát vállalni, hogy felkészüljenek belőle a várható helyzetekre, esetleg még idejében átgondolják szándékukat.

Gratulálok Lengyel János könyvéhez, és kívánom a szerzőnek, hogy álmai valóra váljanak. Ő kétszeresen megdolgozott a sikerért. (*Lengyel János: Fallal az arcnak. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2008.*)

„JÓL CSAK A SZÍVÉVEL LÁT AZ EMBER”

A kis herceg erkölcsi tanulságai

Mennyire egyedül érezhette magát Antoine de Saint-Exupéry, a világhírűvé vált kisregény szerzője, amikor felnőttek helyett a gyerekekhez próbált szólni. Közkedvelt regényalakja, a távoli bolygón született kis herceg sem érezhette magát idegenebbül a Földön, mint ő, aki úgy vélte, senki sem érti meg. Szávai János mély lelki rokonságot érez közte és Rousseau között: „Mindketten hittek az emberben és jóságában, s egyformán nem tudták elviselni a csalódást.”¹ Rousseau még elkeseredettebben fogalmazott: „Ezen a világon nincs többé se rokonom, se felebarátom, se testvérem. Úgy élek a földön, mint egy idegen bolygón, ahová véletlenül átkerültem szülőhelyemről. Ha felismerek valamit magam körül, az mindig belehasít a szívembe és elszomorít.”²

Saint-Exupéry szerette a gyermekeket. Szívesen mesélt és rajzolt nekik. A mese csodálatos eseményei, a kedves, naiv rajzok a gyermeki képzelethez szólnak, a kisregény azonban jóval több mesekönyvnél: mély filozófiai üzenetet hordoz, amit csak felnőttek érthetnek meg. Ennek kapcsán sokat sejtet a szerző legjobb barátjának címzett ajánlás: „Léon Werth-nek. Annak a gyermeknek, aki ez a felnőtt volt valaha... Ajánlásomat tehát kijavítom ilyesformán: Léon Werth-nek, amikor még kisfiú volt.” Saint-Exupéry egész életében megőrizte a gyermeki tisztaságot, a boldogság hitét, és másokban is fel akarta ébresztetni a gyermekeket, hogy utat mutasson nekik.

A mű első méltatása a *New-York Times* 1942. április 11-i számában jelent meg, amelyben többek közt ez áll: „A kis herceg három olyan alapvető tulajdonságot egyesít, amelyeknek meg kell lenniük a gyermekekhez szóló könyvekben: a szó legmélyebb értelmében igaz, nem szájbarágó és van benne erkölcsi tanulság.”³

A kis herceg számos motívumával az író többi alkotásában is találkozunk. Ezeket a motívumokat nagyrészt saját élményeiből merítette. A regénybeli sivatag *Az ember földjében* leírt bengahazi sivatag, ahol az író egy alkalommal lezuhant a gépével, és ahonnan ötnapi bolyongás után egy karaván segítségével tudott csak megmenekülni. A rókával Saint-Exupéry Cap Jubyben találkozott: „Egy fenech-rókát vagy magányos rókát nevelek. Kisebb, mint egy macska, s hatalmas fülei vannak. Elbűvölő.”⁴ Egyszer a menyasszonyának, leendő feleségének is egy kölyökrókát ajándékozott. A rózsza alakja az író feleségét jelképezi.

Saint-Exupéry kedves és védtelen kis hercege a homoktengerben nem más, mint *Az ember földje* kozmikus képének egy újabb változata: a fenyegetett, törékeny élet megjelenése a természetlenségben.⁵

¹Szávai János: *Antoine de Saint-Exupéry*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1970, 68. o.

²Uo., 69. o.

³Bajomi Lázár Endre: *Antoine de Saint-Exupéry csodálatos élete*. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1987, 163. o.

⁴Szávai János: *Antoine de Saint-Exupéry*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1970, 70. o.

⁵Uo.

Az *Éjszakai repülés* és *Az ember földje* alapszava megegyezik *A kis herceggel*: *apprivoiser*, azaz *megszelídíteni, közel hozni* magunkhoz. A kifejezés nem New-Yorkban született, hanem még azelőtt. Saint-Exupéry egyik levelében írta Renée de Saussine-nak: „Maga megszeliđített engem, és én nagyon alázatos lettem. Mert nagyon jó, ha megszeliđítik az embert.”⁶ A szó – megszeliđíteni – ott van minden könyvében. A felelősségtudat, amely magát az író is napokon át életben tartotta sivatagi bolyongásai során, szintén valamennyi művének egyik vezérgondolata.

A kis herceg, mielőtt a Földre került volna, hat bolygón járt, s mindegyiken megismerkedett egy-egy embertípussal: a királlyal, a hiúval, az iszákossal, az üzletemberrel, a lámpagyújtogatóval és a tudóssal. A király a hatalom szerelmese; a hiú mindenkinél okosabbnak, szebbnek látja magát, csak a dicséretet hallja meg; az iszákos depresszióban szenved, az alkohol rabjává vált; az üzletember mindent, még a csillagokat is birtokolni akarja, holott semmi haszna belőlük; a lámpagyújtogató, bár megkeseríti az életét, naponta engedelmesen teljesíti az értelmetlen parancsot; a tudós valójában semmit nem tud a világ dolgairól, hisz bolygójáról ki sem teszi a lábát, szerinte az információszerzés a kutatók dolga, ő – tudós lévén – „túl fontos ember” ahhoz, hogy ide-oda utazgasson. Egyikük sem azt tarja fontosnak, ami valóban fontos az életben. A kis herceg felismeri hibáikat, s egyikükkel sem tud megbarátkozni.

Ezek a negatív példák. Az író megmutatja, hogyan élnek a felnőttek: mindenki csak magával törődik, nem képes másokért felelősséget vállalni, nem teremt kapcsolatot senkivel, közben kétségbeesetten keresi boldogságát, élete értelmét. Mindegyikük egyedül él a saját kisbolygóján, ahol csak ő a fontos. Az író tehát azt mutatja meg, hogyan *nem kellene* élni. A kis hercegnek egyáltalán nem tetszik az emberek énközpontú világa, amely valójában a mi világunk, hiszen nem kell idegen bolygóra mennünk ahhoz, hogy hatalomvágyó, elbizakodott, kapzsi, depressziós, tudátlékos vagy munkába belefásult emberekkel találkozzunk.

A szereplők jellemábrázolása kissé eltúlzott, de éppen ez segít abban, hogy észrevegyük magunkban a rossz tulajdonságokat, amelyek saját boldogtalanságunkat okozzák.

Miután megtudtuk, hogyan nem kell, feltehetjük a kérdést: hogyan kellene élni? Az író erre is választ ad. A rókától tudjuk meg, mely értékek a legfontosabbak az életben. Elmagyarázza a gyermeknek, mit jelent „megszeliđíteni” valakit, vagyis kapcsolatot teremteni valakivel; mit jelent felelősséget vállalni a barátunkért: „Mindenkor felelős leszel azért, amit megszeliđítettél.”⁷

⁶ Szávai János: *Antoine de Saint-Exupéry*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1970, 70. o.

⁷ Antoine de Saint-Exupéry: *A kis herceg*. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1977, 79. o.

A kis herceg azért hagyja el bolygóját, mert csalódik rózsájában, aki nem érti meg valódi érzelmeit s hiúságával elűzi őt. A rókával beszélgetve érti meg, hogy barátja a rózsza, s így felelős érte; megérti, miért egyetlen számára ez a virág, noha világszerte rengeteg rózsabokor nő. Lelkiismeret-furdalást érez, aggódik a virágért. Haza kell jutnia, de csak földi testét levetve térhet vissza rózsájához: „Nagyon messze van. Nem vihetem magammal ezt a testet. Túl nehéz.”⁸ A kis herceg halála jelképes, nem úgy kell értenünk, hogy az élet titkának megismerése után a halálba menekült; hiszen megtanulta, hogyan kell a rózsájával élni, s rájött, hogy legjobb barátja mégiscsak otthon hagyott rózsaszála, boldogan térhet haza.

A kis herceg utazását értelmezhetjük a felnőtté válás keserű ébredéseként, amelynek vége: „halál”. „Meghal” a gyermek, hogy „megszülethessen” a felnőtt, aki remélhetőleg emlékezni fog arra, amit gyermekkorában már tudott, hogy az életben mely dolgok a legfontosabbak.

A műben felfedezhetők a keresztény tanítás és a buddhista tanok egyes elemei. Érdekes a mélylélektan fogalmait szem előtt tartva végigolvasni. Észrevehetünk olyan rejtett és nyílt utalásokat, mint a kis herceg „mennybemenetele”, a rókasztereotípiája újraértelmezése, a virág-, a kút-, vagy a kígyó-szimbólumok szerepe.⁹

A *kis herceg* többrétegű és -jelentésű alkotás. Szávai János felosztásában: az író menekülése gyermekkorára felé, az igazi gyermekmese, de egyúttal filozofikus mese is, és az „érzelmi nevelés” története. A négy réteg szervesen egymásba illeszkedve él, egymás mellett.¹⁰ Érdekes idézni Pierre-Henry Simon idekapcsolódó véleményét: „Egyszerűségében is mély gondolat a szeretet, amely egy másik lény iránt ébred bennünk; nemcsak a maga jelenlétével gazdagít majd, hanem a világ súlyával és fényével is; ennek a szeretetnek a fénytörésében kiszélesül a földről és az égről, az élőlényekről és a dolgokról való képünk.”¹¹

Antoine de Saint-Exupéry kisregényének legmélyebb üzenete kimondatik a műben: „Jól csak a szívvel lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.” (79. o.)

BECSKE MELINDA

⁸ Antoine de Saint-Exupéry: *A kis herceg*. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1977, 96. o.

⁹ www.kihagy6atlan.hu/temak/konyv/antoinedesaintexuperyakisherceg/

¹⁰ Szávai János: *Antoine de Saint-Exupéry*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1970, 76. o.

¹¹ Vö. Szávai János: *Antoine de Saint-Exupéry*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1970, 74. o.

AMATŐRÖK ÉS PROFIK

Fejezetek a beregvidéki fotóművészet történetéből

Sáradi László – profi a profik között

Városunk egyik legismertebb fotográfusa már jó néhány éve elhunyt, de alakja elevenen él a beregszásziak emlékezetében. A közelmúltban felkerestem egykori kollégáit és barátait, akiktől sok szakmai titkát ismertem meg. Lizák László, aki járásunkban elsőként készített színes műtermi felvételeket, tizenhét éves korától közel egy évtizeden át dolgozott együtt laboránsként Sáradi Lászlóval. Ennyi idő alatt jól megismerhető egy ember, akinek nincs takargatnivalója. Igaz, Sáradi László nem mindenkiel osztotta meg véleményét és tapasztalatait, különösen nem azokat a negatív jelenségeket, amelyek alábillentették lelki mérlegének egyik serpenyőjét. Sokan látták, mit tett a másik serpenyőbe, hogy visszaállítsa az egyensúlyt. Soha nem panaszkodott, nem élt vissza mások türelmével, bár végtelenül érzékeny személyiség volt; mindig igyekezett egyedül feldolgozni sérelmeit, ritkábban örömeit. Gyakori sérelmeinek elviselését nemegyszer az „olajozástól”, a szeszfogyasztástól remélte. Sosem ivott egyedül, de megválogatta ivócimboráit, akikhez a pohár mellett a lehető legszükszavúbban viszonyult. Fizetni sem nagyon hagyta meghívott vendégeit. „Nem azért hívtalak, mert nincs pénzem – mondogatta mentegetőzve –, de ha akarsz fizetni egy felest, téled elfogadom” – és bátorítónan megveregette a cimborá vállát.

Lizák László csak jót tudott mondani egykori kollégájáról. Visszaemlékezései szerint Sáradi László végtelenül precíz volt: a felvételekhez való előkészületei során soha nem kapkodott, megőrizte nyugalmát; ha annak szükségét látta, fénybeállítások alkalmával a lámpákat többször fél centiméterre is elmozdította, kifinomult érzékkel végezte munkáját. Szinte észrevétlenül osont az egyik teendőről a másikig. Az akkor még fiatal fotográfus keze alól olyan jó minőségű fotók kerültek ki, hogy tehetsége az idősebb szakemberek körében is szakmai féltékenységet váltott ki. Ő azonban nem törődött ezzel, jókedvűen dúdolgatta a klasszikus zeneszámokat, amelyeket kívülről tudott. Fiatalabb kollégái élvezték ezeket a pillanatokat.

Nagyvonalúsága más irányban is kibontakozott. Nehezen lehetne felbecsülni, hány embernek készített műtermi felvételt, igazolványképet ingyen. „Na jó, ha majd gazdag leszel, elszámolsz!” – humorizált ilyenkor. Mivel az utólagos elszámolás többnyire elmaradt, sőt, sokan köszönetet sem mondtak, így nem hozott össze nagy vagyont, annál több cimborát, akiknek többsége – amikor lehetőségei beszűkültek – szóba sem állt vele, szabályszerűen kikerülte, pedig megrendelőként műszakilag és művészileg kifogástalan fényképeket kaptak kézhez, amelyeknek elkészítése abban az időben, az akkori feltételek mellett nem volt egyszerű dolog.

Mesterként nem szerette szájba rágni a kiosztott feladatokat, mindenkinek lehetőséget adott a tapasztalatgyűjtésre, a kreatív alkotómunkára. Igazi művész és kiváló ember volt.

Önportré (A Sáradi-házaspár)

minőségű fényképet szeretett volna. Meggyőződése szerint a megye bármelyik családi albumában megtalálnánk Sáradi László felvételeit, és nem azért, mert közelebb ne lett volna fotós, hanem azért, mert a megrendelők éppúgy igényesnek bizonyultak, mint a kivitelező. Mi a titkuk ezeknek a felvételeknek? Az, hogy karakterképek, és szinte „beszélnek”, ha nézzük őket. Sok esetben a megrendelő is elcsodálkozott, hogy arcának olyan jellegzetességét „hozta felszínre” a fotográfus, amiről maga sem tudott. Ez bizonyítja, hogy Sáradi László kiváló emberismerő volt. „A Color fotószalon valamennyi jelenlegi munkatársa az ő tanítványa. Végtelenül hiányoljuk, hogy már rég nem élvezhetjük ironikus, örökké humoros megnyilvánulásait, stílusát. Amellett, hogy Sáradi László kiváló fotóművész volt, nagyszerű szervezői tehetségéről is tanúbizonyságot adott” – mondta végezetül Procnó Irina.

Egy másik tanítványa, Boeskor Judit több évtizedig volt Sáradi László munkatársa. Tőle tudom, hogy mesterének fényképfelvételei eljutottak az ukrán fővárosig, ahol azok műszaki kivitelezését és művészi értékét mindig nagyra értékelték. Nem véletlenül, hiszen minden munkáját komoly pszichológiai előkészülettel kezdte, csak a megrendelő arcának alapos tanulmányozása után kattant a gép, hogy valami megismételhetetlent alkosson.

Mosánszki Zoltán elemi iskolás kora óta ismerte Sáradi Lászlót, aki már gyerekként érdeklődött a fotózás iránt, de csak a háború után valósíthatta meg elképzeléseit. Szakmai ismereteit állandóan fejlesztette, a fekete-fehér fények valódi professzora volt.

Közben újabb tanítványai után kutattam. Beregszászban ez nem nehéz dolog, hiszen Sáradi Lászlót szinte mindenki ismerte a vidéken. Megtudtam, hogy több éven át dolgozott a központi fényképészeti műterem jelenlegi igazgatójával is.

Procnó Irinával, a központi fényképészeti műterem későbbi igazgatójával szintén több évig dolgozott együtt. Az igazgatóasszony szívesen emlékezik vissza egykori főnökére. Elmondta: Sáradi László olyan népszerű volt Kárpátalján, hogy a megye legtávolabbi zugából, a Rahói járásból is eljöttek a megrendelők, ha a család jó

Anyaggyűjtés közben természetesen bennem is felelevenedtek a Sáradi Lászlóhoz fűződő emlékek. Jó barátok voltunk, gyakran beszélgettünk egy „utánfutós” kávé mellett. Innét tudom, hogy a jó kedélye mögé keveseket hagyott bepillantani. Az önszorgalmú lélekbúvárokat egyszerűen leépítette, mondván: „Mindenkinek a maga dolgára legyen gondja.” De az ilyesimből nem csinált ügyet, úgy viselkedett, mintha mi sem történt volna.

Mindenről megvolt a maga sajátos véleménye. Szerette ironikusan megcsipkedni az élet „habosabb” oldalát. Szemében rejtélyes fény ragyogott, amely azt sugallta, ő olyan ismeret birtokosa, ami számunkra elérhetetlen; mert mi abban a hitben éltünk, hogy az élet örökké tart, ő viszont már tudta az ellenkezőjét. Meghagyott bennünket a magunk csalfa és szentimentális meggyőződésében. Fanyarul mosolygott, nem akarta illúzióinkat lerombolni. Nem terhelt, nem használt ki senkit, olyan ember volt, aki csak adni tudott, és nem érdekelte, kap-e bármit cserébe.

Sáradi László a fekete-fehér fotózás igazi szerelmese és egész életében annak elkötelezett híve, mestere volt. Felvételeinek magas színvonaláról manapság éppen a szakmabeliek, sőt, egykori vetélytársai nyilatkoznak. Egyébként két lábon járó fotólexikon volt, „csipőből tüzelte” az adatokat, a technológiai fortélyokat, ámulatba ejtve a fiatalabbakat. Bárkivel adódott szakmai vitája, kevesen bírták szusszal és érvekkel. Emiatt olykor fortyogtak rá, de végül belátták, neki van igaza. Ilyen körülmények közt vívott ki tekintélyt, lett elismert fotográfus.

Képzletben ma is látni vélem az évek súlya alatt csoszogóvá vált járásával, hajlott hátával, kopottas szmokingjával, amint degeszre tömött zakója zsebéből előhúz egy pakli fotót, hogy szolgálatkészen megörvendeztesse valamelyik jó ismerőst, utcabelijét, cimboráját, aki talán már rég elfeledkezett a kép megrendeléséről. Olyannak látom Sáradi Lászlót, mint aki örökösen masinájának élességét állítgatja, és határozottan érzem: alakja, személyisége úgy hiányzik városunkból, mint az őszi lombot hullató fa ágai közül a gyümölcs.

Voloscsuk Szilárd

A dédaiak nyíltszívűek, vendégszeretők, szorgalmasak, mint a legtöbb beregvidéki ember, csak akkor teszik le a szerszámot, ha az már amúgy is kiesne kezükből a fáradtságtól. Mindezek ellenére nehéz a megélhetés, ami különösen a fiatalabb nemzedéket teszi bizalmatlanná, olyannyira, hogy egyre több kaput kulcsra zárnak. A kellemes meglepetés Voloscsuk Szilárd fotóamatőr portája előtt ért, amelynek bejárata tárva-nyitva állt. Rövidesen a házigazda is előkerült, és örömmel osztotta meg velem gondolatait. Elmondta: a fényképezés szeretetét nagyapjától, Voloscsuk Lászlótól örökölte, aki egy bécsi báró főerdészeként háromezer hektáron gazdálkodott. Elfoglaltsága mellett sikerült megszerettetnie fotós hobbiját fiával, Jenővel, aki sokáig Somban, majd Nagyberegen jegyzősködött, miközben sikeres amatőr fotográfusi munkát végzett. Szilárd bácsi így másodízig felmenően örökölte

a fényképezés iránti hajlamot. Leginkább egy Voigtlander típusú, fémkazettás, kihúzható harmonikájú géppel szeretett fotografálni.

Az apa érdeme, hogy fia már tízéves korától segíthetett a fotográfusi munkában, így nem csoda, hogy megkedvelte a fényképezés különleges élményét. Annál is inkább fontos ez, mert a szülők tisztában voltak a fotózás

Budapesti emlék

jellemformáló hatásával. A gyerek élénken érdeklődött a fényképezés iránt, és egyre gyakoribb vendég volt Ignáczy Géza beregszászi fotószalonjában, ahol komoly tehetséget láttak benne.

Első önálló sikerét egy olcsó, tízkoronás, 4x6 centiméteres Kodak fényképezőgéppel érte el 1937-ben, még diákkorában.

1940-ben dr. Mihályi tanár úr vezetésével a tanárok és a diákok részére fotószakkört szerveztek a beregszászi gimnáziumban. Mivel a diákok között Voloscuk Szilárd volt a legképzettebb fotográfus, ő lett a diákszakkör elnöke.

A gimnázium befejezése után, 1942-től 1944 áprilisáig a budapesti József Nádor Műszaki Egyetemen tanult

1944 novemberében egy váltás fehéreneművel és háromnapi élelemmel a szolymai gyűjtőtáborba került, ahonnan két nap múlva továbbvitték. Családja sokáig semmit sem tudott róla. 1947 szeptemberében szabadult. Ifjúsága legszebb három évét és egészségét emésztette fel ez a nehéz időszak. Mindezek ellenére nem táplált gyűlöletet senki iránt, ami komoly belső értékekről tanúskodott; inkább csak mosolygott a bajokon, s ez hozzájárult ahhoz, hogy magas kort érjen meg.

Hazatérése után, 1947. december 1-től Beregújfaluban tanított. 1949-ben a Huszti Tanárképző Főiskola első végzőseinek egyikeként szerzett diplomát.

1951-ben igazgatóhelyettesként került Dédába. 1952-ben ugyanitt megnősült. Három gyermeke született. Közben állandóan fotózott és filmezett. Az iskolában fotószakkört szervezett és vezetett, miáltal több száz növendékével sikerült megszerettetni a fotózást.

Hosszú lábú

Jónevű fotósként hamarosan ismertté vált járási, megyei és köztársasági szinten is. Kijevben a keskenyfilm-kategóriában oklevéllel tüntették ki, amit élete végéig féltve őrzött.

Élete során összesen tizenhárom géppel dolgozott, utolsó kamerája Zenit-E típusú szovjet gép volt. Több mint harmincezer fényképet készített, ezek közt van körülbelül huszonötezer fekete-fehér, háromezer színes felvétel és több mint ezer diapozitív. Mindezekhez még számítsunk hozzá ezer méternyi keskenyfilmet, amit Káma típusú kamerával készített, s hogy összes felvételét egyedül laborálta. Irigylésre méltó teljesítmény, hozzá hasonlót a legismertebb amatőrök közül is kevesen mondhatnak a magukénak. Sajnos, az elismerés, amit életében kapott, nincs összhangban fotográfusi teljesítményével. Kivétel a hálás dédai

nép: úgy fizet, ahogy tud. Csakhogy nekünk, utódoknak is fizetnünk kell: továbbvinni, büszkén felmutatni azokat az értékeket, amelyeket elődeink teremtettek és ránk hagytak.

Voloscsuk Szilárd 1923-ban született Beregsomban. A gyermekkori agyvelőgyulladást szövödmények nélkül vészelte át, aminek ékes bizonyítéka, hogy mindig kitűnően tanult, egész életében alkotott, az értelmiségi réteg jeles, vezető személyisége volt. 1983-ban nyugdíjba vonult, de hajlott kora ellenére a mozgása fiatalos, a beszéde enyhén humoros, a gondolkodása tartalmas maradt. Nem kevésbé tartalmasak a felvételei, amelyek tele vannak vágygal, áhítattal, örömmel és bánattal, mint egy szép falusi szöttes. Mert ezek a képek igazak, és bár némelyiküket kikezdte az idő vasfoga, mondanivalójukon ez mit sem változtat.

A dédai nép szeretettel fizet Sziszi bácsi önzetlen fáradozásaiért: gondoskodással babusgatják fotóit a családi archívumokban, meghitt mosollyal, tisztelettel beszélnek róla, ha szóba kerül. Mindez gazdag lelkivilágukról és nagyvonalúságukról tanúskodik. ám akiknek szintén, szakmai szempontból beszélniük kellene róla, valamiért hallgatnak. Bízunk benne, hogy eljön az idő, amikor egy régóta időszerű gyűjteményes kiállítás rendezése formájában ők is kifejezik megbecsülésüket.

FERENCZI IMRE

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2008. szeptember–október

ELISMERÉSEK

ESEMÉNYNAPTÁR

❖ **Vidnyánszky Éva**, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház Ficseri Gyermekstúdiójának vezetője, **Ivaskovics József**, a Credo verséneklő együttes vezetője, **Mihajlo Beleny** szobrászművész és **Gajdos István** beregszászi polgármester a magyar nyelv és kultúra megmaradásáért folytatott tevékenysége elismeréseként az Anyanyelvi Konferencia oklevelében részesült.

❖ **Hidi Anitát**, a nagydobronyi Hímes táncegyüttes vezetőjét és **Ötvös Idát**, a Viski Tájház létrehozóját a megyei tanács, **Kokas Károly** péterfalvai zenetanárt és **Bagu Balázs** bátyúi nyugdíjas magyartanárt hagyományörző és kulturális tevékenységéért a megyei közigazgatási hivatal, valamint az UMSZ oklevelével tüntették ki. Ugyancsak az UMSZ elismerő oklevelét kapta **Lőrincz István** fotóművész, **Lőrincz Katalin** keramikus, **Fuchs Andrea** grafikus és **Fejérdy Zille** pedagógus.

❖ Az UMSZ Hollósy Simon Közművelődési Nívódíjjal tüntette ki **Mihajlo Beleny** szobrászművészt.

❖ **Ivaskovics József** zeneszerzőt, **Lőrincz István** fotóművészt, **Ambrus Pált**, a Técsői Református Liceum igazgatóját és **Pocsai Vince** református lelkészt vitézzé avatták Szegeden.

❖ Az idei folklór fesztiválon nyújtott teljesítményéért a derceni Gyöngyösbokrétát, a nagydobronyi Hímes és az eszenyi Ritmus táncegyüttest, a téglási énekkart, a Péterfalvai Művészeti Iskola népi zenekarát, a beregszászi Rozmaring, a mezővári, a verbőci és a szalókai hagyományörző együttest, a csapi Harmónia együttest az UMSZ emléklapjával, Hidi Endre kerámijával és DVD-lejátszóval jutalmazták.

Szeptember

❖ Az idei tanév kezdetén vidékünkön csaknem 200 ezer, ezen belül 14 ezer 531 első osztályos tanuló lépte át az iskolák küszöbét.

❖ Jánosiban elhelyezték egy új, hetven fős kollégium és egy tornaterem alapkövét.

❖ A budapesti székhelyű Kárpátaljai Szövetség idei balatonföldvári találkozóján bemutatták **Pap Ildikó** *Táptosok* és **Lengyel János** *Fallal az arcnak* című könyvét.

❖ Az Ukrán–Magyar Kormányközi Vegyes Bizottság 14. ülése alkalmából a munkácsi várból felavatták Petőfi Sándor mellszobrát, **Mihajlo Beleny** szobrászművész alkotását.

❖ Az Ungvári Nemzeti Egyetemen megnyílt a magyar tannyelvű humán-természettudományi kar.

❖ Beregszászban ünnepélyesen megnyitották a XIII. Kárpát-medencei Magyar Kulturális Napokat. A rendezvényt sorozat keretében többek közt felavatták a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetet és az Európa Magyar Házat Beregszászban, valamint Mátyás király domborművét a munkácsi várból.

❖ A Kárpátaljai Honismereti Múzeumban kiállítás nyílt **Hidi Endre** keramikus, **Mihajlo Beleny** szobrászművész, **Magdalena Puhlik-Beleny** és **Lőrincz Katalin** keramikus munkáiból.

❖ Tizenöt lelkes fiatal részvételével a Karácsfalvai Sztójka Sándor Görög Katolikus Líceumban megrendezték az I. Kárpátaljai Magyar Görög Katolikus Gitárostábot.

Október

❖ A Szolyvai Emlékparkban emléktáblát avattak a kommunizmus áldozatainak tiszteletére.

❖ Ungváron a Város Napja alkalmából könyv- és karikatúra-kiállítást, valamint *Interljalka 2008* címmel nemzetközi bábfesztivált rendeztek.

❖ Az aradi vértanúkra, az 1848/49-es szabadságharc vérbefojtására emlékeztek megyénkben. Az UMDSZ központi koszorúzási ünnepsége a Beregszászban eltemetett honvédtisztek sírjainál zajlott le. A MÉKK és az UMDSZ városi szervezete Ungváron a Kálvária temetőben tartott koszorúzási ünnepséget, a Drugeth Gimnáziumban és az UNE magyar szakán irodalmi műsorral emlékeztek az aradi vértanúkra. A KMKSZ Nagyszőlősen, báró Perényi Zsigmond mellszobránál emlékezett.

❖ A beregszászi Európa Magyar Házban kiállítás nyílt **Szajkó Tibor** fotóművész munkáiból.

❖ Benében és Farkasfalván diplomaosztó ünnepség zajlott le a falusi vendéglátás és turizmus tanfolyamának résztvevői számára, Dédában pedig megkezdődött a falusi vendéglátás és turizmus oktatásának újabb tanfolyama.

❖ Kisdobronyban megrendezték az I. Dobronyi Paprikafesztivált.

❖ Az Európa Magyar Házban kiállítás nyílt **Prófusz Marianna** népművész szötteseiből.

❖ A városi tanács döntése alapján Beregszászban utcát neveznek el **Fodó Sándorról**, a KMKSZ első elnökéről.

❖ Az Ungvári Járási Tanács jóváhagyta az Ungvidék zászlaját és címerét, amelyet **Mihajlo Beleny** tervezett.

❖ Kijevben a magyarok helyi egyesülete szervezésében megtartották az Ukrajnában élő finnugorok első találkozóját.

❖ Beregsomban szavalóversenyt rendeztek **Sütő Kálmán és Kecskés Béla** tiszteletére.

❖ Az Ungvári Dayka Gábor Középiskola diákjai zenés-verses műsorral tisztelegtek az 1956-os forradalom mártírjainak emléke előtt. Hasonló megemlékezést tartottak a Mezőkaszonyi Középiskolában, Gálocson, Nagyszőlősen, Tiszapéterfalván, az ungvári börtön kapujánál, Beregszászban, Beregvégárdóban és Kijevben is.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán író-olvasó találkozó zajlott le a Szépirók Társaságát képviselő **Konrád György, Parti Nagy Lajos, Háy János és Mészáros Sándor** részvételével.

❖ Az Ungvári Nemzeti Egyetemen *Nyelvek, irodalmak, kultúrák kölcsönhatása a Kárpát-medencében* címmel nemzetközi magyarságtudományi tanácsozást rendeztek.

❖ **Tőkés László** királyhágói református püspök, az Európai Parlament képviselője vidékünkre látogatott.

❖ Beregszászban megtartotta soros közgyűlését a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága.

❖ A KMKSZ kezdeményezésére és közreműködésével teleházat avattak az ungvári járási Rát községben.

❖ A beregszászi járási Tiszacsoma település határában feltárt honfoglalás-kori temető helyén kialakított emlékparkban tizenharmadik alkalommal emlékeztek meg őseink honfoglalásáról.

D. GY.

ÚJ KÖNYVEK

Megjelent

- Bartha Gusztáv: **Sajgás**. Regény. *Intermix Kiadó, 2008.*
 Kovács Gábor: **Az önvaló dicsérete**. Esszék. *Intermix Kiadó, 2008.*
 Lengyel János: **Fallal az arcnak**. Karcolatok. *Intermix Kiadó, 2008.*
 Nagy Zoltán Mihály: **Messze még az alkonyat**. Verses regény. *Intermix Kiadó, 2008.*
 Pap Ildikó: **Táltsok**. Regény. *Intermix Kiadó, 2008.*
 Bagu Balázs–Deák Ferenc: **Beszéljünk magyarul!** Magyar nyelvi tanterv és segédanyag a nem magyar iskolák tanulói és tanítói számára. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2008.*
„Feheruuaru rea meneh hodu utu rea”. Magyar történelmi szöveggyűjtemény.
 Összeállította Zubánics László. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2008.*
 Csatáry György: **Ugocsa vármegye II. Rákóczi Ferenc államában**. PoliPrint Kiadó
 – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár, 2008.
 Botlik, József: **Eduard Benes and Podkarpatská Rus. Hungarians, Rusins and Czechs in Subcarpathia 1919–1938/1939**. Translated and edited by Peter Csermely.
 Corvinus Publishing, 2008. Printed in the United States of America, 242. old.
 Library of Congress No.: 2008927406.

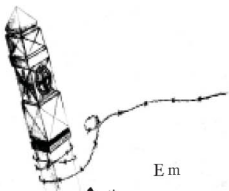
Előkészületben

- Weinrauch Katalin: **„...majd azt mondom neki...”** Elbeszélések. *Intermix Kiadó.*
 Turák Angéla: **Őzike ajándéka**. *Intermix Kiadó.*
 Schober Ottó: **A statisztika így kívánta**. *Intermix Kiadó.*
Kárpátaljai magyar legendák, mondák. *Intermix Kiadó.*

SZERZŐINK

Bakos Kiss Károly (1977) Beregújfalu	Mátyus Attila (1965) Sajópetri
Bartha Gusztáv (1963) Nagybereg	Mogyorósi László (1976) Nagykovács
Becske József Lajos (1965) Visk	Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapapi
Becske Melinda (1988) Visk	Nyilas Attila (1965) Budapest
S. Benedek András (1947) Budapest	Oláh András (1959) Mátészalka
Bertha Zoltán (1955) Debrecen	Ószabó István (1952) Debrecen
Czébely Lajos (1951) Visk	Penckőfer János (1959) Beregszász
Dupka György (1952) Ungvár	Pomogáts Béla (1934) Budapest
Dusa Lajos (1948) Debrecen	Szabó Pál (1983) Szeged
Felhős Szabolcs (1943) Vásárosnamény	Szirmai Péter (1970) Budapest
Ferenczi Imre (1940) Nyíregyháza	Tárczy Andor (1954) Ungvár
Ivaskovics József (1950) Ungvár	Vári Fábián László (1951) Mezővári
Kürti László (1976) Mátészalka	Vári Zsolt (1974) Budapest
Lengyel János (1973) Beregszász	
Lengyel Tamás (1971) Budapest	

E számunkat Vári Zsolt munkáival illusztráltuk

MIVÉ LETTÉL

LENGYEL JÁNOS VERSE

IVASKOVICS JÓZSEF ZENÉJE

Em Am Em Am G

szi-ve-met gyöt-ri a bá-nat el-ad-tá-tok szép ha-zá-mat min-den na-punk rozs-da mar-ja

Fis7 H7 H7 Em Am

fá-radt ka-runk lánc-ra fog-va

Em Fis7 H7 Em Am Em

ban-kók báb-ja vé-rünk szív-ja szeg-fűt szór-va kín-ja-ink-ra

Am G Fis7 H7 Am H7

egy-re mú-lik büsz-ke né-pünk ár-ve-rez-ve di-cső-sé-günk — á-ru-lók a va-gyont oszt-ják

Em G Am H7 Em Em Am

mi-vé let-tél Ma-gyar-or - szág

Em Fis7 1. H7 2. H7 Em

*szívemet gyötri a bánat
eladtátok szép hazámat
minden napunk rozsda marja
fáradt karunk láncra fogva*

*szemétdombon bősök kardja
ősi zászlónk szél szabdalja
válunk nyomja múltunk terbe
magyar ember bús-keserve*

*bankók bábja vérünk szívja
szegfűt szórva kínjainkra
egyre múlik büszke népünk
árverezve dicsőségünk
árulók a vagyont osztják
mivé lettél Magyarország*

ELHÚLLT BOLONDOK NYOMÁN

Dehogy merevít meg a delelés
 még romlatlan madár a májam
 gyöngy még bennem az elrendelés
 hogy a bolondok útját járjam
 amíg a vérem kereke jár
 a szél amíg számat csiszolja
 lesz a veszett ügynek bolondja
 békákkal tűzdelt kalap alatt
 lesz a májusért fölkelte beszéd
 ha napozik a bírói széke
 s négy lába négy szál százszországon
 s hollók ha babarózsák szemét
 kisedik szólva hogy jómadár
 egy se marad étlen se tétlen
 ha tüntetve hogy éljen a rák
 barsog a köpenybad fehéren
 fölzikog a vers feketében
 kidadogja ki van veszélyben
 ha naparanyból annyi karát
 vesz el a fények vesztőhelyén
 ha nyög a remény ha a zászló
 a veszejtők lábain kapca
 vonszolódik titkon a sárig
 s tulipánfák tornyát legázló
 rühes apokalipszis-kanca
 rablóknak ha szívárványt sárlík
 lesz a veszett ügynek bolondja
 világra a gondot kibontja
 lesz idő ami sose felejt
 mert kéz is lesz hogy írjon röbejt
 s kint az országos panaszkönyvbe –
 száll csuklómra csillagok örvé
 kiszakad a fobász az árva
 hogy egy bolond százat csinálna
 a száz pedig milliót

